

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี การสื่อสารทางการเมือง

จากวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓ ประการของวิทยานิพนธ์ คือ ประการที่หนึ่ง เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การสื่อสารทางการเมือง ประการที่สอง เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธ ประการที่สาม เพื่อนำเสนอการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการสร้างองค์ความรู้การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการที่สามารถนำมาปรับใช้กับสังคมไทยปัจจุบัน ในการเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และบรรลุลผลให้สังคมเกิดสันติ

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาความเป็นมาในการทำวิจัย ผู้วิจัยได้ค้นคว้าทบทวน แนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมาเป็นพื้นฐานและกรอบ (framework) ของการแสวงหาความรู้จากทฤษฎีใหม่ แม้ในบางครั้งผู้วิจัยจะมีได้อ้างถึงทฤษฎีเก่าบทใดบทหนึ่งหรือหลายบทอย่างชัดเจน แต่จะเขียนความสรุปโดยรวมถึงกระบวนทัศน์ (paradigm) ของกลุ่มทฤษฎีเก่าหรืออย่างน้อยก็มีความคิดพื้นฐานอยู่ อันเป็นรากฐานความคิดเพื่อพัฒนาไปสู่ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองที่เป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary) ที่นำเอาวิธีการและเนื้อหาจากศาสตร์ต่างๆ มากกว่า ๑ มาประยุกต์เข้าด้วยกัน ที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติการด้านการสื่อสารทางการเมืองเพื่อให้เกิดสันติในสังคม

ดังนั้นในบทนี้ เริ่มต้นศึกษาเกี่ยวกับมิติต่างๆ ผู้วิจัยได้ค้นคว้า ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สามารถสนับสนุนประเด็นงานข้างต้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง

๒.๒ การสื่อสารทางการเมือง

๒.๓ ปัญหาการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

๒.๔ หลักการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

๒.๕ วิธีการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีการสื่อสารและการสื่อสารทางการเมือง

ก่อนที่จะศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาเกี่ยวกับการสื่อสาร ช่วยทำให้ทราบแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารที่เชื่อมโยงไปยังทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองที่เป็นประเด็นสำคัญในหัวข้อนี้ โดยทำการศึกษาความเป็นมาทฤษฎีการสื่อสารแรกเริ่ม จากพัฒนาการทางการสื่อสารตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบันให้เห็นถึงที่มาของทฤษฎีการสื่อสารมีความเป็นมาอย่างไร ค่านิยมหรือคำจำกัดความต่างๆ ที่ได้แสดงนั้น แสดงให้เห็นถึงแนวคิดสำคัญอย่างไรของนักวิชาการในยุคนั้น ตามที่นักวิชาการตะวันตกกำหนดไว้เป็นกรอบกระบวนการสื่อสารแนวคิดทฤษฎีการสื่อสารของตะวันตก

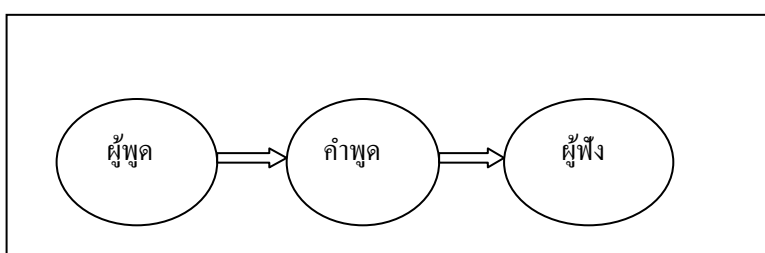
๒.๑.๑ ทฤษฎี และแนวคิดการสื่อสาร

๒.๑.๑.๑ พัฒนาการทฤษฎีสื่อสาร

นักปราชญ์ชาวกรีก อริสโตเติล (Aristotle) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของวิชาการรัฐศาสตร์ ซึ่งอยู่ในช่วง ๓๐๐ กว่าปีก่อนคริสตกาลเป็นยุคต้นๆ ของการใช้วาทศิลป์ (rhetoric) เกี่ยวกับศิลปะการพูด จากทัศนะของอริสโตเติลเห็นว่า วาทศิลป์เป็นศาสตร์ที่ต้องศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการพูดเพื่อการจูงใจในฐานะที่เป็นเครื่องมือของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตย เป็นศิลปะการพูดในศาล และพูดในที่ชุมชน อริสโตเติลได้เสนอแนวคิดและวิธีการเกี่ยวกับวาทศิลป์ให้แก่สาธารณชน คำจำกัดความของการสื่อสารในเชิงวาทศิลป์ การสื่อสารคือ การแสวงหา “วิธีการโน้มน้าวใจทุกรูปแบบ” ซึ่งอริสโตเติลได้เน้นการสื่อสารในเชิงวาทศิลป์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับแนวคิดและทักษะในการโน้มน้าวใจ^๑ โดยผู้พูดมีเจตนาในการโน้มน้าวใจผู้ฟังเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยใช้ทักษะในการแสดงเหตุผลและการใช้ถ้อยคำที่สละสลวยประทับใจผู้ฟัง

รูปภาพ ๔ แบบจำลองของอริสโตเติล (The Aristotle Model)

อริสโตเติล ได้ให้ความสำคัญในการสื่อสารไว้ ๓ ประการ คือ ผู้พูด (speaker) คำพูด (speech) ผู้ฟัง (audiences)

จากการศึกษาพบว่า การพูดจูงใจจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นอยู่กับปัจจัย ๓ ประการคือ^๒

๑) การเรียบเรียงคำพูดและวิธีการพูด (logos) คือ การชี้แจงเหตุผลหรือเนื้อหาสาระหรือวาทะของผู้พูด เป็นการแสดงให้เห็นความจริงอันประกอบด้วยเหตุผลนำมาเสนอต่อผู้ฟัง ซึ่งประกอบด้วยข้อเท็จจริง หลักฐานและเหตุผล ต้องสอดคล้องกับข้อเท็จจริงค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติของผู้ฟัง

๒) บุคลิกลักษณะของผู้พูด (ethos) คือบุคลิกลักษณะของผู้พูด เป็นการสร้างบุคลิกลักษณะที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถือ พูดด้วยความจริงและเป็นที่ยอมรับ ความประทับใจและมี

^๑ Berlo David. K., The process of communication, (New York : Holt, Rinehart & Winston, 1960), p 7, ดุราลัยเอียดโน สุรัตน์ ตรีสกุล, **หลักนิเทศศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พ.ศ. พัฒนาออนไลน์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

^๒ ประมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๕.

ศรัทธา ผู้พูดต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะพูด การมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ฟัง และผู้พูดเป็นผู้แสดงถึงความสามารถที่มีคุณธรรม

๓) ความเข้าใจในอารมณ์และทัศนคติผู้ฟัง (pathos) คือ การใช้อารมณ์ หมายถึง ความสำเร็จของความพยายามจูงใจนั้น ขึ้นอยู่กับการแสดงออกทางอารมณ์ของผู้ฟัง การเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟัง โดยใช้คำพูดเพื่อเข้าถึงความรู้สึกนึกคิด และต้องเข้าถึงจิตใจความคิดของผู้ฟัง

จากประเด็นการสื่อสารทั้ง ๓ ประการนั้น แสดงให้เห็นถึงการสื่อสารที่เน้นให้เกิดการผสมผสานทั้ง ๓ องค์ประกอบอย่างประสานสอดคล้องและสมดุล เพื่อกระตุ้นทั้งมิติของเหตุผล (reason) และมิติทางอารมณ์ (emotion) จะเห็นว่า การสื่อสารที่ดีนั้นต้องดึงดูความคิดและการรับรู้ของผู้ฟังด้วยข้อมูลที่มีเหตุผลและมีผลและสร้างอารมณ์ความรู้สึก

อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์แกรี ออเรน^๓ (Professor Gary Orren) มีความเห็นต่างไปจากอริสโตเติลในแงุ่มุมที่ได้เสนอไว้ว่า “การจูงใจคนนั้น ความสำเร็จไม่ได้อยู่ที่ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงความคิดของคนฟังให้เชื่อตามผู้พูดเท่านั้น แต่ความสำเร็จของการจูงใจอยู่ที่คนฟังนั้นเปลี่ยนแปลงและประพฤติตามที่เรากำลังต้องการหรือไม่” หมายความว่า คำพูดที่สื่อสารออกไปต้องมีอิทธิพลมากกว่าการรับรู้ข่าวสารธรรมดา และต้องมีพลังที่ไม่เพียงแต่เปลี่ยนความคิดของคนฟังเท่านั้น แต่ต้องเปลี่ยนแปลงการกระทำของคนเหล่านั้นด้วย

จากแนวคิดของอริสโตเติลและศาสตราจารย์แกรี ออเรน ผู้วิจัยเห็นว่า การสื่อสารของอริสโตเติลนั้น จะเน้นหนักไปในเรื่องของการพูดเพื่อโน้มน้าวให้เกิดแรงจูงใจผู้ฟังให้เกิดการคล้อยตามทางความคิด อริสโตเติลได้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับวาทศิลป์อย่างลึกซึ้งซึ่งเป็นศาสตร์ว่าด้วยการพูดเพื่อโน้มน้าวใจและเป็นเครื่องมือให้ประชาชนนำไปใช้เพื่อมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นการชักชวนแบบโน้มน้าวโดยให้ผู้รับสารคิดเห็นตามวัตถุประสงค์ที่ผู้ส่งสารเป็นไปตามเป้าหมายหรือเจตนารมณ์ จะเห็นว่า การใช้คำพูดลักษณะเช่นนี้เป็นเครื่องมือที่นำไปใช้กับบุคคลผู้มีคุณธรรม และจริยธรรม อีกทั้งนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่ดีและไม่ดีได้ทั้งนั้น ใช้ในแนวทางที่ดีก็เกิดประโยชน์มากมายจากการพูด แต่ถ้านำไปใช้แนวทางที่ผิดหรือผิดประเภทก็จะทำให้เสียประโยชน์ในทางที่ควรจะได้มากกว่าการเสี่ยงนำไปใช้แนวทางที่ผิดคือการใช้อย่างผิดประเภท

อย่างไรก็ตาม แนวคิดของอริสโตเติล ควรจะนำไปใช้อย่างถูกวิธีเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนรวม แต่การใช้คำพูดลักษณะนี้จะไม่ก่อให้เกิดการคิดอย่างมีอิสระเพราะเป็นการพูดเพื่อชักชวนโน้มน้าว มีการใช้กลยุทธ์ทางด้านบุคลิกภาพความน่าเชื่อถือ การหาเหตุผลการเรียบเรียงคำพูดที่ดีให้ผู้ฟังคล้อยตาม จนผู้ฟังไม่สามารถแยกแยะหาข้อสรุปและข้อเท็จจริงได้ เพราะถูกชักจูงด้วยคำพูดที่สละสลวยประทับใจผู้ฟัง จึงมองว่าการพูดในแนวทางของอริสโตเติลเหมาะกับผู้ที่มิมีคุณธรรมจริยธรรมสูง สามารถนำหลักของอริสโตเติลมาเป็นแบบในการพูด อย่างไรก็ตาม การพูดเพื่อจูงใจของ

^๓ ศาสตราจารย์แกรี ออเรน, ดุราลัยเอ็ดวิน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **พูดจูงใจ...แบบอริสโตเติล**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.kriengsak.com> [๒๐ ธ.ค. ๒๕๕๗].

อริสโตเติลถือว่าเป็นกระบวนการสื่อสารทางเดียวที่ยังถือได้ว่าเป็นรูปแบบคลาสสิก (classic model) ที่เป็นต้นแบบมาจนถึงปัจจุบันที่นำมาใช้เป็นแนวทางการสื่อสาร

ผู้วิจัยเห็นว่า ศาสตราจารย์ แกรี ออเรน นั้นเสนอความเห็นดูน่าจะครอบคลุมการพูดรวมไปถึงเน้นติดตามผล ไม่เพียงแต่ด้านความคิดคล้อยตามของผู้รับสารเท่านั้น แต่ยังติดตามพฤติกรรมหรือกระทำเปลี่ยนแปลงตามของผู้ส่งสาร หรือผู้พูดชักชวนโน้มน้าวได้สื่อสารออกไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยเห็นว่าการพูดชักชวนโน้มน้าวใจของผู้พูด/ผู้ส่งสารจะต้องเป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวมของสังคม มีเหตุมีผลบนมาตรฐานที่สังคมยอมรับว่าดีงามถูกต้องและต้องประกอบด้วยคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐาน

ในขณะที่กระบวนการสื่อสารของฮาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์ (Harold D. Lasswell) นักรัฐศาสตร์ ผู้พยายามนำเอาแนวคิดทางจิตวิเคราะห์มาศึกษาอิทธิพลของมูลเหตุจูงใจซ่อนเร้นที่มีต่อกิจกรรมทางการเมือง^๔ ซึ่งชี้ว่า กระบวนการสื่อสารนั้นต้องสอดคล้องกัน และการสื่อสารนั้นจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่า “ใคร พูดอะไร โดยวิธีการและช่องทางใด ไปยังใคร ด้วยผลอะไร” ซึ่งกระบวนการสื่อสารของลาสเวลล์ เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับใช้กันทั่วไป สามารถนำมาเขียนเป็นรูปแบบจำลองและเปรียบเทียบกับองค์ประกอบการสื่อสาร^๕ ดังนี้

รูปภาพ ๕ แบบจำลอง ฮาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์

“ใคร	พูดอะไร	ผ่านช่องทางใด	ถึงใคร	ด้วยผลอะไร”
“Who says	what in which	channel	to whom	with what effect”

จากแบบจำลองดังกล่าว อธิบายได้ว่า ใคร (who) คือ ผู้ส่งหรือทำการสื่อสาร เช่น ในการอ่านข่าว ผู้อ่านข่าวเป็นผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้ฟังทางบ้าน พูดอะไรหมายถึง เจตนาด้วยวัตถุประสงค์อะไร (says what, with what purpose) เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับ เนื้อหาข่าวสารที่ส่งไป ผู้ส่งต้องการจะส่งเนื้อหาโดยเป็นข่าวสารธรรมดาเพื่อให้ผู้รับทราบความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่างๆ และคาดว่าจะได้รับการตอบสนองจากผู้รับ โดยใช้วิธีการและช่องทาง (by what means, in what channel) ผู้ส่งอาจจะทำการส่งข่าวสารโดยการพูด การแสดงกริยาท่าทางในการใช้ภาพในแต่ละสถานการณ์ (to whom, in what situation) ผู้ส่งจะเลือกส่งข่าวสารไปยังผู้รับในโอกาสต่างกัน การส่งข่าวสารนั้นก็เพื่อให้ผู้รับฟังผ่านไปโดยไม่ผลย้อนกลับ (feedback) ซึ่งต้องอาศัยเทคนิควิธีการที่แตกต่างกัน

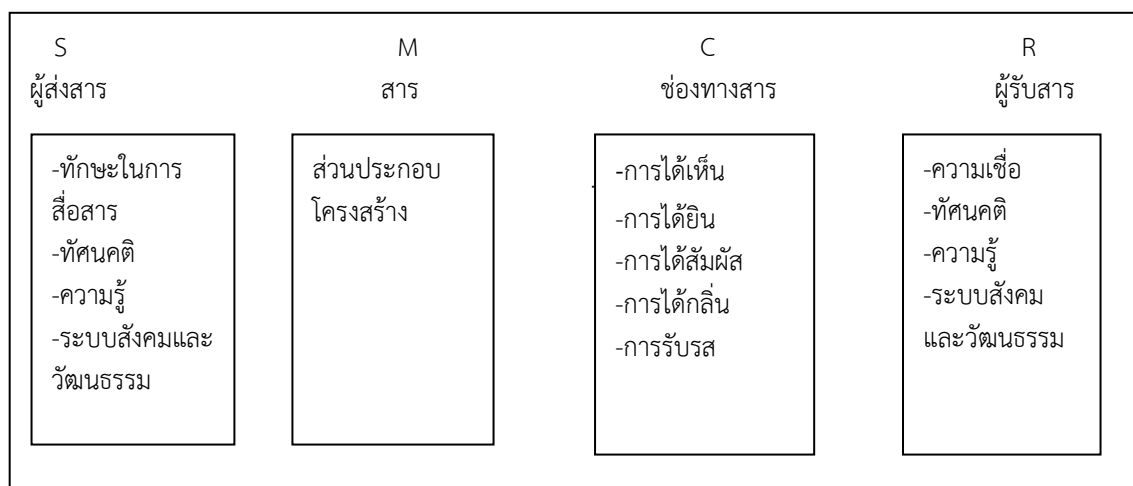
^๔ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๗, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๒-๓๑.

^๕ สุรัตน์ ตรีสกุล, **หลักนิเทศศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บ. พ.ศ. ออนไลน์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๕๙.

จากการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการของ ฮาร์โลว์ ดี. ลาสเวลล์ ผู้วิจัยเห็นว่ากระบวนการส่งสารในลักษณะ การโฆษณาชวนเชื่อเช่นนี้อาจจะเหมาะสมในยุคสมัยในช่วงของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ทั้งนี้ ฮาร์โลว์ ดี. ลาสเวลล์ เป็นนักรัฐศาสตร์ เน้นประเด็นการสื่อสารเชิงรัฐศาสตร์ อีกทั้งใช้สื่อเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อประชาสัมพันธ์ในการส่งสารในลักษณะทางการเมือง เพื่อให้ผู้รับสารคือประชาชนรับสารในลักษณะการยึดเยียดข้อมูลข่าวสาร ปลุกกระตม ความเชื่อ ข่าวสารทางการเมืองการปกครองได้โดยง่าย ดังนั้น การเริ่มต้นของกระบวนการส่งสาร จะเน้นในตัวผู้ส่งเพื่อที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร และเนื้อหาต้องดูว่ามีวัตถุประสงค์อะไร มีเป้าหมายอย่างไร ใครเป็นเป้าหมายของผู้ส่ง โดยเลือกข่าวสารทั้งที่เป็นวัจนภาษาและอวัจนภาษา เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ให้ถูกกาลเวลาเพื่อให้ผู้รับนำไปใช้ได้อย่างได้ผล โดยไม่มีการย้อนกลับข่าวสารสามารถนำวิธีการมาใช้เพื่อให้ได้ผล กระบวนการลักษณะนี้เป็นการส่งข่าวสารป้อนข้อมูลลักษณะทางเดียว (one way-process) ในยุคปัจจุบันอาจจะเป็นล้าสมัย เพราะยุคของการสื่อสารเทคโนโลยีได้เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าสังคมการเมืองในระบอบประชาธิปไตยย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะมีการสื่อสารลักษณะทางเดียว เพราะในทุกระบอบประชาธิปไตยทุกคนมีสิทธิมีเสียงในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างมีเหตุผล มีเสรีภาพทางความคิดไม่สามารถนำเสนอข้อมูลโดยไม่มีปฏิกริยาร่วม (interaction) หรือเป็นฝ่ายรับข้อมูลข่าวสารด้านเดียว

ส่วนนักวิชาการ เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo) ได้พัฒนาความคิดทฤษฎีต่อจาก วิลเบอร์ แชม ให้ขยายออกไปจนเป็นที่รู้จักทั่วโลก^๖ ซึ่งได้นำเสนอแบบจำลององค์ประกอบของการสื่อสารที่สำคัญไว้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ทฤษฎีผู้ส่งสาร (sender) สาร (message) ช่องทาง (channel) และผู้รับสาร (receiver) ตัวย่อ S-M-C-R ตามรูปที่ปรากฏ^๗

รูปภาพ ๖ แบบจำลองการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล (The Berlo Model/The S M C R Model)

^๖ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๓, หน้า ๒-๔๔.

^๗ นันทนา นันทโรภาส, สื่อสารการเมือง:ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร: APPA Printing Group CO,LTD., ๒๕๕๗), หน้า ๖.

(๑) ผู้ส่ง (sender) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การเข้ารหัส” (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้ที่ดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารและควรมีความสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย

(๒) ข้อมูลข่าวสาร (message) ต้องเกี่ยวข้องกับด้านเนื้อหา สัญลักษณ์และวิธีการส่งข่าวสาร

(๓) ช่องทางในการส่ง (channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยให้ผู้รับได้รับข่าวสารข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

(๔) ผู้รับ (receiver) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การถอดรหัส” (decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมเช่นเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่ง จึงทำให้การสื่อสารมีความหมายหรือการสื่อสารได้ผล

จากแบบจำลองทฤษฎีข้างต้นของ เดวิด เค เบอร์โล จึงเป็นที่นิยมนกันอย่างกว้างขวางที่นำมาใช้ในตัวย่อว่า “S M C R” ในกระบวนการสื่อสารเพื่อเชื่อมโยงกับระบบองค์การต่างๆ ในระบบการสื่อสาร ล้วนแต่มีรากฐานมาจากกระบวนการสื่อสารแบบของ เดวิด เค เบอร์โล ที่ได้จัดระบบไว้ให้เข้าใจในกระบวนการสื่อสารที่ชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ระบบของการสื่อสารยังมีตัวแปรอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการสื่อสารที่ทำให้เกิดอุปสรรคอีกหลายทาง เช่น ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารและความน่าเชื่อถือของสาร ความน่าเชื่อถือของสื่อ เนื้อหาสอดคล้องกับความสนใจของประชาชนหรือไม่ บริบทแวดล้อมทางการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลที่ดี ความชัดเจนของสื่อและสาร ช่องสารในการที่จะเลือกนำเสนอผ่านสื่อสามารถรับได้หรือไม่ และความสามารถของผู้รับที่จะรับสารมีความเข้าใจและเข้าถึงสื่อได้หรือไม่ ทั้งหมดที่กล่าวมาก็คือ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อกระบวนการสื่อสารที่จะทำให้เกิดอุปสรรคได้ จะเห็นว่ากระบวนการสื่อสารของเดวิด เค. เบอร์โล นั้น S-M-C-R สามารถขยายเป็นแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองได้ตรงกับประเด็นงานของผู้วิจัยมากที่สุดกล่าวคือ เป็นกระบวนการสื่อสารที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของการสื่อสารทางการเมืองในสังคมปัจจุบันที่เป็นพฤติกรรมที่กระทำเพื่อการสื่อสารที่มีจุดมุ่งหมาย

กล่าวโดยสรุป แนวคิดทฤษฎีการสื่อสารทุกระดับมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษา เป็นบรรทัดฐานเพื่อนำไปสู่กระบวนการทำงานและการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสาร เช่นเดียวกับทฤษฎีในศาสตร์ทุกแขนง ทฤษฎีการสื่อสารมีประโยชน์ต่อชีวิต องค์กร สังคม และโลก ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ การศึกษาหรือการทำงานที่ปราศจากหลักการหรือทฤษฎี ย่อมเปรียบเสมือนการเดินทางที่ขาดแผนที่นำทางเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทาง อีกทั้ง การศึกษาทฤษฎีการสื่อสารสามารถที่จะหลีกเลี่ยงความเสียหายจากภัยอันตราย (risk cost) ซึ่งเห็นได้ชัดจากการสื่อสารโดยไม่รู้กฎหมายหรือขาดจริยธรรมการสื่อสาร อาจส่งผลกระทบต่อความเสียหายหรือพลาดโอกาส (opportunity-cost) เช่นการบริหารโดยขาดความรู้ไม่คำนึงถึงศักยภาพของบุคลากร หรือการไม่หาโอกาสสื่อสารทำความเข้าใจ

ระหว่างกัน ดังนั้น การสื่อสารระหว่างบุคคลจะช่วยประนีประนอมความคิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ผลของความเสียหายในการสื่อสารก็ย่อมน้อยลง

๒.๑.๑.๒ ความหมายความสำคัญ ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง กระบวนการและองค์ประกอบของการสื่อสารทางการเมือง

ก. ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง (Political of communication)

จากการศึกษาของ พูล (Pool) ชาวอเมริกัน อธิบายคำว่า “การสื่อสารทางการเมือง” หมายถึง กิจกรรมการสื่อสารที่มนุษย์กระทำขึ้นหรือเกิดขึ้นนอกบ้านเรือนตน การยื่นข้อเรียกร้อง การกล่าวคำปราศรัยของนักการเมือง หรือความหมายแคบลงหมายถึง กิจกรรมใดๆ ของสถาบันเฉพาะ ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการกระจายข้อมูลข่าวสารทางความคิด และทัศนคติเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง^๘

ส่วนการนำเสนอของ ไบรอัน แมคแนร์^๙ (Brian Mc Nair) ได้แสดงความคิดเห็นต่างออกไปในแง่ของความหมายว่า “การสื่อสารทางการเมือง” หมายถึง การอภิปรายสาธารณะ (Public discussion) เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากร อำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐและยังเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ภาษาทางการเมือง” (political language) ซึ่งไม่เป็นเพียงคำพูดหรือข้อเขียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงข้อเขียนและสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ภาษากาย (body language) หรือการแสดงออกทางอากัปกิริยา จากความเห็นดังกล่าวของไบรอัน แมคแนร์ มีความสอดคล้องกับนักวิชาการ วอร์เรน เค อะกรี และเอ็ดวิน^{๑๐} (Warren K. Agree. & Edwin) ที่ได้ให้ความหมายแนวทางเดียวกันว่า “การสื่อสารทางการเมือง” หมายถึง กระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องเป็นการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทัศนะและความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ในทางการเมืองระหว่างบุคคล อีกทั้งการสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองและทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมเมือง จากความเห็นดังกล่าวนี้ ได้มีความเห็นสอดคล้องกับแง่มุมของ ริช และอัลธอฟ^{๑๑} (Ruch and Althof) ได้ให้ความหมายว่า “การสื่อสารทางการเมือง” หมายถึงการถ่ายทอดข่าวสารทางการเมืองจากส่วนหนึ่งของระบบการเมืองไปยังส่วนหนึ่งของระบบการเมือง และเป็นการถ่ายทอดระบบสังคมกับระบบการเมือง

^๘ Pool Ithiel de Sola , **Communication Political In David L.Sills (ed)**, International Encyclopedia of Social Science, (New York : The Macmillan Company and The Free Press,1968), pp. 90-95.

^๙ Doris Graber in Brian McNair., **An Introduction to Political Communication**, (London: Routledge, 1995), p.3.

^{๑๐} Warren k. Agree Phillip H.Ault and Edwin Emery, **Introduction to Mass Communication**, (New York: Harper & Row, 1976), P .4.

^{๑๑} Michael, Rush and Phillip, Althof . **An Introduction to Political Sociology**, (London: Thomas Nelson and Sons, LTD,1971), p 160

จากการศึกษาความหมายของนักวิชาการต่างๆ ตามข้างต้น ได้ให้ความหมายมีความสอดคล้องบางกลุ่ม แต่บางกลุ่มของนักวิชาการยังเสนอความเห็นเพิ่มในอีกแง่มุม เพื่อให้ความหมายกระชับชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังพบว่า อัสติน แรนเนย์^{๑๒} (Austin Ranney) ให้ความหมายว่า “การสื่อสารทางการเมือง” หมายถึง การถ่ายทอดความหมายที่เกิดขึ้นผ่านการใช้สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล พยายามทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นตระหนักถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง ทั้งนี้ การสื่อสารเกิดขึ้นในหลายรูปแบบหรือหลายแนวทาง เช่น รูปภาพ ดนตรี ตัวเลข หรือสัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์ อากัปกริยา การแสดงออกทางสีหน้า แต่โดยทั่วไปแล้วแนวทางการสื่อสารที่ใช้กันอย่างแพร่หลายก็คือ การพูด การเขียน ซึ่งเรียกว่า ภาษา ส่วนในความเห็นของ ฟาเกน^{๑๓} (Fagen) ก็ให้ข้อสรุปเพิ่มเติมว่า “การสื่อสารทางการเมือง” คือ การสร้างภาพลักษณ์ทางการเมือง (political image) ตามความหมายของ ฟาเกน นั้น การสื่อสารทางการเมืองช่วยทำให้เกิดการรับรู้ ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติทางการเมืองในหมู่ของผู้รับสารจนเกิดเป็นมโนภาพขึ้นในใจของกลุ่มเหล่านั้น

จากการอธิบายความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดของนักวิชาการชาวต่างชาติของคำว่า การสื่อสารทางการเมือง พอสรุปประเด็นได้ว่า เป็นการบอกถึงการถ่ายทอดข่าวสารทางการเมืองจากส่วนหนึ่งของระบบการเมืองไปยังส่วนหนึ่งของระบบการเมืองทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาทำให้เกิดความรู้ ความคิดความเชื่อ และทัศนคติของผู้รับสารทางการเมือง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า นักวิชาการชาวต่างชาติอธิบายความหมายการสื่อสารทางการเมืองไม่ได้แตกต่างกันนักมีความเห็นที่สอดคล้องในทิศทางเดียวกันและให้ความหมายที่ใกล้เคียงกัน มีเพียงการขยายความหมายเพิ่มเติมเพื่อให้กระชับและเพิ่มรายละเอียดในความหมายกว้างยิ่งขึ้น โดยภาพรวมให้ความหมายที่ค่อนข้างสอดคล้องกัน

ส่วนทางด้านของนักวิชาการไทยพบว่า สุรพงษ์ โสธนะเสถียร^{๑๔} ให้คำอธิบายความหมาย “การสื่อสารทางการเมือง” ว่าเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเมือง โดยทั้งการสื่อสารและการเมืองต่างถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรตามแล้วแต่สถานการณ์ การสื่อสารการเมืองมีการศึกษาหลายวิธี เช่น ในระบบภาษา ทางด้านของ เสถียร เขยประทับ^{๑๕} ได้อธิบาย การสื่อสารทางการเมืองว่า เป็นแนวคิดที่นำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารและองค์ความรู้เกี่ยวกับการเมืองมารวมกัน เพื่อใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเมือง และอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองด้วยการสื่อสาร ทั้งในลักษณะที่การสื่อสารเป็นตัวแปร

^{๑๒} Austin Ranney, *Governing: Introduction to Political Science*, 6th ed .London: Prentice Hall International, 1993), p.141

^{๑๓} Richard, R. Fagen. *Political and communication*. (Boston: Brown and Company, 1966), p.70.

^{๑๔} สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, *การสื่อสารกับการเมือง*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ประสิทธิ์ภักดิ์ แอนด์ พริ้นติ้งจำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๑๕} เสถียร เขยประทับ, *การสื่อสารกับการเมือง: เน้นสังคมประชาธิปไตย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

ต้นที่มีผลกระทบต่อการเมืองในฐานะเป็นตัวแปรตาม อิกมมมของ วัลลภ ลำพาย^{๑๖} ยังอธิบายในแง่มุมที่ให้ความหมายว่า การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การนำเอาการสื่อสารไปอธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ทางการเมือง โดยเฉพาะการรณรงค์ทางการเมืองเนื่องจากการรณรงค์ทางการเมืองเป็นการสื่อสารทางการเมืองที่มีความชัดเจนในความเป็นสหวิชาของวิชาทั้งสอง

นอกจากนั้น สติติ นิยมญาติ^{๑๗} อธิบายความหมายในลักษณะรวบรัดแบบกระชับว่า “การสื่อสารทางการเมือง” นั้น เป็นการถ่ายทอดจากระบบการเมืองหนึ่งไปยังอีกส่วนหนึ่งของระบบการเมือง และเป็นการถ่ายทอดระหว่างระบบสังคมกับระบบการเมือง การสื่อสารทางการเมืองเป็นองค์ประกอบที่ไม่อยู่ในสถานะที่หยุดนิ่งของระบบการเมือง ตลอดจนการเลือกสรรทางการเมืองก็ดี การเข้าร่วมทางการเมือง ล้วนแต่อาศัยการสื่อสารทางการเมืองทั้งสิ้น ซึ่งประกอบไปด้วย ๑) แหล่งที่มาของข่าวสาร (the source) ๒) ตัวเนื้อหา (the message) ๓) เส้นทาง (channel) ที่ข่าวสารถูกส่งออกไปยังผู้รับ ๔) ปฏิกริยาตอบโต้ (feed back)

สรุปทัศนะของนักวิชาการชาวต่างชาติได้ว่า

- ๑) เป็นการอธิบายสาธารณะเกี่ยวกับข้อมูลทางการเมืองไปยังผู้รับสาร
- ๒) เป็นการแสดงออกถึงการให้ความรู้ ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติทางการเมืองต่อสังคม
- ๓) เป็นการสื่อสารในรูปแบบภาษาทั้ง ๒ แบบ วัจนภาษาและอวัจนภาษา
- ๔) เป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมืองและทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมเมือง

ส่วนทัศนะของนักวิชาการคนไทยสรุปได้ว่า

- ๑) การสื่อสารทางการเมืองเป็นการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง เป็นได้ทั้งการสื่อสารระหว่างสถาบันการเมืองต่างๆ ไปยังประชาชน
- ๒) เป็นการให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับระบบการเมืองโดยผ่านสื่อมวลชน
- ๓) นำความรู้ข้อมูลที่ได้จากสื่อมวลชนและประชาชนเพื่อพัฒนากลไกของรัฐบาล
- ๔) เป็นการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองแสดงความคิดเห็นแสดงสาธารณมตต่อรัฐบาลเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาประเทศร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือเพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากผู้ส่งสารไปยังกลุ่มเป้าหมายในการรับข่าวสารเพื่อให้รับทราบข้อมูลข่าวสารการทำงานของรัฐบาล หรือความเคลื่อนไหวของกลุ่มนักการเมือง โดยมีสื่อมวลชนเป็นตัวกลางส่งผ่านข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชน/ผู้รับข้อมูลเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการแสดงความคิดเห็นต่างๆ โดยผ่านกระบวนการสื่อสารเพื่อกระจายข้อมูลเข้าถึงประชาชนในทุกภาคส่วน แล้วมีผล

^{๑๖} วัลลภ ลำพาย, แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง, การสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๗, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๓-๓๕.

^{๑๗} สติติ นิยมญาติ, สังคมวิทยาการเมือง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๒๔), หน้า ๑๒๖.

ตอบกลับมายังรัฐบาลเพื่อนำนโยบายมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องทำให้เกิดการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

ข. ความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง

จากการศึกษาข้อมูลการสื่อสารทางการเมืองพบว่า สิ่งที่มีความสำคัญอยู่ที่วิธีการช่วยระบบการเมืองทำหน้าที่ กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องผลประโยชน์ การรวบรวมผลประโยชน์ หรือการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ดี ซึ่งจุดเด่นของสังคมอยู่ที่ความสามารถพัฒนาองค์กรการสื่อสารขึ้นมาเป็นการเฉพาะ และกำหนดกรอบของจริยธรรมในการสื่อสารที่เน้นความเป็นกลาง ดังที่ อัลมอนด์ และเพาเวลล์^{๑๘} กล่าวถึงความสำคัญว่า เป็นการไหลเวียนอย่างคล่องตัวของข้อมูลข่าวสารจากสังคมสู่ระบบการเมือง จากโครงสร้างทางการเมืองหนึ่ง ไปสู่อีกโครงสร้างหนึ่ง เมื่อรวมกันก็คือ วงจรจากปัจจัยนำเข้าสู่ปัจจัยส่งออกและการป้อนกลับ ฉะนั้น การสื่อสารทางการเมืองจึงดูเหมือนทำหน้าที่ “ควบคุมผู้ควบคุม” (regulates the regulators) กระบวนการนำเข้าและส่งออกของระบบการเมืองอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งการทำหน้าที่นี้ จึงมีผลดีต่อการพิทักษ์สิทธิเสรีภาพในระบบการเมืองประชาธิปไตย

การสื่อสารทางการเมืองมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม และเป็นเครื่องมือทางการสื่อสารในการปฏิบัติงานต่างๆ เพื่อติดต่อกับบุคคลอื่นภายในสังคม การสื่อสารจึงมีความสำคัญทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค^{๑๙} ดังนี้

๑. ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในระดับจุลภาค ได้แก่ ความสำคัญต่อชีวิตประจำวันต่อความเป็นสังคม ต่อการสร้างความร่วมมือ ต่อการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ต่อการให้ความบันเทิง ต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาล ต่อการทำจิตบำบัด

๑) ชีวิตประจำวัน ในแต่ละวันจำเป็นต้องมีการพูดคุยติดต่อข่าวสารกับบุคคลในครอบครัว เพื่อนร่วมงาน ทั้งจากกิจกรรมอื่นๆ ได้แก่ การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ การคุยโทรศัพท์ จึงเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

๒) ความเป็นสังคม การสื่อสารจำเป็นต่อการติดต่อประสานงาน และดำรงมาเป็นสังคม หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การสื่อสารเป็นเครื่องมือประสานคนในสังคมให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หรือเป็นการร่วมมือกันทำงานให้เกิดความสำเร็จร่วมกัน

๓) การสร้างความร่วมมือ เพราะการสื่อสารมีหน้าที่ในการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม หน้าที่ในการเสริมสร้างศักยภาพของกระบวนการทางสมองของมนุษย์เพื่อรับมือกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น และสุดท้ายทำหน้าที่ในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลให้แสดงออกมา

^{๑๘} Almond, Gabriel A. and Powell G. Bingham, Jr, **Comparatives Politics Today: A word view**, (Boston: Little, Brown, and company, 1980), p 3.

^{๑๙} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **การสื่อสารการเมืองหน่วยที่ ๑-๗**, หน้า ๓-๖ – ๓-๑๐.

อย่างเหมาะสม ดังนั้น การสื่อสารจึงมีความสำคัญในการสร้างความร่วมมือระหว่างบุคคลให้สามารถประสานพลังเพื่อความสำเร็จในการผลิตหรือบริการ

๔) การแสวงหาความรู้ การสื่อสารเพื่อแสวงหาความรู้เป็นบทบาทที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต ช่วยให้นักมนุษยสัมพันธ์ส่งข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาที่สำคัญของมนุษยชาติ ซึ่งมีการสั่งสมมายาวนาน โดยเฉพาะสังคมในยุคฐานความรู้ (knowledge based society) ที่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ท่วมท้น การสื่อสารช่วยให้นักมนุษยสัมพันธ์สามารถรวบรวมความรู้จากแหล่งต่างๆ มาเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ทั้งในด้านส่วนตัวและการทำงานให้สำเร็จลุล่วง เพราะความรู้คือ อำนาจและผู้ที่สามารถใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้เท่ากับเป็นผู้ที่กุมอำนาจอย่างแท้จริง

๕) การสร้างการรับรู้กับตนเอง การรับรู้กับตนเองมีอิทธิพลและมีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมการสื่อสารของบุคคล คำพูดที่แสดงความคิดบอกตัวตน เป็นประโยคที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารต่อการแสดงพฤติกรรม การที่บุคคลรับรู้ว่าตนเองเป็นคนอย่างไร และได้มีการปฏิสัมพันธ์ในการตอบรับสารที่บุคคลรอบข้างส่งมาถึงตัวบุคคล และการสื่อสารอีกเช่นกันที่เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้เกี่ยวกับตนเองของบุคคลให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์ได้

๖) การให้ความบันเทิง การสื่อสารสามารถสร้างความบันเทิงให้บุคคล ซึ่งความบันเทิงเป็นกลไกที่มนุษย์ใช้ในการผ่อนคลายจากการทำกิจกรรมที่ต้องใช้สมอง และพลังงานในการทำงาน การสื่อสารสามารถสร้างความบันเทิงได้หลายรูปแบบ ผ่านสื่อหลายชนิด ซึ่งการสื่อสารเพื่อสร้างความบันเทิงเป็นพฤติกรรมเชิงคุณภาพของบุคคล ที่ช่วยให้เกิดสมดุลในจิตใจของบุคคลทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

๗) การเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาล ความเจ็บป่วยเป็นธรรมชาติของร่างกาย มนุษย์ทางวิทยาการที่ก้าวหน้าและทันสมัยช่วยให้นักมนุษยสัมพันธ์คิดค้นวิธีการรักษาโรคให้ทุเลา หรือหายขาดไป ในกระบวนการรักษา นอกจากเทคโนโลยีทางการแพทย์แล้ว การสื่อสารช่วยสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันนำไปสู่ความเข้าใจ ส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันทุกฝ่าย ช่วยการบำบัดรักษาโรคอย่างมีประสิทธิภาพ

๘) การทำจิตบำบัด สาเหตุของการเจ็บป่วยมนุษย์ ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการเจ็บป่วยทางกาย ความเครียดจากการเผชิญปัญหาต่างๆ ทำให้จำนวนผู้ที่มีอาการป่วยทางจิตเพิ่มมากขึ้น การสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อการรักษาโรค ที่เรียกว่า จิตบำบัด (psychotherapy) เนื่องจากการสื่อสารเป็นกลไกที่สำคัญ ในการค้นหาสภาพโรคเพื่อทำการบำบัดตรงสาเหตุได้อย่างถูกต้อง โดยอาจใช้การสื่อสารเพื่อช่วยในการทำจิตบำบัดผ่านสื่อลักษณะต่างๆ เช่น การฟังสวด การฟังธรรมะ เป็นต้น

๒. ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในระดับมหภาค เป็นความสำคัญต่อการเมือง การปกครอง การเสริมสร้างประชาธิปไตย การเมืองระหว่างประเทศ การพัฒนาประเทศ การถ่ายทอด วัฒนธรรม การสร้างเอกภาพ และการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการมีส่วนร่วมทางการเมือง^{๒๐} ดังนี้

๑) การเมืองการปกครอง การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญของรัฐบาลในการเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าใจ เพื่อให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายและ นโยบายที่รัฐบาลกำหนดขึ้น หากรัฐบาลสามารถตรวจสอบหรือทราบความต้องการ ความรู้สึกนึกคิด ของประชาชนด้วย ก็จะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลให้สอดคล้องกับ ความต้องการโดยอาศัยการสื่อสาร ซึ่งรัฐจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจและ ภาพลักษณ์ที่ดีต่อประชาชนด้วย

๒) การเมืองระหว่างประเทศ ผลในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้ง การดำเนินนโยบายการเมืองระหว่างประเทศ รัฐต้องอาศัยการสื่อสารในการสร้างความเข้าใจอันดีกับ ประเทศอื่น โดยเฉพาะในโลกปัจจุบันที่มีการพัฒนาทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งช่วยให้มีการ เปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกรวดเร็ว ทำให้สังคมโลกแคบลง และมีการรวมกลุ่มผลประโยชน์ ทางการเมืองและเศรษฐกิจ

๓) การเสริมสร้างประชาธิปไตย ความสำคัญต่อการสื่อสารในระดับมหภาคต่อบุคคล คือ การใช้การสื่อสารเป็นกลไกในการสร้างอิสรภาพเพื่อให้สังคมเปิดกว้าง โดยการส่งเสริมให้บุคคล สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี และเปิดเผยในตลาดความรู้ (market place of ideals) ซึ่ง กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ จากการที่บุคคลมีโอกาสดูแลเปลี่ยนแปลงที่ตนระหว่างกัน การ สื่อสารทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองกลายเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้น การสื่อสารยังมีบทบาทในการที่บุคคลสามารถเลือกสรรเอาแนวคิดที่ได้มาใช้ให้เกิด ประโยชน์ ดังที่ อริสโตเติล เชื่อว่า การสื่อสารโดยการโน้มน้าวใจช่วยให้บุคคลสามารถค้นพบสิ่งดีๆ สำหรับเวลาใดเวลาหนึ่งและในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งอย่างเหมาะสม

๔) การพัฒนาประเทศ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่าง รวดเร็ว การสื่อสารช่วยให้ประชาชนทราบถึงแผนการและโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล ทำให้เกิดการ เท่าเทียมกันกระจายความเจริญไปสู่ชนบท การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ผู้บริหารประเทศจะ นำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยการให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการพัฒนาความพอเพียงทาง เศรษฐกิจ สังคม และสาธารณสุข เพื่อให้ประชาชนเกิดการเปิดรับนวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชน การสื่อสารที่ดีจะช่วยให้ข่าวสารเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ จะช่วยลด ปัญหาช่องว่างระหว่างผู้นำกับประชาชนลงได้

๕) การสื่อสารกระตุ้นผู้นำตามประเพณีให้รักษาอำนาจของตน โดยการยกระดับ ข่าวสารของตนให้สูงขึ้น เมื่อสังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการทำนาย จากผู้นำที่ไม่ใช่ผู้นำตามประเพณี เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองพร้อมทั้งมีการศึกษาและความรู้ข่าวสารดี โดยให้ผู้นำตามประเพณี

^{๒๐} เสถียร เขยประทับ, สื่อมวลชนกับการพัฒนาประเทศเน้นเฉพาะประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๕๐-๕๑.

ต้องทำตนเป็นผู้แสวงหาและเผยแพร่ข่าวสารอย่างจริงจัง การทำตนเป็นผู้แสวงหาและเผยแพร่ข่าวสารอย่างจริงจังเท่านั้น ที่จะทำให้ผู้นำตามแบบประเพณีสามารถรักษาอำนาจของตนไว้ได้

๖) การสื่อสารช่วยสร้างเอกภาพและส่งผลให้ชาติมีอำนาจ การสื่อสารช่วยทำให้ประชาชนจากภูมิภาคต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันในวรรณะ ภาษา วัฒนธรรมหรือคุณลักษณะอย่างอื่น ที่อาจนำไปสู่การแตกแยก ให้สามารถรวมเป็นชุมชนหรือชาติเดียวกัน ถ้าประเทศมีเอกภาพก็สามารถที่จะกระทำการต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในยามวิกฤต ประเทศที่มีความแตกแยกก็เนื่องมาจากไม่สามารถประสานกลุ่มต่างๆ ให้เข้ากันได้ เมื่อเจอปัญหาวิกฤตจะพบว่าตกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอ หรือสภาพไม่พร้อมที่รวมตัว

๗) การสื่อสารช่วยก่อให้เกิดความเสมอภาคและการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในเวทีการเมืองเช่นเดียวกับในสังคม การสื่อสารช่วยเปิดประตูกิจกรรมทางการเมืองให้แก่คนระดับล่าง หรือไม่ได้อยู่ในชนชั้นระดับผู้นำมารวมกัน กระบวนการเหล่านี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงท่าทีสร้างสัมพันธระหว่างมนุษย์ นำไปสู่การประเมินคุณค่าทางสังคมใหม่ การสื่อสารที่มีสัมพันธต่อกันจะช่วยให้แต่ละฝ่ายเคารพยอมรับซึ่งกันและกัน แต่ละฝ่ายต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน ฉะนั้นจึงต้องมีท่าทีสัมพันธกับอีกฝ่ายหนึ่ง บนพื้นฐานของความเสมอภาคกันอย่างมีเหตุผล มองอย่างเป็นเพื่อนมนุษย์มีการขอร้องหรือโน้มน้าว ไม่ใช่มองเสมือนหุ่นยนต์ซึ่งถูกสั่งให้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ตามคำสั่ง

๘) การสื่อสารช่วยให้มวลชนตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง และช่วยกระตุ้นให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ถ้าปราศจากการสื่อสาร การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างกว้างขวางก็ยากยิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ การสื่อสารยังช่วยให้คนในสังคมรู้ว่าตนเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจต่างๆ และความเห็นของตนเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองประเทศจะต้องคำนึงถึงให้ความสำคัญ ในฐานะเป็นประชาชนที่มีสิทธิมีเสียงตามระบอบประชาธิปไตย

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารมีความสำคัญเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่เสริมสร้างการขับเคลื่อนในส่วนต่างๆ ตั้งแต่ในระดับจุลภาคไปจนถึงมหภาค การสื่อสารจึงเป็นตัวกลางส่งผ่านข้อมูลให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เชื่อมโยงสิ่งต่างๆ ให้รับรู้ถึงความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ ตามแนวทางการปฏิบัติ โดยใช้การสื่อสารเป็นสื่อกลางสร้างสัมพันธที่ตระหว่างกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายและวิธีการที่ถูกต้อง ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศไปจนถึงระดับโลก ให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมือง ช่วยสร้างความเข้าใจที่ร่วมกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจทางด้านการบริหารการปกครองประเทศ และมีส่วนรับรู้แลกเปลี่ยนทัศนคติเพื่อนำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้ในการบริหารประเทศ ภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ฉะนั้นการสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการทำหน้าที่เสริมสร้างระบบสังคมการเมืองให้มีความเข้มแข็งและมั่นคง โดยการป้อนข่าวสารและให้ความรู้แก่ประชาชน เข้าใจโครงสร้างและบทบาททางการเมืองของรัฐบาลและประชาชน ขณะเดียวกันก็เก็บเกี่ยวข้อมูลและข้อคิดเห็นจากสื่อมวลชนและประชาชนมาพัฒนากลไกการบริหารภาครัฐและเอกชน พร้อมกับแสวงหาหนทางแก้ไขประเทศร่วมกัน ด้วยบทบาทนี้การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญยิ่ง โดยไม่เลือกกว่าประเทศนั้นจะปกครองด้วยระบอบใดก็ตาม

ค. ความเป็นมาทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง (Political communication theory)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในช่วงของสภาวะสงครามเย็น อิทธิพลของอภิมหาอำนาจแผ่กว้างออกไปทั่วโลก จุดมุ่งหมายการเผยแพร่อำนาจปกครองในแต่ละประเทศเพื่อเอกภาพเดียวกันภายใต้การปกครองของประเทศอภิมหาอำนาจ อย่างไรก็ตาม การนำรูปแบบของการเผยแพร่ทฤษฎีการสื่อสารของมนุษยชาติก็เพื่อใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งระดับโลก^{๒๑} จนกระทั่งผ่านการพัฒนาการเมืองในความสัมพันธ์หรือแนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารวิทยาทางการเมืองที่สำคัญ โดยผ่านวาทกรรมในเรื่อง ความทันสมัยทางการเมืองเพื่อขยายแนวคิดการสร้างรัฐสมัยใหม่ (modern state) อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองได้เริ่มต้นนำมาใช้ครั้งแรกกับการรณรงค์เลือกตั้งประธานาธิบดีของนายพล ไอเซนฮาวร์^{๒๒} (Eisenhower) พร้อมกับการเกิดขึ้นของสื่อโทรทัศน์ในช่วง ๑๙๕๐ เพราะพลังอำนาจของสื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลสูงต่อผู้การรับชมของการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ นักการเมืองจึงเล็งเห็นความสำคัญของสื่อ จึงนำมาเป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญ โดยนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่วางไว้ก่อนหน้านี้ในเยอรมนี ซึ่งมีการใช้การสื่อสารมวลชนคือ ภาพยนตร์โฆษณาชวนเชื่อเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองที่ได้ผลมาก

ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองจึงเป็นการนำเอาความรู้ด้านสื่อสารและรัฐศาสตร์มาผสมผสานในการอธิบายปรากฏการณ์และพฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบ ระบบการเมืองจะถูกนำมาวิเคราะห์ตามแนวระบบ ด้วยการพัฒนาการสื่อสารเทคโนโลยีให้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว สะดวก จนเรียกได้ว่า “สังคมแห่งการสื่อสาร”^{๒๓} (the communication society) จึงมีการคิดค้นรูปแบบและวิธีการในการติดต่อสื่อสารที่ทำให้เกิดระบบการสื่อสารด้วยสื่อ (media system) และเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสารให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตแบบใหม่ในสังคมสมัยใหม่ ระบบการใช้สื่อที่สามารถไปถึงมวลชน (mass) จึงถูกพัฒนาขึ้นซึ่งก็ได้แก่ สื่อต่างๆ อันมีหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม (social network)

จากการศึกษาข้อมูล นักวิชาการ คาร์ล ดับเบิลยู ดอยช์ (Karl W. Deutsch) นักรัฐศาสตร์ได้เปรียบ “การสื่อสาร” เปรียบเสมือน “เส้นประสาท” ของการปกครอง^{๒๔} นับว่าเป็นผู้บุกเบิกแนวความคิด “สื่อสารวิทยาทางการเมือง” เป็นคนแรกและมีอิทธิพลต่อนักวิชาการผู้สนใจในเวลาต่อมา ได้นำแนวคิด สื่อสารวิทยาทางการเมืองมาวิเคราะห์ปรากฏการณ์และพฤติกรรมทางการเมืองเพื่อศึกษาความเข้าใจในเรื่องของการประสานกิจกรรมของมนุษย์จากข่าวสารมากกว่าจะให้ความสนใจแต่เพียงเรื่องของอำนาจหรือความสามารถของบุคคล ควรเน้นย้ำในเรื่องข่าวสารว่า ต้องมาก่อนการปฏิบัติในการใช้อำนาจบังคับให้ทำตามคำสั่งการ เพราะผู้สั่งการจะต้องรู้ว่าจะให้คำสั่งการข้อความหรือ

^{๒๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๒-๙.

^{๒๒} นันทนา นันทโรภาส, สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, หน้า ๑๐๒.

^{๒๓} พงศทิสาณ ชุมพล, ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙๔.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓-๒๐.

ข่าวสารของตนนั้นออกไปทางช่องทางใด เพื่อผลของการปฏิบัติการของผู้รับข่าวสาร แต่ถ้าหากผู้ส่งไม่รู้ว่าจะติดต่อกับผู้รับกันอย่างไร ผู้รับก็ไม่สามารถปฏิบัติตามได้ตามเป้าหมาย

อีกด้านความคิดเห็นของ ลูเซียน ดับบลิว พาย^{๒๕} (Lucian W. Pye) นักรัฐศาสตร์คนสำคัญก็ได้ให้ความสำคัญ การสื่อสารและการเมือง โดยให้แนวคิด “การสื่อสารเป็นสายใยของสังคม” โดยเห็นว่าโครงสร้างของระบบการสื่อสาร เปรียบได้กับโครงกระดูกร่างกายของสังคม เนื้อหาของการสื่อสารก็คือ สิ่งที่มีมนุษย์ใช้ติดต่อกัน ต้องมีการไหลเวียนของข่าวสารกำหนดทิศทาง และความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การวิเคราะห์กระบวนการทุกชนิดต้องพิจารณาเรื่องการสื่อสารประกอบกันไปด้วย ฉะนั้น การสื่อสารช่วยประสานหน่วยย่อยต่าง ๆ ของสังคมให้รวมเข้าด้วยกันดังสายใยของสังคม

นอกจากนั้น วิลเบอร์ แชมม (Wilbur Schramm) เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในวงการสื่อสารว่าเป็นผู้ศึกษาแนวคิดพัฒนาทางการเมืองด้วยการสื่อสาร^{๒๖} ทำการศึกษาวิเคราะห์การเมืองในแนวความคิดเดียวกับ คาร์ล ดับเบิลยู ต้อยซ์ แต่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับบทบาท “สื่อมวลชน” เป็นการเริ่มเปิดยุคของการมองสื่อมวลชนในฐานะเป็นปัจจัยหนึ่งของกระบวนการทางสังคม ซึ่ง วิลเบอร์-แชมม เห็นว่า สื่อมวลชนสามารถเพิ่มอุดมคติทางสังคม กระตุ้นให้เกิดความต้องการได้ ในขณะเดียวกันก็สามารถลดอุดมคติของสังคม เป็นผู้ให้ข่าวสารทางภูมิหลังและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเมือง แชมม ให้แนวคิดแบบจำลองการสื่อสารที่สำคัญในเรื่องขอบเขตประสบการณ์ (field of experience) ที่เป็นตัวกำหนดขอบข่ายความสามารถในการเข้ารหัส ถอดรหัส นำไปสู่ความสำเร็จในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร โดยผลสะท้อนกลับที่เป็นพฤติกรรมสำคัญของการสื่อสาร^{๒๗}

จากแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาทางการเมืองถือเป็นแนวคิดหลัก นำทฤษฎีมาประยุกต์กับทฤษฎีทางการเมืองซึ่งเป็นรากแก้วแห่งทฤษฎีที่เริ่มจุดประกาย จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือ UNESCO มีการจัดตั้งคณะกรรมการวิชาการ ศึกษาปัญหาการสื่อสาร หรือ “คณะกรรมการการแม็คไทร์” แล้วได้ขยายวงกว้างสู่กระบวนการทัศน์ของทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง

จาก ไบรอัน แมคแนร์^{๒๘} จึงเป็นจุดเริ่มต้นก่อเกิดทฤษฎีสื่อสารทางการเมืองในเวลาต่อมา นำมาประกอบการแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมือง ซึ่งแนวทางนี้ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์และวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในสังคมในแง่มุมต่างๆ จากทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองที่เกี่ยวข้องมาอธิบายทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทางสังคม มีรายละเอียดดังนี้ (๑) ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง (๒) ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของผู้รับสาร (๓) ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสาร

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๔๑.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๓๘.

^{๒๗} เสถียร เขยประทับ, การสื่อสารกับการเมือง เน้นสังคมประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๗๕.

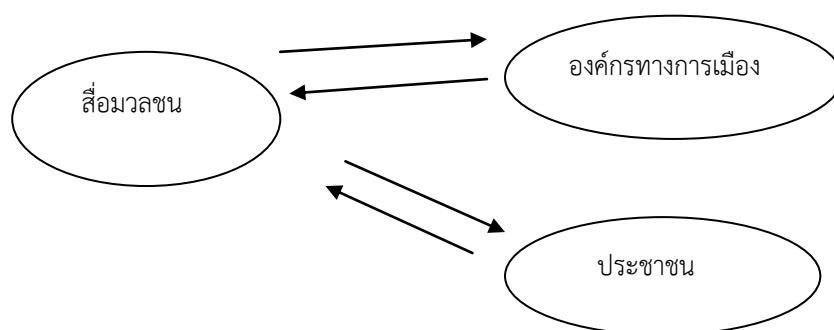
^{๒๘} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การ สื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๒-๔๔.

และสื่อใหม่เป็นตัวกำหนด (๔) ทฤษฎีสื่อสารการตลาดทางการเมือง (๕) ทฤษฎีกระสุนปืน และ (๖) ทฤษฎีวาทกรรมทางการเมือง

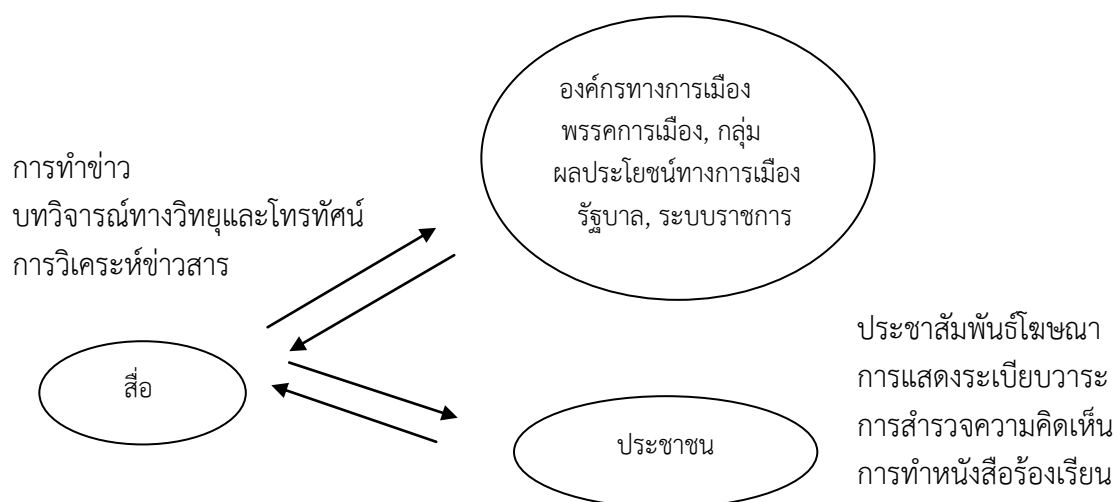
๑. ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง (Political communication theory)

ไบรอัน แม็กแนร์^{๒๙} (Brian McNair) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง ได้เสนอแบบจำลองกระบวนการสื่อสารทางการเมืองไว้คือ

รูปภาพ ๗ แบบจำลองของการสื่อสารทางการเมือง Brian McNair

รูปภาพที่ ๗.๑ ไบรอัน แมคแนร์ การสื่อสารทางการเมืองแบบสองทาง ดังภาพต่อไปนี้

^{๒๙} McNair. *An Introduction to Communication*, 2nd ed, (New York: Routledge, 1999),

จากแบบจำลอง ผู้วิจัยอธิบายการสื่อสารทางการเมือง ดังนี้

๑) กลุ่มองค์การทางการเมือง (political organization) เป็นตัวแสดงทางการเมืองที่ประกอบไปด้วย กลุ่มการเมืองทั้งในระบบ เช่น นักการเมือง พรรคการเมือง รัฐบาล กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ องค์กรสาธารณะ กลุ่มพลังทางการเมือง โดยใช้สื่อเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ทางการเมืองของตน ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกัน แต่ก็มีวิธีการทางการเมืองในลักษณะเดียวกันคือ การโน้มน้าวชักจูงใจให้ประชาชนเชื่อถือ พยายามเผยแพร่ข่าวสารในรูปแบบของการโฆษณาประชาสัมพันธ์

๒) กลุ่มสื่อมวลชน (media) พรรคการเมืองและนักการเมือง จะใช้สื่อมวลชนเป็นช่องทางในการส่งสารของตนไปยังประชาชน เป้าหมายกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สารของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองจะมีความหมายก็ต่อเมื่อสารนั้นถูกถ่ายทอดจากสื่อมวลชนไปยังประชาชนพรรคการเมืองและนักการเมืองจึงต้องพยายามหาทางเข้าถึงสื่อมวลชนด้วยทางใดทางหนึ่ง

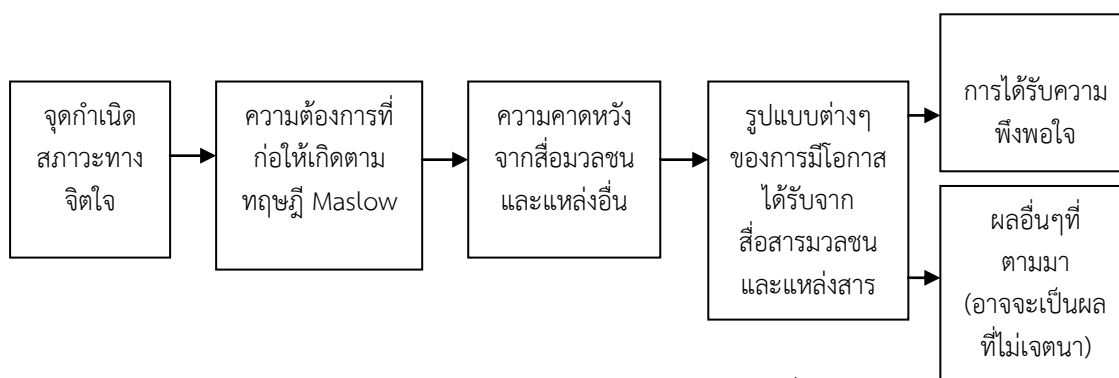
๓) กลุ่มประชาชน (citizens) คือกลุ่มผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง โดยสื่อสารมวลชนเป็นตัวกลางมานำเสนอสู่ประชาชนผ่านการรายงานข่าว อีกทั้งบทวิเคราะห์ วิจารณ์ต่างๆ ในทางกลับกันประชาชนก็สามารถส่งผ่านสื่อมวลชนไปยังองค์การทางการเมืองได้ โดยผ่านทางจดหมายหรือการสำรวจผ่านโพลล์ ซึ่งในปัจจุบันพบว่ามี การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (social media)

๒. ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของผู้รับสาร (Uses and Gratification)^{๓๐}

โดยให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของบุคคลผู้รับสารเป็นทฤษฎีที่นำมาอธิบายการสื่อสารทางการเมือง ให้เข้าถึงประชาชนว่ามีความต้องการอะไร ต่อการแสวงหาข่าวสารทางการเมือง สื่อมวลชนสนองความต้องการได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด คนประเภทใดมีความสนใจข่าวสารทางการเมือง และเพราะอะไร ซึ่งส่วนใหญ่จะให้ความสนใจตัวแปรด้านภูมิหลังของประชาชน (demographics) กัน การอธิบายทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อ ได้แนวคิดของ Elihu Katz และคณะ อธิบายว่า จุดกำเนิดมาจากสภาวะทางจิตใจและสังคมตามทฤษฎีที่ต้องการตามเหตุผลมนุษย์ของ มาสโลว์ ก่อให้เกิดความหวังจากสื่อมวลชนและแหล่งสารอื่นๆ นำไปสู่รูปแบบต่างๆ ของการรับสารจากสื่อมวลชน รูปแบบจำลองแนวคิดของ Katz และคณะ^{๓๑} ดังนี้

^{๓๐} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๒-๕๕

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๕๕.

รูปภาพ ๘ แบบแผนการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชน

จากแบบจำลองการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้รับสาร พอสรุปได้ดังนี้

- ๑) เมื่อบุคคลได้รับแรงกดดัน ความตึงเครียด ความขัดแย้งทางสังคม จึงเบนความสนใจไปบริโภคข่าวสารที่ลดความกดดันความเครียด มากกว่าข่าวสารที่จริงจัง
- ๒) จากสถานการณ์ทำให้บุคคลต้องให้ความสนใจข่าว รู้ในปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวและมีผลกระทบในความต้องการรู้ข่าวสารจากสื่อและรู้ข่าวสารที่แท้จริง
- ๓) โอกาสที่บุคคลจะได้รับการตอบสนองความพึงพอใจจากสังคมหรือการเมืองมีน้อยมาก สถานการณ์กดดันทางการเมือง สื่อมวลชนต้องทำหน้าที่เป็นตัวเสริมสร้างหรือทดแทนสิ่งที่ขาดหายไป
- ๔) บุคคลบริโภคข่าวสารจากสื่อเพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยม ความเชื่อถือ รสนิยมความรู้ทัศนคติ ที่ตนให้ความสนใจหรือพึงพอใจ
- ๕) สถานการณ์ทางสังคมและการเมืองมีการจัดวางขอบเขตของความคาดหวัง ความคล้ายคลึงของการเปิดรับสารจากสื่อมวลชนของปัจเจกบุคคล เป็นตัวสนับสนุนการเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมกลุ่มตนที่สังกัดหรือพึงพอใจอยู่

จากการอธิบายตามที่กล่าวข้างต้น เป็นการเรียนรู้ถึงความต้องการของบุคคลแบบต่างๆ ว่ามีความสนใจข่าวสารทางการเมืองแบบไหน และความต้องการใช้สื่อสารการเมืองอย่างไร เพื่อเหตุผลอะไร การตอบสนองสิ่งที่เขาต้องการคืออะไร ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากขึ้น ก็จะช่วยให้อำนาจทางการเมืองของผู้บริโภคได้ตามเป้าหมาย

๓. ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อใหม่เป็นตัวกำหนด (Technology Determinism)^{๓๒}

จุดเริ่มต้นทฤษฎีนี้เริ่มมาจาก มาแชล แมคลูฮัน (Marshall McLuhan) เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดที่มีผลต่อวงการเทคโนโลยีการสื่อสารที่ปรากฏในเวลาต่อมา ตามที่ได้กล่าวว่า “ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด” มีความสัมพันธ์กับ “ทฤษฎีสังคมเป็นตัวกำหนด” (social determinism) จากทฤษฎีสังคมเป็นตัวกำหนดถือได้ว่ามีขึ้นก่อนหรือเกิดก่อน ตั้งแต่การใช้แรงงานมนุษย์จนกระทั่งพัฒนาไปสู่ยุคเครื่องจักรและพัฒนาเป็นยุคเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม ยังต้องนำแรงงานมนุษย์มาเป็นตัวควบคุมการใช้เทคโนโลยี ผู้วิจัยเห็นว่า ความสัมพันธ์ทั้งสองสิ่งนี้มีความเชื่อมโยงกันเกี่ยวกับ

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๘๐.

ทฤษฎีสังคมเป็นตัวกำหนด ซึ่งเป็นตัวทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแต่ละยุค มีการพัฒนาสังคมไปในทิศทางที่ต้องการ จากการใช้แรงงานมนุษย์จนเข้าสู่ยุคการใช้เครื่องจักรยุคอุตสาหกรรม จนในที่สุดได้พัฒนาเทคโนโลยีเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร (information society) ส่วนทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด จะศึกษาเฉพาะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้กับสื่อมวลชน ซึ่งจะมีผลกระทบกับสังคม ปัจจุบันบุคคล ทั้งในแง่เวลาและสถานที่ ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตประจำวัน โดยให้ความสำคัญทางเทคโนโลยีการสื่อสาร เมื่อมีการปฏิบัติเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ก็จะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะอำนาจทางสังคมขึ้นอยู่กับนโยบายของสังคมซึ่งมาจากผู้มีฝ่ายอำนาจในรัฐ ตามที่ เดนนิส แมคควอล (Dennis McQuail) อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีการสื่อสารเป็นตัวกำหนดไว้^{๓๓} ดังนี้

- ๑) พื้นฐานของสังคมนั้นมีเทคโนโลยีการสื่อสารอยู่แล้ว
- ๒) โครงสร้างของแต่ละรูปแบบสังคมมีความเหมาะสมกับเทคโนโลยีแต่ละแบบ
- ๓) เทคโนโลยีการสื่อสารจะเป็นตัวทำให้เกิดการนำไปใช้ในขั้นตอนการผลิตและเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- ๔) จากการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสารก็จะเกิดการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมา

จากแนวคิดของท่านนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ดาเนียล ชัลเลอร์ (Daniel Chandler) ซึ่งกล่าวเกี่ยวกับทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดว่า เป็นพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีผลกระทบต่อโครงสร้างและกระบวน เกิดการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และที่สำคัญในยุคข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เป็นยุคเทคโนโลยีที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในการรับข้อมูลข่าวสารที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เช่น ระบบ โซเชียลมีเดีย (social media)

๔) ทฤษฎีการสื่อสารการตลาดทางการเมือง^{๓๔} (Political Marketing)

จากการศึกษาข้อมูลการสื่อสารการตลาดทางการเมือง พบว่าเป็นกลยุทธ์เพื่อการหาเสียงเลือกตั้งที่พัฒนามาจากกระบวนการสื่อสารแบบเดิม ที่เป็นการใช้การสื่อสารเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อของ เกิบเบลส์ ในยุคนาซีเยอรมัน ภายใต้การนำของ ฮิตเลอร์ หรือที่เรียกว่า “การปาปาลอฟ” ตามแบบสตาลินแห่งรัสเซีย^{๓๕} ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการยอมรับการนำแนวคิดทฤษฎีการตลาดทางการเมือง ต่อมาได้มีการพัฒนาเป็นรูปธรรมมาเป็นการสื่อสารการตลาดการเมือง เพื่อสร้างความนิยมให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรค อาจกล่าวได้ว่า เป็นกลยุทธ์การรณรงค์หาเสียงของผู้สมัครในการแข่งขันทางการเมืองให้ได้รับชัยชนะ เพื่อเข้าไปใช้อำนาจรัฐหรือตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในระบอบประชาธิปไตย ฉะนั้น การสื่อสารการตลาดทางการเมืองก็คือ รูปแบบจำลองของภาคปฏิบัติของ

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๘๒.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๑๑๕.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๑๒๑.

ระบอบการปกครองของประชาธิปไตยหรือระบบการเมืองประชาธิปไตย โดยใช้การสื่อสารเพื่อจูงใจในรูปแบบต่างๆ โดยมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์ (public relations) ตัวอย่างเช่น การตลาดการเมืองของสหรัฐอเมริกา ตามที่ไบรอัน แมคแนร์ (Brian McNair) ได้นำแนวทางนี้มาใช้ประชาสัมพันธ์โดยเฉพาะ ในยุคของ นายพลไอเซนฮาว (Eisenhower) ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีจากพรรครีพับลิกัน (republican) ได้นำมาใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง จนเป็นที่แพร่หลายอย่างเป็นทางการ โดยนำมาทำประชาสัมพันธ์แทนการโฆษณาชวนเชื่อ ด้วยวาทะศิลป์การปลุกกระตมมวลชนเพื่อสร้างวัฒนธรรมประชานิยมให้กับตัวนักการเมืองและพรรค ทำให้นักการเมืองได้กลายเป็นเสมือนที่ปรึกษาของพรรคที่มักเรียกว่า “spin-doctor”^{๓๖} ทำให้นักการเมืองเป็นเสมือนนักแสดงใช้ศิลปะเพื่อให้ได้รับชัยชนะทางการเมือง ซึ่งบทบาทของ spin-doctor ในการใช้ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ได้ชัยชนะทางการเมือง พอสรุปได้ดังนี้

- ๑) มีความสามารถในการเขียนข่าว
- ๒) สร้างกระแสปั่นสังคมในการสร้างวัฒนธรรมประชานิยมได้ตามจังหวะและเวลา
- ๓) สร้างภาพลักษณ์ทางการถ่ายภาพ ข่าวทางวิทยุ โทรทัศน์ และเคเบิลทีวี
- ๔) วางจังหวะการจัดกิจกรรม หรือ ลวงคนให้มาสนใจมาที่สื่อ มีลูกเล่น
- ๕) สามารถเข้าร่วมทำงานกิจกรรมพรรค สร้างภาพลักษณ์ด้วยการจัดกิจกรรมต่างๆ เขียนบทแสดงแก่ผู้บริหารพรรค ในการประชุมใหญ่ย่อย หรือ ยามวิกฤต
- ๖) ทำงานเต็มกำลังพร้อมตลอด ๒๔ ชั่วโมง สร้างกลยุทธ์เชิงรุก เชิงรับ กับสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
- ๗) จัดรวมทีมงาน spin-doctor ให้มีประสิทธิภาพ

ตามที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า การสื่อสารการตลาดทางการเมืองในยุคปัจจุบัน เป็นกลยุทธ์ทางการตลาดทางการเมืองในการทำประชาสัมพันธ์รณรงค์การหาเสียงเลือกตั้ง เพื่อให้ได้รับชัยชนะทางการเมืองและทำให้พรรคเป็นที่ยอมรับต่อประชาชน มีความสำคัญเป็นเครื่องมือทางการสื่อสารเพื่อการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดอิทธิพลด้านการยอมรับหรือผู้รับสารทางการตลาดทางการเมืองนั่นก็คือ ประชาชน ฉะนั้น การประชาสัมพันธ์ของพรรคการเมืองในสังคมปัจจุบัน จึงนำกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดทางการเมืองมาใช้ให้เป็นที่ยอมรับจนได้รับชัยชนะจากการหาเสียงเลือกตั้งเพื่อเข้าไปจัดตั้งรัฐบาล อีกทั้งยังสร้างความศรัทธาให้เป็นที่ยอมรับเพื่อการหาเสียงเลือกตั้งในสมัยหน้าต่อไป ดังเช่นพรรคการเมืองของไทยก็ได้นำทฤษฎีการสื่อสารการตลาดทางการเมืองมาใช้ในการแข่งขันเลือกตั้งเช่นกัน^{๓๗} เช่น พรรคไทยรักไทย พรรคประชาธิปัตย์

๕) ทฤษฎีกระสุนปืน^{๓๘} (Magic Bullet Theory)

ทฤษฎีกระสุนปืน หรือ ทฤษฎีเข็มฉีดยา (hypodermic theory) เป็นทฤษฎีที่แสดงถึงพลังอำนาจของสื่อมวลชนที่มีผลต่อการโน้มน้าวความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการ

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๑๒๙.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๑๓๓.

^{๓๘} นันทนา นันทโรภาส, สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ หน้า ๑๐.

สื่อสารที่ปราศจากการย้อนกลับสารและมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การครอบงำสังคม ซึ่งต่างจากแนวทางการสร้างอุดมการณ์ของประชาธิปไตยที่ยึดมั่นในหลักการที่ว่า การย้อนกลับสารหรือการแสดงความคิดเห็นของผู้รับสารเป็นการขับเคลื่อนสังคมการเมืองให้เกิดการพัฒนา โดยนำความคิดของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้มีต้นกำเนิดมาจากการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) โดยคณะผู้สอนศาสนา^{๓๙} สั่งสอนให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธา เป็นการชวนเชื่อมุ่งเน้นเป้าหมายเปลี่ยนแปลงการกระทำของบุคคล แต่การที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคนได้นั้นต้องอาศัยเครื่องมือการสื่อสารทุกชนิดในการโน้มน้าวใจเช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และอื่นๆ ในการกล่อมเกลาคความเชื่อ ความศรัทธา

จากทฤษฎีกระสุนปืนดังกล่าว ของ ฮาร์โลว์ ดีลาสเวลล์ ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ในช่วงที่เกิดภาวะวิกฤต ผู้คนจะเสียสมดุลทางอารมณ์ การโน้มน้าวใจในช่วงนี้ทำได้ง่ายกว่าในภาวะปกติเพราะในช่วงภาวะปกติต้องอาศัยการกล่อมเกลาบ่มเพาะความคิด ความเชื่อ จำเป็นต้องอาศัยเวลาสถานการณ์เป็นตัวช่วย^{๔๐} แต่ทว่าในช่วงภาวะวิกฤต ความเชื่อ ข่าวสารจะวิ่งทะลุความคิด ทะลุผ่านจิตใจของผู้รับสาร จากการเล็งไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ ด้วยวิธีการสร้างแนวคิดเชิงบวกความดีงาม ความซื่อสัตย์ให้กับผู้ส่งสารเอง ส่วนด้านความเลวร้าย ชิงชัง ในเชิงลบก็ให้กับฝ่ายตรงข้าม ด้วยการส่งผ่านซ้ำๆ ให้เข้าสู่จิตสำนึก จนเกิดอาการคล้อยตามและเห็นด้วยในที่สุด กรณีเช่นนี้เกิดขึ้นในสมัยสงครามสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฝ่ายเยอรมันโดย ฮอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ทำการโฆษณาผ่านสื่อโทรทัศน์ ปลุกเร้าให้คนเยอรมันเกลียดชังยิว จนกระทั่งคนเยอรมันคล้อยตามการชี้นำจนนำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวกว่า ๖ ล้านคน^{๔๑}

จากที่กล่าวมา ทฤษฎีกระสุนปืนจึงเป็นการนำเอาแนวคิดการโฆษณาชวนเชื่อมาเป็นแกนหลัก โดยใช้พลังอำนาจของสื่อมวลชนในการฉีดยิงข่าวสาร เนื้อหาตามที่ต้องการ เข้าไปฝังอยู่ใต้จิตสำนึกของผู้รับสาร ซึ่งเป็นแนวพื้นฐานของผู้ที่นำเอาทฤษฎีกระสุนปืนมาใช้ ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตการณ์ในกรณี การสื่อสารการเมืองในภาวะวิกฤตของสังคมไทย จากกรณี การประท้วงเพื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลพบว่า มีการนำหลักทฤษฎีกระสุนปืนมาเป็นแนวทางการปฏิบัติใช้ ในช่วงเวลาที่ผู้คนในสังคมเกิดความสับสน ขาดความมั่นใจรัฐบาลในการบริหารประเทศ ผู้ส่งสาร/หรือรัฐบาลก็จะใช้วิธีการประชาสัมพันธ์สร้างความน่าเชื่อถือในอุดมการณ์ มีหลักการ และความคิดที่มีเป้าหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติให้ผู้รับสารเกิดความคล้อยตาม เชื่อถือในหลักการตามเป้าหมายที่ผู้ส่งสารต้องการ เลือกจุดแข็งของตัวเอง และโจมตีจุดอ่อนของฝ่ายตรงข้ามในภาวะวิกฤตเช่นนั้น จะเห็นว่าในสภาวะความสับสนเมื่อประชาชน/ผู้รับสารถูกหล่อหลอมกล่อมเกล่า ซ้ำบ่อยๆ ก็จะทำให้เกิดความเชื่อถือ คล้อยตามเหตุผลที่ยกมาโดยอ้างความน่าเชื่อถือ และใช้การปิดกั้นข่าวสารด้านอื่นๆ ของอีกฝ่ายเพื่อป้องกันการสืบหาข้อมูลรอบด้าน

^{๓๙} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารทางการเมืองหน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๓-๓๑.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๒.

^{๔๑} นันทนา นันทวโรภาส, สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, หน้า ๑๑.

ดังนั้น ทฤษฎีนี้กระสุนปืน จึงใช้ได้ผลดีกับสังคมที่ขาดการไตร่ตรอง ขาดประสบการณ์ ขาดการตระหนักรู้เท่าทัน ผู้รับสารมีโอกาสที่จะถูกหลอกลวงให้เชื่อ มักขาดเหตุผลที่แท้จริงของผู้ส่งสารว่า ที่แท้จริงมีเป้าหมายเพื่ออะไร แต่อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้ก็ยังมีข้อจำกัด แต่ก็เคยนำมาใช้แล้วได้ผล อีกทั้งทฤษฎีนี้จะใช้ได้ผลอย่างมาก ในกรณีที่ผู้รับสารเลือกรับแต่สื่อของรัฐบาลหรือเลือกสื่อที่จะรับข่าวสารเพียงด้านเดียว ไม่มีการรับสื่อจากทางอื่นอีกก็จะเป็นไปตามเจตนารมณ์ตามทฤษฎีนี้ได้ อย่างง่ายดาย และทฤษฎีกระสุนปืนใช้ได้ผลดีกับประเทศที่ไม่เป็นประชาธิปไตยและปกครองด้วยเผด็จการ เป็นวิธีการเดียวกับที่ อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ เคยใช้ในยุคนายกรัฐมนตรีแห่งเผ่าพันธุ์ชาวยิว

๖. ทฤษฎีการสร้างวาทกรรมทางการเมือง^{๔๒} (Discourse Theory)

จากข้อมูลการศึกษา ทฤษฎีวาทกรรมทางการเมืองของ มิเชล ฟูกูต์ (Michael Foucault) อธิบาย วาทกรรมในมุมมองของการเป็นกฎเกณฑ์สำคัญ ที่นำไปสู่ความเข้าใจแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อม มิเชล ฟูกูต์ ให้ความหมายคำว่า “วาทกรรม” (discourse) ว่า เป็นการสื่อสารภาษาด้วยวิธีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาภาพ ภาษากิริยาท่าทาง ฯลฯ ต่อมาได้ถูกนำมาพัฒนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะแนวคิด เฟอร์ดี นานด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de- Saussure) นักภาษาศาสตร์ มองว่า ด้านโครงสร้างทางภาษาจะมีส่วนสัมพันธ์กับความเป็นจริงทางสังคม ส่วนทางด้านบุคคลจะเป็นสัญลักษณ์ทางบุคคลตัวตน/อัตลักษณ์ เป็นการอธิบายความเป็นอัตลักษณ์และความเป็นจริงทางสังคมที่นำมาแสดงออกให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม (concreteness) หากจะกล่าวไปแล้ว วาทกรรมนั้นอยู่ในรูปของนามธรรม (abstraction) จึงเน้นการแสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ความดี ความงาม เสรีภาพ ฯลฯ อีกทั้งกระบวนการทำงานการปฏิบัติการเชิงวาทกรรมโดยนำเอาวาทกรรมมาปะทะประสานกัน จะช่วยเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ เงื่อนไขและกลไกต่างๆ โดยกระบวนการการผลิต (constitute) เข้าใจความหมาย (signification) และถูกสร้างเอกลักษณ์ (identity) ให้กับสรรพสิ่งในสังคมที่อยู่รอบตัวเรา ถูกให้ความหมายไปด้วย เช่น การเมืองเป็นเรื่องสกปรก^{๔๓} ฉะนั้น คนเล่นการเมืองเป็นคนโกงกิน ถูกสถาปนาให้กลายเป็นความจริงในสังคมในที่สุด ขณะเดียวกันยังทำหน้าที่ในการเก็บกดปิดกั้น มิให้เอกลักษณ์ หรือความหมายของบางอย่าง หรือความหมายอื่นเกิดขึ้น หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายของบางสิ่งที่ดำรงอยู่ในสังคมเลือนหายไปได้พร้อมๆ กันอีกด้วย

วาทกรรมสามารถแสดงบทบาทหน้าที่ดังกล่าว โดยผ่านทางภาคปฏิบัติการวาทกรรม (discursive practice) ได้แก่ จารีตประเพณี ความคิด ความเชื่อ คุณค่า ค่านิยม ผ่านทางสถาบันและช่องทางในการเข้าถึงผู้คนในสังคม ส่วนคำว่า “วาทกรรมการเมือง” (political discourse) มีนักปรัชญาหลายท่าน สรุปว่า เป็นแนวคิดที่ให้ความสนใจและความสำคัญในกิจกรรมของการสื่อความหมายทางภาษา การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และกลไกในการควบคุมระบบการสื่อ

^{๔๒} กาญจนา แก้วเทพและสมสุข หินวิมาน, สายธารแห่งนักคิดทฤษฎี เศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสารศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙๒-๔๙๓.

^{๔๓} อ. อโณทัย, ธรรมะกับการเมือง, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอมี เทรดิง, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๑.

ความหมายของการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองนั้น โดยมีการถ่ายทอดและอบรมสั่งสอนเพื่อการบังคับ ดำรงรักษา หรือนำการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปด้วยในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ชุดของความคิดทางวาทกรรมการเมืองจะต้องใช้ความชอบธรรม (legitimacy) ฉะนั้น การสื่อวาทกรรมแต่ละชุดออกไปเพื่อเปลี่ยนแปลง ยึดตรึงสิ่งต่างๆ บนฐานความถูกต้อง จะสังเกตได้ว่า วาทกรรมเป็นสิ่งที่ผู้อยู่ในวงการเมืองคุ้นเคยกับคำนี้ โดยเฉพาะในสถานการณ์การเมืองที่กำลังเข้าสู่ความขัดแย้งหรือเหตุการณ์วิกฤต มักเกิดการตกสลับทางความคิดและมีการประดิษฐ์ถ้อยคำขึ้นมา จนถูกนำมาใช้กันอย่างต่อเนื่องทั้งการพูดและเขียนอย่างจริงจัง โดยหลักของการประดิษฐ์หรือการนำวาทกรรมมาใช้ฟังสังเกตว่า ต้องฟังแล้วดูดี มีความขลัง น่าติดตาม โดยตัวผู้ส่งสารเป็นผู้ที่ได้รับความศรัทธา เมื่อพูดออกไป ผู้ฟังไม่เพียงได้ยินเท่านั้น แต่ยังเป็นคำพูดที่เข้าถึงความรู้สึกในใจของผู้รับสาร/ประชาชน

ง. กระบวนการในการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication Process)

จากการศึกษาทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของ ไบรอัน แม็คแนร์ (Brian McNair) ประกอบด้วย ผู้ส่งสารทางการเมือง ผู้รับสารทางการเมือง และสื่อมวลชน เป็นส่วนประกอบในกระบวนการสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญ ผู้วิจัยจะนำทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองดังกล่าว มาเป็นฐานคิดเพื่อนำมาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมของการสื่อสารที่นำไปสู่ประเด็นความขัดแย้งการใช้ความรุนแรง ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์พบว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมืองที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองมาจาก ๓ กลุ่ม คือ ผู้ส่งสารทางการเมือง ผู้รับสารทางการเมือง และสื่อมวลชนเป็นตัวขยายผลให้การสื่อสารนำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรง จากการสื่อสารเพื่อสร้างความเกลียดชัง hate speech ของคนในสังคม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากระบวนการสื่อสารมีความลึกซึ้ง หลากหลายมิติทางสังคมแต่ในทางระบบของการเมือง ส่วนประกอบของการสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญในกระบวนการวิเคราะห์ที่เป็นเหตุนำไปสู่ความขัดแย้งการใช้ความรุนแรงทางการเมืองได้แก่ ผู้ส่งสาร สื่อมวลชนและผู้รับสาร ซึ่งสามารถแยกตามบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจน จากการวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง พบว่า

๑. ผู้ส่งสารทางการเมือง หมายถึง นักการเมือง ซึ่งรวมหมายถึงรัฐบาลที่เป็นส่วนหนึ่งของนักการเมืองที่ได้รับชัยชนะการเลือกตั้ง และได้ครอบครองปัจจัยของระบบการสื่อสารของรัฐที่มีความสำคัญมาก จึงเป็นผู้ส่งข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเพื่อให้ประชาชนยอมรับ โดยการสร้างประชานิยมให้เกิดในหมู่ประชาชนในด้าน ปริมาณ คุณภาพ และความต่อเนื่อง ตามทฤษฎีที่นำมาปฏิบัติใช้อย่างได้ผล นั่นก็คือ “ทฤษฎีเข็มฉีดยา” (hypodermic needle theory) ซึ่งจากที่ สूरพงษ์ โสธนะเสถียร^{๔๔} เห็นว่า เป็นทฤษฎีที่ทรงอิทธิพลทางการเมืองการสื่อสารเหนือผู้รับสารเป็นการสื่อสารที่ปราศจากการย้อนกลับสาร และมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การครอบงำสังคม (manipulation of society) ได้รับการพัฒนามาจาก “การโฆษณาชวนเชื่อ” propaganda มีความต่างจากอุดมการณ์ทางประชาธิปไตย และกระบวนการสื่อสารจะเห็นว่า ผู้รับสารถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการอัดฉีดข่าวสาร ฉะนั้นหาก

^{๔๔} สूरพงษ์ โสธนะเสถียร, การสื่อสารกับการเมือง, หน้า ๓๖.

ผู้ส่งสารได้ครอบครองกระบวนการสื่อสารไว้ในครอบครอง ก็จะสามารถกำหนดช่องทางการสื่อสารที่จำกัด ให้ผู้รับมีแนวทางชีวิตเป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสาร และตกเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาสังคมการเมืองตามเจตนารมณ์ ทฤษฎีเข้มฉืดยายังคงนำมาปฏิบัติใช้เพื่อการสื่อสารทางการเมืองในสังคมปัจจุบัน

๒. ผู้รับสารทางการเมือง ประชาชนในสังคมอยู่ในระบอบการเมืองเสรีประชาธิปไตย ต้องตระหนักในความสำคัญในอธิปไตยที่เป็นของปวงชน การยอมรับอำนาจของปวงชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของความสำคัญในกระบวนการสื่อสาร รัฐบาลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ในฐานะผู้ส่งสาร จะส่งสารให้ประชาชนหรือผู้รับสารให้เป็นศูนย์กลางของการรับข่าวสาร เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความชอบธรรมในการปกครอง ซึ่งมีความจำเป็นต้องเข้าใจกลไกพื้นฐานของผู้รับสาร จากการศึกษางาน สุธพงษ์ โสธนะเสถียร พบว่า^{๔๕} ปัจจัยของผู้รับสารต่อการยอมรับสารจากผู้ส่งสารมี ๒ ประเภท

๑) ปัจจัยแวดล้อมทางสังคม เป็นส่วนสำคัญต่อการกลั่นกรองสาร บุคคลที่มาจากสภาพแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ย่อมมองประเด็นทางสังคมที่แตกต่างกันไปแบ่งได้ ๒ ลักษณะ

(๑) บรรทัดฐาน (norms) แบบแผนที่เป็นปกติชีวิตของสังคม ที่ควบคุมความนึกคิดและพฤติกรรมของประชาชนแบบประชาคม กลไกบรรทัดฐานจะส่งผ่านไปยังความเชื่อ ขนชั้น ประเพณี และวัฒนธรรมที่ถูกยอมรับร่วมกันของคนในสังคม

(๒) ค่านิยม (values) เป็นแบบแผนที่เห็นพ้องกันในสังคม ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาสั้น หรือยาวนานในสร้างสร้างค่านิยมที่ถูกยอมรับร่วมกันของคนในสังคม

๒) ปัจจัยส่วนบุคคล อาจแบ่งได้ ๒ ลักษณะ

(๑) อุปนิสัย (habits) เป็นแบบแผนที่เป็นปกติชีวิตของปัจเจกบุคคล โดยการควบคุมความนึกคิดและพฤติกรรมแบบปัจเจกชน ด้วยการกลไกของปัจเจกชนจะส่งผ่านไปยังความเชื่อ ขนชั้น ประเพณี และวัฒนธรรมที่ถูกยอมรับในระดับปัจเจกบุคคล

(๒) บุคลิกภาพ (personality) เป็นแบบแผนที่เห็นพ้องกันของปัจเจกชน ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาสั้น หรือยาวในการสร้างบุคลิกภาพที่ถูกยอมรับในระดับปัจเจกชน

นอกจากนั้น การสื่อสารทางการเมืองที่ช่วยลดปัญหาช่องว่างการสื่อสารของผู้รับสารในการรับสารที่อาจก่อให้เกิดปัญหาได้แบ่งเป็น ๕ ประเภท

๑) ขั้นต้นตัว (awareness) เป็นการรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่โดยผู้ส่งสาร

๒) ขั้นสนใจ (interest) เป็นความต้องการที่จะรับข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้นเพื่อสนองความอยากรู้ของผู้รับสาร

๓) ขั้นประเมิน (evaluation) เป็นขั้นตอนในการไตร่ตรองการรับข้อมูลข่าวสารต่อไปหรือไม่ นวัตกรรม (innovation) นำมาลองปฏิบัติหรือไม่ เช่น การสื่อสารโลกไซเบอร์

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

๔) ชั้นลองปฏิบัติ (trial) เป็นขั้นการยอมรับสาร โดยการนำมาทดลองหรืออาจเปลี่ยนใจไม่ยอมรับ

๕) ชั้นยอมรับ (adoption) เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการยอมรับสาร ผู้รับสารก็ติดตามรับสารมาใช้ในทางปฏิบัติอย่างถาวร

๓. สื่อมวลชน (mass Media)

การสื่อสารทางการเมืองที่ปรากฏในสังคมไทย มีความขัดแย้งหรือสงครามทางการเมือง พบว่า ข้อมูลข่าวสารเป็นส่วนสำคัญเป็น “สงครามข่าวสาร” เต็มรูปแบบ มีการสร้างโลกแห่งความจริงปลอมโดยการแต่งเพิ่ม และเสริมแต่ง (shaping) ความจริงให้เกินจริง เปลี่ยนเท็จ เป็นจริง เปลี่ยนจริงเป็นเท็จ อีกทั้ง ข่าวสารที่ถูกสร้างขึ้น^{๔๖} (constructed reality) มามีอำนาจมาก จนสามารถปั่นผู้รับข่าวสารให้หลงเชื่อในข่าวสารว่าเป็นจริง ฉะนั้น ความจริงแบบปลอมได้กลายเป็นจิตใต้สำนึก สร้างความเกลียดชัง สามารถเปลี่ยนเป็นความคลั่ง ความแค้นจนกลายเป็นเครื่องมือแห่งการทำลายล้าง เป็นความขัดแย้งความรุนแรงทางสังคมที่ได้รับจากการเสพข้อมูลข่าวสารเท็จ โดยใช้สื่อเป็นเครื่องมือได้แก่ หนังสือพิมพ์ ทีวี วิทยุ สื่อสังคมออนไลน์ และอื่นๆ เป็นเครือข่าย เป็นระบบ ในการระดมการโฆษณาชวนเชื่อซ้ำแล้วซ้ำอีก ผนวกกับประสานการปล่อยข่าวลือชวนกันลือกันไป ส่งข้อความต่อกันไป พุดขยายออกไป จนกระทั่งเรื่องค่อยๆ กลายเป็นความจริง

อย่างไรก็ตาม ในยุคข่าวสาร สงครามสื่อได้แสดงบทบาทสำคัญมากขึ้น ทั้งนี้ สื่อปัจจุบันมีการติดต่อสร้างภาพ และตกแต่งความปลอมให้เป็นจริง แต่งความจริงให้เกินจริง อีกทั้ง ประชาชน/รับข่าวสารมีโอกาสตกเป็นเหยื่อความจริงที่ปลอมๆ (fake) เกิดจากอำนาจของการสื่อสารที่มีความสำคัญมากในการสร้างพลังครอบงำเหนือจิตวิญญาณ (hegemony) จากกระบวนการของสื่อมวลชน ซึ่งสอดคล้องกับนักคิดของ มาร์กซิสม์ อันโตนิโอ กรัมสกี (Gramsci) ได้อธิบายว่า^{๔๗} “กระบวนการครอบงำ (hegemony) ของสื่อมวลชน เป็นการนำข่าวสารไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเรื่องแต่ง การสอดแทรกความคิดให้แทรกซึมอยู่ในส่วนต่างๆ นั้น เป็นไปในการธำรงรักษาสภาพสังคมที่มีการแบ่งแยก และการครอบงำให้อยู่คงกระพันต่อไป”

จากเหตุการณ์ที่ปรากฏ สื่อมวลชน สื่อการเมือง และสื่อบุคคล ล้วนแต่มีบทบาทในการผลิตซ้ำ และกระตุ้นให้เกิดการใช้ความรุนแรง จากการเผยแพร่ความเกลียดชัง hate speech และข่าวสารที่มีความรุนแรง harmful information เป็นเจตนาารมณ์การสื่อสารทางการเมืองที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป้าหมายทางการเมือง หรือผู้สนับสนุนทางการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง สร้างความสับสนแก่ประชาชนทั่วไปในฐานะผู้รับข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้การพัฒนาของ “สื่อใหม่” (new media) ที่เป็นเครือข่ายทางสังคม (social network) ส่งผลให้ประชาชนมีช่องทางการสื่อสารแบบเสรี ประชาชนจึง

^{๔๖} เสถียร เขยประทับ, การสื่อสาร การเมือง และประชาธิปไตยในสังคมพัฒนาแล้ว, หน้า ๓๓๓.

^{๔๗} กาญจนา แก้วเทพ, ทฤษฎีและแนวทางการศึกษาสื่อสารมวลชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: เลิฟ แอนด์ ลิฟ, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘๖.

เป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารหรือเรียกได้ว่า เป็น “สื่อบุคคล” ซึ่ง “สื่อบุคคล” เหล่านี้ก็ถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มการเมืองหรือผู้สนับสนุนทางการเมืองกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเช่นกัน

ดังนั้น การสื่อสารในยุคปัจจุบันนี้ กล่าวได้ว่า ทุกคนสามารถเป็นผู้ส่งสารได้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุที่ว่า ในสมัยก่อนการส่งสารแต่ละอย่างถึงผู้คนมากมาย จำเป็นต้องผ่านสื่อ ผ่านช่องทางที่มีกระบวนการที่ยุ่งยากซับซ้อน แต่ในปัจจุบันนี้พบว่า เทคโนโลยีและวิวัฒนาการของการสื่อสาร ทำให้คนเป็นผู้ส่งสารกันได้ง่ายขึ้น สามารถเป็นผู้ผลิตสื่อ เป็นผู้สร้างเอง เป็นเจ้าของสื่อที่ทันสมัย ทำให้ประชาชนทั่วไปที่มีอุปกรณ์การสื่อสารสามารถเป็นผู้ส่งสารได้เอง โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยใคร ตัดต่อทำภาพคลิปได้เหมือนกับการออกข่าวทีวี นำลงในสื่อเป็นผู้ผลิตได้ด้วยตนเอง ฉะนั้น เมื่อมีลักษณะเช่นนี้ ทำให้การควบคุมการตรวจสอบเป็นไปได้ยากในเรื่องของความจริงและความถูกต้อง

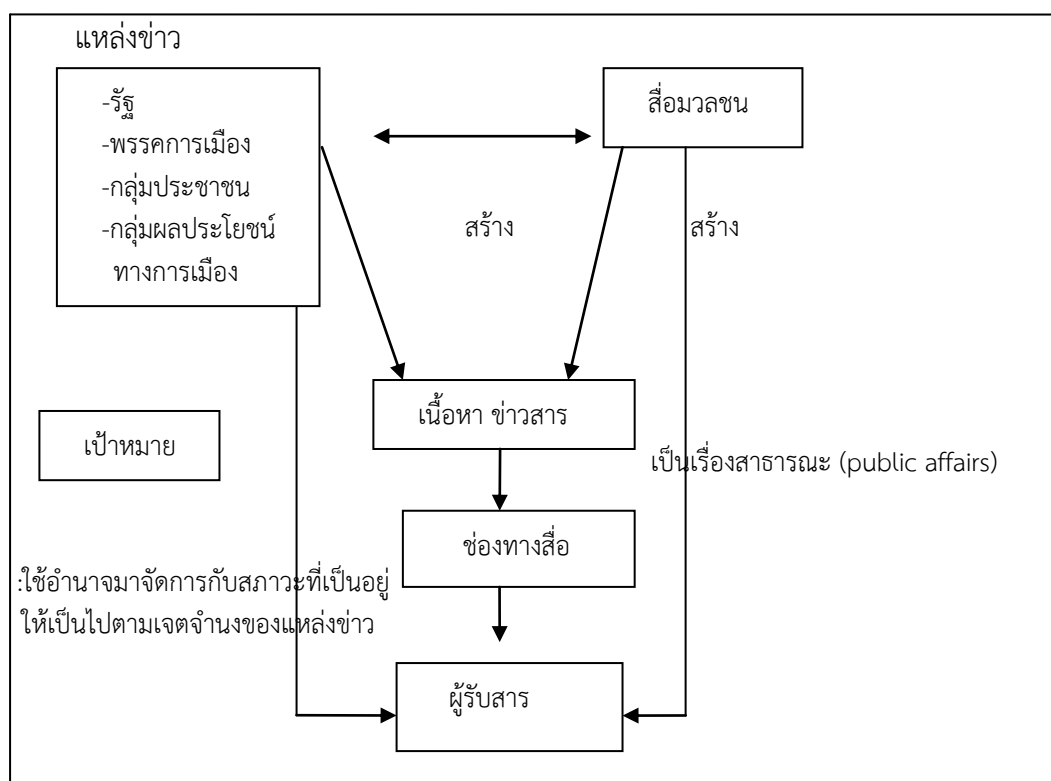
กล่าวโดยสรุป การสื่อสารทางการเมืองเป็นการนำการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อการแลกเปลี่ยนข่าวสารรับส่งข้อมูลข่าวสารที่เป็นลักษณะการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง ให้ความรู้ การเคลื่อนไหวทางการเมือง การทำงานของรัฐบาล และนโยบายต่างๆ ที่มีผลต่อประชาชนในเรื่อง เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ที่จะเป็พลังกำลังของประเทศชาติให้เกิดการพัฒนา ประชาชน ผู้ประกอบการสื่อ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สิทธิที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม และประชาชนทุกกลุ่ม ต้องเข้าถึงและใช้ประโยชน์ในสื่อได้อย่างเท่าเทียม สื่อต้องสร้างสังคมประชาธิปไตย ต้องมีกลไกปกป้อง คุ้มครองเสรีภาพ และความเป็นอิสระแห่งวิชาชีพของสื่อที่มีประสิทธิภาพ ต้องมีกลไก ตัวชี้วัดในการประกันคุณภาพของผู้ประกอบการสื่อ ทั้งในเรื่องคุณภาพ เนื้อหา การผลิต และบุคลากร ต้องมีจริยธรรม มีความรับผิดชอบ มีการกำกับดูแลกันเองอย่างมีประสิทธิภาพและสื่อต้องสร้างการเรียนรู้ของประชาชน สร้างสำนึกพลเมือง ตระหนักในสิทธิเสรีภาพ และสร้างสังคมประชาธิปไตย ฉะนั้นกระบวนการสื่อสารทางการเมืองจะสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้ส่งสาร สื่อมวลชนและผู้รับสาร/ประชาชนตามกระบวนการสื่อสารเป็นสำคัญ

จ. องค์ประกอบของการสื่อสารทางการเมือง (The agents of political communication)

จากการศึกษาความสำคัญ of กระบวนการสื่อสารในภาพรวม องค์ประกอบเกี่ยวกับการสื่อสารนั้นเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ ในการเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยม การตัดสินใจ ความชอบธรรม และ เกิดการบูรณาการทางการเมือง นอกจากนี้ องค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารคือ ผู้ส่งสารรัฐบาล ได้แก่ นักการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาล อันเป็นส่วนหนึ่งของนักการเมืองที่ได้รับเลือกจากการเลือกตั้ง และได้ครอบครองปัจจัย ดังนั้น การสื่อสารในภาครัฐบาล และผู้รับสารคือ ประชาชน ส่วนกลไกอื่นที่เหลือล้วนเป็นปัจจัยสนับสนุนการไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จทางการเมือง รัฐบาลไม่ว่ารูปแบบใดก็ตาม ฉะนั้น จึงต้องเร่งสร้างศักยภาพทางการสื่อสาร โดยเฉพาะการขยายและเพิ่มพูนสื่อมวลชนที่มีประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า ทัศนะของ Gurevitch & Blumler ได้อธิบายความสำคัญ องค์ประกอบการสื่อสารนำมาเป็นพื้นฐานเพื่อใช้อธิบายการสื่อสารทางการเมืองดังนี้^{๔๘}

^{๔๘} กาญจนา แก้วเทพ, การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๕-๑๘๗.

รูปภาพ ๙ แผนผังองค์ประกอบการสื่อสารทางการเมือง

ภาพประกอบอ้างอิง: กาญจนา แก้วเทพ^{๔๙}

จากภาพที่ปรากฏอธิบายได้ว่า

๑) ผู้ส่งสารจะประกอบด้วยกลุ่มบุคคลกลุ่มใหญ่ กลุ่มแรกคือ แหล่งข่าวซึ่งอาจจะเป็นรัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ประชาชน และอีกกลุ่มหนึ่ง คือ สื่อมวลชน

๒) ข่าวสาร จะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเมืองในการจัดการต่อสู้แย่งชิงปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจเนื้อหาทางการเมืองเป็นเรื่องราวที่อยู่ในปริณทลของสาธารณะ (public-affairs) เนื้อหาสาระทางการเมือง ก็คือ เรื่องราว เหตุการณ์ สถานการณ์ ปัจจัย สาเหตุ ผลลัพธ์จากกระบวนการทางการเมืองนั้น เช่น กรณีที่รัฐบาลมีการคอร์รัปชัน บริหารประเทศตกต่ำ หรือกรณีละเมิดอำนาจรัฐ อำนาจอธิธรรม หรือผ่านกฎหมายที่ประชาชนไม่เห็นร่วมเห็นชอบ เช่น พรบ.นิรโทษกรรมนี้ หรือการรัฐประหาร เหล่านี้คือ เนื้อหาสาระทางการเมือง

๓) ช่องทางข่าวสาร ตามหลักของการสื่อสารมวลชน มีทั้งรูปแบบที่เป็นแบบฉบับทางการ เช่น การเปิดแถลงข่าวของนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์ การถ่ายทอดประชุมสภา การประกาศภาวะฉุกเฉิน รวมทั้งไม่เป็นทางการ เช่น การเลือกสัมภาษณ์นักการเมือง การสัมภาษณ์ข้าราชการชั้นผู้น้อยที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับเหตุการณ์

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๘.

๔) คุณลักษณะของการสื่อสารทางการเมืองหรือเป้าหมายการส่งข่าวสารเรื่องการเมืองจัดการกับสถานะที่เป็นอยู่ให้เป็นไปตามเจตจำนงของผู้กระทำการ การสื่อสารทางการเมืองจึงเป็นรูปแบบหนึ่งเพื่อการโน้มน้าวใจ (persuasive-communication)

๕) ภาพลักษณ์ของการสื่อสารทางการเมือง มีลักษณะเป็น การสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อการครอบงำ (manipulative purpose)

อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารคือ ผู้ส่งสารได้แก่ นักการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐบาลได้ครอบครองปัจจัยการสื่อสารในภาครัฐบาล และผู้รับสารคือ ประชาชนกลไกอื่นที่เหลือเป็นปัจจัยสนับสนุนเพื่อไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จทางการเมือง รัฐบาลไม่ว่ารูปแบบใด จึงต้องเร่งสร้างศักยภาพทางการเมืองสื่อสาร โดยเฉพาะการขยายและเพิ่มพูนสื่อมวลชน ในส่วนที่เป็นเครื่องมือของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ทางการเมืองหรือรูปแบบอื่นให้เข้าถึงประชาชนเพื่อให้เกิดการยอมรับกิจกรรมของรัฐบาล การยอมรับรัฐบาลจากประชาชนย่อมก่อให้เกิดความชอบธรรมต่อการปกครอง

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบของการสื่อสารทางการเมืองคือ ส่วนย่อยของโครงสร้างที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกันและมีผลกระทบต่อกัน แต่ละบทบาทหน้าที่ (function) ต่างก็ช่วยประสานทำให้ระบบขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองประกอบด้วยผู้ส่งสาร ผู้รับสาร เนื้อหาข่าวสาร ช่องทางข่าวสาร เป้าหมายของการส่งข่าวสาร และผลตอบกลับการสื่อสารทางการเมือง ล้วนมีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรอยู่รวมกันได้โดยอาศัยองค์ประกอบของการสื่อสารทางการเมืองประสานงานอย่างสอดคล้อง ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทยจำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบต่างๆ เพื่อทำให้ระบบการสื่อสารทำงานประสานกันอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

๒.๑.๒ แนวคิดการสื่อสารทางการเมือง

๒.๑.๒.๑ แนวคิดการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda)

จากการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองในสถานการณ์ปัจจุบันของสังคม ซึ่งการสื่อสารถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง สร้างความขัดแย้งขยายไปสู่ความรุนแรงนั้น มีหลายฝ่ายที่เข้ามามีส่วนกระตุ้นในการปลุกกระตือรือร้นให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านรัฐบาล และต่อต้านฝ่ายตรงข้าม จากเหตุการณ์ที่ปรากฏนั้น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารกระแสสังคมในช่วงวิกฤต ให้ลูกกะพ้อข่าวรุนแรง คนในสังคมล้วนตกอยู่ภายใต้ข่าวสารที่เป็นข้อมูลจริงบ้าง เท็จบ้าง สับสน จนไม่สามารถจะแยกแยะข้อมูลใดเป็นข้อมูลใดจริงหรือเท็จ ประชาชนต่างก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นการชี้นำข่าวสารของผู้ส่งสาร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองการสื่อสารทางการเมือง โดยประชาชนหรือผู้รับสาร ล้วนเป็นฝ่ายถูกป้อนข้อมูลข่าวสารในความรุนแรงที่เกิดขึ้น และประชาชนในช่วงเวลาดังกล่าว ต่างต้องการรับข้อมูลข่าวสารเพื่อติดตามสถานการณ์บ้านเมือง ส่งผลให้ผู้รับข่าวสารตกอยู่ภายใต้วิกฤตทางข้อมูลข่าวสาร จากสถานการณ์ที่ปรากฏ ผู้วิจัยเห็นว่า การสื่อสารทางการเมืองในช่วงวิกฤตของการสื่อสารทางการเมืองสอดคล้องกับหลักทฤษฎีทางสื่อสารมวลชน คือทฤษฎีกระสุนปืน (magic-bullet theory) หรือ ทฤษฎีเข็มฉีดยา (hypodemic theory) มีที่มาจากแนวคิดในช่วง

การทำสงครามโลกครั้งที่ ๑ ที่ผู้นำประเทศต้องการปลุกเร้าโฆษณาชวนเชื่อให้ประชาชนทุกคนเห็นด้วย และร่วมมือทำสงคราม จึงใช้วิธีการของการสื่อสารทาง “การโฆษณาชวนเชื่อ”^{๕๐} (propaganda) ซึ่งนับว่ามีพลังอำนาจมหาศาลเป็นที่รู้จักกันของการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ

จากการศึกษาพบว่า การโฆษณาชวนเชื่อมี ๓ ลักษณะคือ

๑. การโฆษณาชวนเชื่อสีดำ คือ การโฆษณาแบบที่ตั้งใจที่จะใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการโกหกหลอกลวงเป็นการเฉพาะ เช่น ในการโฆษณาของการทำลายทรัพย์สินทางราชการ เผาอาคารสถานที่สำคัญ

๒. การโฆษณาชวนเชื่อแบบสีขาว คือ การโฆษณาที่ตั้งใจจะจัดเผยแพร่ความคิดและข้อมูลที่เป็นอันตราย รวมถึงการใส่ข้อมูลเชิงบวกเพื่อเบนความสนใจของประชาชนออกไปจากเรื่องราวที่กำลังเป็นประเด็น

๓. การโฆษณาชวนเชื่อแบบสีเทา คือ การรวมเอาข้อมูลแนวคิดที่อาจจะมีทั้งจริงและลวงๆ ปนกันไป

อย่างไรก็ตาม การโฆษณาชวนเชื่อบอกไม่ได้ว่าขึ้นดีหรือขึ้นเลว เพราะขึ้นอยู่กับผู้ส่งสารที่นำเสนอ ถ้านำเสนอให้ประโยชน์กับฝ่ายผู้ตัดสินใจย่อมเป็นการโฆษณาแบบสีขาว ไม่ว่าจะพูดจริงหรือโกหกก็ย่อมเป็นฝ่ายถูกเสมอ ส่วนการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายตรงข้ามไม่ว่าจะพูดจริงหรือโกหกก็ย่อมเป็นแบบสีดำ จากการโฆษณาชวนเชื่อดังกล่าวพบว่า ทฤษฎีนี้จึงรับเอาแนวคิดพื้นฐานทางความเชื่อ/อคติ ดังต่อไปนี้

๑. ความเชื่อพื้นฐานของผู้ส่งสารยอมที่ทัศนคติแบบ “ผู้ที่เหนือกว่า” (elitis) ถือว่าตัวเป็นผู้ที่ “มีความเข้าใจดีกว่า” (paternalistic) กว่าผู้รับสารตน ผู้ส่งสารเชื่อว่าประชาชนผู้รับสารต้องการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น ความเชื่อ และการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของผู้รับสารเอง มิใช่ประโยชน์ของฝ่ายโฆษณา

๒. ความเชื่อของนักชวนเชื่อ เชื่อว่าข้อมูลที่น่ามาใช้เป็นกลยุทธ์การโฆษณาชวนเชื่อ การโกหก หลอกลวง บิดเบือน เป็นข้อมูลจำเป็นที่นำมาอ้างจุดอ่อนของประชาชนผู้รับสาร ว่าเป็นลักษณะไร้เหตุผล ไร้การศึกษา จึงจำเป็นต้องล่อลวง หรือบังคับ หลอกล่อให้เรียนรู้กับข้อมูลที่ผิดพลาดมองประชาชนเป็นผู้ที่ไม่รู้จักรับฟังการอธิบายที่มีเหตุผล

๓. ความเชื่อของนักโฆษณาชวนเชื่อ มีเหตุผลในการรองรับหลักการตนว่า “ต้องเผยแพร่ข่าวสารของฝ่ายเราเท่านั้น และต้องปิดกั้นข่าวสารของฝ่ายตรงข้าม” โดยเชื่อว่าประชาชนเป็นผู้ที่หลอกลวงและตกเป็นเหยื่อทางข้อมูลข่าวสารของผู้ที่ฉลาดกว่า มักจะใช้วิธีการปิดกั้นไม่ให้ประชาชนรับข่าวสารจากอีกฝ่ายเพราะเกรงจะสับสนตามมา

^{๕๐} กาญจนา แก้วเทพ, สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๔.

๔. ความเชื่อของนักโฆษณาชวนเชื่อว่าการมีเป้าหมายที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะมีความเชื่อที่ถูกต้องหรือไม่ก็ตาม ก็จัดว่าเป็นวิธีการที่ถูกต้อง (the end justifies the means) แม้ว่าการพูดจะพูดความจริงเพียงครั้งเดียว วิธีการโกหกจึงเป็นวิธีการที่ถูกต้อง และจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้เพื่อให้ผู้รับสารประชาชนยกเลิกความคิดที่มีอยู่เดิม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่านักโฆษณาชวนเชื่อจะไม่ลังเลที่ใช้กลยุทธ์ที่เรียกว่า “การเผยแพร่ข่าวสารที่ผิดๆ” (disinformation) ที่อาจจะบิดเบือนความจริงหรือปั้นแต่งข้อมูลขึ้นมาเองเพื่อที่จะสร้างความเสียหายให้แก่ฝ่ายตรงข้าม และโดยทั่วไปจะมีการปกปิดแหล่งข่าวที่เผยแพร่ข้อมูลจอมปลอมเหล่านี้ มิให้สาวมาถึงตัวนักโฆษณาชวนเชื่อได้ ทว่า เชื่อมโยงแนวคิดด้วยการโฆษณาชวนเชื่อมาสู่การสื่อสารทางการเมือง (political communication) จะพบว่า สื่อมวลชนมักเป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะในสังคมอำนาจนิยมที่เห็นว่าประชาชนได้ปกครองด้อยกว่าและจำเป็นต้องอยู่ในระเบียบของสังคม ซึ่งสื่อมวลชนมักถูกใช้ทั้งในฐานะเครื่องมือในการส่งสาร และถูกควบคุมให้ส่งออก เนื้อหาที่สอดคล้องกับเจตคติของผู้มีอำนาจตามกระบวนการกล่อมเกลาสังคม (socialization) ที่สอดคล้องกับแนวคิดของ ฮาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์ Lasswell ที่เห็นว่า การโฆษณาชวนเชื่อจะเกิดขึ้นอย่างสัมฤทธิ์ผลได้นั้น ต้องใช้ระยะเวลาในการกล่อมเกลாதงความคิดและอุดมการณ์ เพื่อคงอำนาจของผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจที่คุมสื่อมวลชนไว้นานที่สุด ทั้งนี้แนวทางในการโฆษณาชวนเชื่อสามารถทำได้หลายทาง โดยหนึ่งในนั้นคือการปลุกเร้าและสร้างความต่างกับคนหรือกลุ่มคน เพื่อหลอมนรวมพวกพ้องให้สนับสนุนกลุ่มตน ผ่านวิธีการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชัง (hate speech) ซึ่งมักถูกใช้เป็นกุศโลบายในการโฆษณาชวนเชื่ออย่างตั้งใจและไม่ตั้งใจก็เป็นได้

๒.๑.๒.๒ แนวคิดการรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy)

การรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) หมายถึงการที่ผู้รับสื่อเป็นทั้งผู้รับ(receivers) และผู้ตอบโต้ (senders) สามารถแสดงความคิดเห็นต่อสื่อมวลชนได้อย่างมีเหตุผลและมีทักษะในการที่จะเลือกรับ วิเคราะห์ ประเมินสื่อ ซึ่งสามารถวิเคราะห์รูปแบบสื่อที่น่าเสนอได้ ตามความจำเป็นของผู้รับสารจะต้องมีความตื่นตัวปรับบทบาทของการเป็นผู้รับสารแบบเชิงรุก (active receivers) รู้จักการเลือกเปิดรับ เลือกตีความและเลือกเชื่อ^{๕๑} จึงเป็นทางออกที่สำคัญซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้ตกเป็น “เหยื่อ” หรือได้รับผลกระทบจากการนำเสนอเนื้อหาสาระของสื่อในด้านที่มีพิษภัยได้ง่ายเกินไป

คำนิยาม “การรู้เท่าทันสื่อ”^{๕๒} (media literacy) นิยามได้ว่า ความสามารถในการเข้าถึงการวิเคราะห์วิพากษ์ การประเมินคุณค่า และทักษะการสื่อสาร ต่อข่าวสารในทุกรูปแบบ อีกทั้งมีความรู้ความเข้าใจ บทบาทหน้าที่ และการทำงานของสื่อ ซึ่งในยุคที่สื่อกลายเป็นอุตสาหกรรมเพื่อการผลิตข่าวสารและสาระต่างๆ

นอกจากนั้น นักวิชาการ บาแรน (Baran) เสนอมุมมองการรู้เท่าทันสื่อได้แสดงทัศนะไว้ว่า การรู้เท่าทันสื่อ คือ ความสามารถในการทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์จากสื่อและเนื้อหาจากสื่อได้

^{๕๑} กาญจนา แก้วเทพ, การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค, หน้า ๑๙๐.

^{๕๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๗-๓๐.

อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิภาพ และ พอตเตอร์ (Potter)^{๕๓} ได้ให้คำจำกัดความว่า การรู้เท่าทันสื่อว่า เป็นมุมมองจากการที่บุคคลเปิดรับสื่อและตีความหมายของเนื้อหาสื่อตามที่ได้เปิดรับด้วยความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของสื่ออย่างมีสติ ในการเปิดรับโดยวัตถุประสงค์ของการรู้เท่าทันสื่อ คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจของบุคคล เพื่อให้บุคคลควบคุมสื่อไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของสื่อ ในขณะที่ ทอลลิม (Tallim) กล่าวว่า การรู้เท่าทันสื่อเป็นความสามารถที่จะเลือกและวิเคราะห์ สารจากสื่อต่างๆ ซึ่งเป็นความสามารถในการตั้งคำถามได้อย่างเหมาะสมว่ามีอะไรอยู่ในสารนั้น และอะไรอยู่เบื้องหลังในการผลิตสื่อ อันได้แก่ วัตถุประสงค์ เงินทุน ค่านิยมและเจ้าของ เพื่อให้รู้ว่าปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อเนื้อหาอย่างไร และวูด (Wood) ได้ให้ความหมายการรู้เท่าทันสื่อว่า หมายถึงความสามารถในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนเข้าถึงวิเคราะห์ ประเมินและโต้ตอบกับสื่อมวลชนได้อย่างกระตือรือร้นด้วยกลยุทธ์แบบวิพากษ์และข้อมูลที่เพียบพร้อม

ส่วน ซาเมียนโต (Samiento)^{๕๔} ที่มีความเห็นการรู้เท่าทันสื่อ ได้กล่าวถึงการรู้เท่าทันสื่อในสังคมว่า “สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความเห็นที่มีต่อโลกของคนในปัจจุบัน โดยสื่อมวลชนเป็นตัวแทนหรือผู้ถ่ายทอดความเป็นจริง (media’s representation of reality) แม้สื่อจะมีได้ตั้งใจบิดเบือนความจริง แต่สื่อก็เลือกที่จะเสนอความจริงที่บ่อยครั้งมีความลำเอียง (biased) และมีการสร้างหรืออ้างความเป็นฉบับหรือภาพเหมารวม (stereotyped) การรู้เท่าทันสื่อจึงมีความจำเป็น

ในรายงาน learning for the ๒๑ st Century ได้กล่าว ถึงทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานและใช้ชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ไว้ว่า “ประชาชนต้องการรู้ มากกว่าเนื้อหาความรู้หลัก พวกเขาจำเป็นต้องรู้ว่าจะใช้ความรู้และทักษะของตนที่มีอยู่อย่างไร ทั้งการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การประยุกต์ความรู้ในสถานการณ์ใหม่ การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร การมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหาการตัดสินใจ นอกจากนี้ จะต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้ตลอดชีวิตพัฒนาความรู้ของตนเองให้ทันสมัยอยู่เสมอ”

จากข้อมูลพบว่า มีการระบุถึงทักษะที่จำเป็นในการรู้เท่าทันสื่อไว้ ดังนี้^{๕๕}

๑) ทักษะในการเข้าถึง (access skill) ทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมและมีประโยชน์ และสามารถทำความเข้าใจความหมายของเนื้อหาสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) ทักษะการวิเคราะห์ (analyze skill) ทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถตรวจสอบการออกแบบทั้งรูปแบบของเนื้อหาสาร โครงสร้างของเนื้อหาสาร และลำดับเหตุการณ์ของเนื้อหาสาร รวมถึงสามารถใช้แนวคิดต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในการทำความเข้าใจบริบทของเนื้อหาสารที่น่าเสนอ

^{๕๓} วิลาสินี พิพิธกุล, เสรีภาพสื่อไทย ในยุคเศรษฐกิจการเมืองผูกขาด, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เพรส. จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๒.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๑.

^{๕๕} บุพผา เมฆศรีทองคำ, การรู้เท่าทันสื่อ การก้าวทันบนโลกข่าวสาร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/jan_mar_11/pdf/aw16.pdf. [๒ ธ.ค. ๒๕๕๘].

๓) ทักษะการประเมินเนื้อหาสาร (evaluate skill) ทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาสารไปยังประสบการณ์ส่วนบุคคลและทำการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้อง คุณภาพและความเกี่ยวข้องของเนื้อหาสาร

๔) ทักษะการสร้างสรรค์ (create skill) ทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถเขียนความคิดของพวกเขา โดยใช้ข้อความเสียง และ/หรือภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพสำหรับวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งสามารถใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อสร้างสรรค์ เนื้อหาสารของพวกเขา

๕) ทักษะการมีส่วนร่วม (participate skill) ทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม หรือปฏิสัมพันธ์ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการรู้เท่าทันสื่อข้างต้นมีความสอดคล้องกับที่คณะกรรมการการยุโรป Celot and Perez Tornero^{๕๖} กล่าวถึงโครงสร้างของการรู้เท่าทันสื่อว่าประกอบด้วย ๒ มิติ คือ

๑. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม (environmental factors) เป็นระดับพื้นฐานซึ่งเป็นชุดของปัจจัยที่เป็นไปตามบริบทที่มีผลต่อบุคคลแต่ละคนและเชื่อมโยงกับสื่อมวลชนศึกษาและสิทธิของพลเมืองซึ่งประกอบด้วย ๒ มิติย่อย ได้แก่

๑) ความสามารถในการเข้าถึงสื่อ (media availability) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์มือถือ

๒) บริบทการรู้เท่าทันสื่อ (media literacy context) ได้แก่ สื่อมวลชนศึกษา นโยบายการรู้เท่าทันสื่อประชาสังคมและอุตสาหกรรมสื่อ

๒. ความสามารถส่วนบุคคล (individual competences) หมายถึง ความสามารถเฉพาะของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติทางทักษะการเข้าถึง การวิเคราะห์ และการสื่อสาร เพื่อเพิ่มระดับของความตระหนัก การวิเคราะห์ด้วยการวิพากษ์ และความสามารถที่สร้างสรรค์เพื่อแก้ปัญหาประกอบด้วย ๒ มิติย่อย ได้แก่

๑) ความสามารถของบุคคล (personal competences) ประกอบด้วย

(๑) ทักษะการใช้สื่อ (use skills) เป็นเงื่อนไขแรกของการพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งเป็นการประสานระหว่างความสามารถในการเข้าถึงสื่อ และทักษะที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ ได้แก่ การใช้สื่ออย่างเหมาะสมและคล่องแคล่ว ทักษะทางคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต และการใช้อินเทอร์เน็ตที่รู้เท่าทัน

(๒) ทำความเข้าใจในสื่ออย่างพินิจพิเคราะห์ (critical understanding) เป็นส่วนสำคัญที่สุดของความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลและสื่อ โดยที่แต่ละบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสื่ออย่างไรขึ้นกับความเข้าใจอย่างพินิจพิเคราะห์ ทั้งในแง่ของเนื้อหาและบริบท ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสื่อและข้อบังคับของสื่อ ความเข้าใจในเนื้อหาสื่อและพฤติกรรมของผู้ใช้สื่อ

^{๕๖} อ้างแล้ว.

๒) ความสามารถทางสังคม (social competences) ประกอบด้วยความสามารถทางการสื่อสาร (communication competency) ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ทางสังคมและการสร้างสรรค์เนื้อหา

การจะรู้เท่าทันสื่อได้ ต้องตระหนักและเข้าใจเรื่องฐานคิดเกี่ยวกับสื่อ คือ^{๕๗}

๑) สื่อต่างๆ ล้วนแต่ถูกประกอบสร้างขึ้น (all media are constructed) ซึ่งไม่ได้สะท้อนความจริงของโลกแบบเรียบง่ายตรงไปตรงมาด้วยเทคนิควิธีบางอย่างเช่น มุมกล้อง สี เสียง หรือการตัดต่อ

๒) สื่อสร้างภาพความเป็นจริง (the media construct reality) ซึ่งสื่อสร้างขึ้นตีความสรุปและสร้างให้ จึงเห็นภาพดังกล่าว ดังนั้นสื่อจึงเป็นแหล่งสร้างภาพความเป็นจริงที่อาจไม่จริงเสมอไป

๓) สามารถต่อรองกับสื่อ (audiences negotiate meaning in media) ซึ่งขึ้นกับความต้องการส่วนตัว ความพึงพอใจตามเชื้อชาติ เพศ วัฒนธรรม จุดยืนทางศีลธรรม และปัจจัยอื่นๆ ที่แต่ละคนอาจเข้าใจ ตีความหมาย หรือมีการโต้ตอบต่อสื่อสารต่างกันไปตามความพึงพอใจส่วนตัว

๔) สื่อมีนัยทางการค้าแอบแฝงอยู่ (media have commercial implications) การผลิตสื่อส่วนหนึ่งเพื่อธุรกิจและกำไร จึงควรพิจารณาถึงอิทธิพลทางการค้าที่มีในสื่อ และพิจารณาว่าการนำเสนอและเผยแพร่ออกไปเพื่อต้องการให้เลือกใช้สินค้าหรือบริการหรือไม่

๕) สื่อมีนัยทางอุดมการณ์และค่านิยม (media contain ideological and value messages) สื่อทุกสื่อล้วนนำเสนอวิธีการดำเนินชีวิตและคุณค่าบางอย่าง เช่น สื่อทางธุรกิจก็มักจะถ่ายทอดค่านิยม ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมให้เราเห็นว่าสินค้าหรือบริการนั้นเป็นเรื่องค่านิยมความขาวใสเป็นค่านิยมของความสวยเท่านั้น

๖) สื่อมีนัยทางสังคมและการเมือง (media have social and political implications) สื่อมีอิทธิพลสูงมากในทางการเมือง และสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น สื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการเลือกตั้ง การตระหนักถึงสิทธิของพลเมือง

๗) รูปแบบเนื้อหา ขนบธรรมเนียมและสุนทรียภาพของตนเอง (each media has its own form, convention and aesthetic) มาร์แชล แมคลูอัน (Marshall McLuhan) เป็นผู้กล่าวว่า “สื่อคือตัวสาร” หมายความว่า สื่อทุกชนิดมีวิธีการในการนำเสนอสารเพื่อสร้างความจริงให้กับผู้รับที่แตกต่างกัน ด้วยเรื่องราวและเหตุการณ์เดียวกัน สื่อต่างชนิดกันก็จะสื่อสารต่างกัน หรือแม้แต่วิธีการนำเสนอเดียวกันยังมีการนำเสนอที่แตกต่างกันได้ สื่อแต่ละประเภทมีรูปแบบทางสุนทรียภาพเฉพาะตัว การรู้เท่าทันสื่อ มิได้หมายความว่าเพียงการดูความหมายของสาร และนัยต่างๆ ที่อยู่ในสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏ แต่ยังหมายถึงการรู้จักชื่นชมกับสุนทรียภาพในสื่อด้วย

^{๕๗} อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์และคณะผู้เขียน, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๔๑-๕๔๒.

นอกจากนั้น สื่อมวลชนในปัจจุบันเกิดขึ้นท่ามกลางระบบทุนนิยม (capitalism) ไม่ได้มีเพียงเพื่อการนำเสนอข่าวสารทางการเมืองเพียงอย่างเดียว สื่อมวลชนยังต้องต่อสู้พยายามช่วงชิงผลประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจเพื่อความอยู่รอด และการทำกำไรดังเช่นธุรกิจอื่น การแผ่ขยายของระบบทุนนิยมเข้าสู่ทุกวงการธุรกิจ ไม่เว้นแม้แต่สื่อมวลชน สื่อมวลชนจึงเป็นทั้งแหล่งข้อมูลข่าวสารและในบางกรณีเป็นแหล่งอำนาจทางธุรกิจการเมืองและสังคมด้วย^{๕๘}

อย่างไรก็ตาม ความคาดหวังที่ผู้รับสารหวังจากสื่อมวลชนในการทำหน้าที่เพื่อรักษาเสถียรภาพของสังคมก็ต้องสั่นคลอน เมื่อระบบทุนนิยมได้ขยายวงเข้าไปสู่แวดวงการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ หรือแม้แต่การมีกลุ่มนายทุนขนาดใหญ่ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ในระดับบริหารประเทศ การเชื่อมโยงของกลุ่มทุนนี้ทำให้ธุรกิจสื่อมวลชนถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมือง หรือ การที่สื่อมวลชนถูกควบคุมกิจการโดยกลุ่มทุนทางการเมืองเพื่อให้เกิดการนำเสนอเพียงด้านเดียวในการเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มทุน ในทางตรงกันข้าม หากสื่อมวลชนบางกลุ่มทำหน้าที่ขัดต่อความประสงค์ของรัฐบาล หรือนำเสนอข่าวสารด้านลบแก่กลุ่มนายทุน สื่อมวลชนก็จะถูกคุกคามเสรีภาพด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การแทรกแซงเนื้อหากองบรรณาธิการ การปรับผังรายการ การสั่งปิดกิจการ หรือการฟ้องร้องค่าเสียหายที่เป็นจำนวนเงินมูลค่าสูง

ดังนั้น ประเด็นในเรื่องการครอบงำสื่อจากที่กลุ่มทุนที่เข้ามามีอำนาจในทางการเมืองนั้น ทำให้สังคมต้องตั้งคำถามกับสื่อมวลชนว่าจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ และหน้าที่ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมควรมีทิศทางอย่างไร และในความเป็นธุรกิจสื่อที่เชื่อมโยงอำนาจ และสื่อมวลชน กลุ่มธุรกิจ และรัฐบาลเข้าด้วยกันนั้นสื่อทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้รับสารที่เสพสื่อจึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าตกอยู่ในภาวะซ่อนเร้น (hidden agenda) และข่าวที่ถูกสร้างขึ้น (agenda setting) เพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมือง ผู้รับสารจึงควรตระหนักถึงการรู้เท่าทันสื่ออย่างระมัดระวังในการเลือกเปิด เลือกรับ และเลือกเชื่อถือ ไม่เป็นไปเพื่อตอบสนองความชอบ ความพึงพอใจ หรือสภาวะทางอารมณ์ มากกว่าการรับสื่อเพื่อนำมาคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุมีผล การรู้เท่าทันสื่อของผู้รับสารจึงเป็นการใช้ความคิดและปัญญาเพื่อเป้าหมายสูงสุด สามารถแยกแยะเพื่อค้นหาความจริงได้ ไม่ยอมรับอิทธิพลสื่อโดยดุษณี สามารถเข้าใจในตัวสื่อและสามารถตอบโต้แสดงความคิดเห็นต่อสื่อด้วยวิธีการที่เหมาะสม

จากทัศนะเหล่านี้สรุปได้ว่า “การรู้เท่าทันสื่อ” หมายถึง ความสามารถของแต่ละบุคคลในการเข้าถึง เข้าใจ ตีความ ประเมิน และสร้างเนื้อหาสื่อในรูปแบบที่หลากหลายด้วยความตระหนักถึงผลกระทบของสื่อโดยไม่ถูกครอบงำจากสื่อ จากสถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อในสังคมไทยส่วนใหญ่มีการรับสื่อเพื่อการตอบสนองความชอบ ความพึงพอใจ หรือสภาวะทางอารมณ์ มากกว่าการรับสื่อเพื่อวิเคราะห์และใช้ประโยชน์ ซึ่งการรู้เท่าทันสื่อของผู้รับสารยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร ยิ่งในยุคการสื่อสารที่ทันสมัยทางด้านเทคโนโลยีถูกพัฒนาไปมาก ผู้รับสารมีวิจารณ์ฐานตั้งรับข้อมูลข่าวสารที่ตกอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม หรือกลุ่มนักการเมืองได้แค่ไหน ซึ่งโอกาสที่จะถูกครอบงำจากสื่อด้วยการประชาสัมพันธ์

^{๕๘} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **รัฐกับสังคม: ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พีเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๑.

ก็เป็นไปได้ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในเรื่องของการสื่อสารทางการเมือง ผู้รับสารจะต้องใช้การพิจารณาใคร่ครวญ ไตร่ตรองอย่างรอบคอบ การตัดสินใจเลือกที่จะเชื่อเพราะได้รับข้อมูลจากคนใกล้ชิดที่น่าเชื่อถือ โดยเฉพาะ ในสื่อสังคมออนไลน์ที่ยังขาดการตรวจสอบข้อมูลก่อนการเผยแพร่ หรือการกรองข้อมูลในความชัดเจนมีเนื้อหาถูกต้องเพียงไร มีความน่าเชื่อถือมากน้อยแค่ไหน จำเป็นต้องมีวิธีการในการตรวจเช็คข้อมูลตามกระบวนการตรวจสอบก่อนการตัดสินใจเชื่อข้อมูลข่าวสาร

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดทั้ง ๒ จากแนวคิดการโฆษณาชวนเชื่อ และแนวคิดการรู้เท่าทันสื่อมาเป็นฐานความคิดวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ ด้วยการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจร่วมกัน และสร้างสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมไม่ให้เกิดความขัดแย้งขยายไปสู่ความรุนแรง ได้นำเสนอตามข้อเท็จจริงที่จะไม่นำข่าวสารไปสู่ความแตกแยก หรือถูกปลุกเร้าให้เกิดความเกลียดชัง จำเป็นที่จะต้องร่วมมือหาแนวทางสันติเพื่อหาทางออกให้กับบ้านเมือง กล่าวคือ จะต้องนำเสนอข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมกับทุกฝ่าย และร่วมกันหาทางออกอย่างถูกต้อง ตามกฎหมายของบ้านเมืองที่ทุกฝ่ายยอมรับเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อเป็นทางออกให้กับบ้านเมือง และประชาชนในการรับข้อมูลอย่างถูกต้องทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายขัดแย้งและฝ่ายผู้คัดค้าน

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจะนำไปเป็นแนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติเชิงพุทธบูรณาการในบทที่ ๔ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยในบทนี้จะนำหลักการและวิธีการต่างๆ ดังที่จะกล่าวต่อไป มาเป็นแนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสร้างสันติให้ประชาชนในสังคมตระหนักรู้ถึงระบบของการสื่อสาร ด้วยถ้อยคำต่างๆ ของกลุ่มนักการเมือง สื่อมวลชนและประชาชนคนทั่วไป ให้ใช้ความระมัดระวังในการรับข้อมูลข่าวสาร นำมาพิจารณาใคร่ครวญอย่างรอบคอบไม่ให้เกิดการสื่อสารด้วยความเข้าใจผิดขยายไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดอย่างรุนแรงต่อสังคม

๒.๒ การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการสื่อสารทางการเมืองกับสันติในประเด็นนี้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะทำการศึกษาถึงการสื่อสารที่นำมาเป็นเครื่องมือในการขยายความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรง จนส่งผลทำให้สังคมไม่สันติสุข มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร มีตัวแปรอะไร และผลกระทบของความไม่สันติเป็นอย่างไรในสังคม จากสถานการณ์ทางการเมืองที่นำไปสู่ภาวะวิกฤตทางการเมืองเพื่อการเมืองเพื่อสร้างความขัดแย้ง ดังเป็นปรากฏการณ์ในสังคมไทยปัจจุบัน มีดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองประกอบด้วย แหล่งสาร หรือผู้ส่งสารทางการเมือง ข่าวสารทางการเมือง ช่องทางการสื่อสารทางการเมือง และผู้รับสารทางการเมือง กระบวนการสื่อสารทางการเมืองจะเชื่อมโยงต่อเนื่องกันไป จากแหล่งทางการเมืองไปจนถึงผู้รับสารทางที่มุ่งเน้นการสื่อสารที่มีรากฐานมาจากปวงชน ประชาชนได้รับข้อมูลจากการเผยแพร่ข่าวสารและมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กัน ความคาดหวังที่จะเห็นการสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ภาวะ

สันติในสังคม ปราศจากความขัดแย้ง โดยนำสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อให้เกิดสันติในสังคมปัจจุบัน

ก. ความหมายของสันติ

คำว่า “สันติ” หรือ “สันติภาพ” คืออะไร “สันติ” หรือ “สันติภาพ” นั้นสามารถสืบย้อนถอยหลังไปได้หลายร้อยปี กล่าวคือ ในสังคมต่างๆ และในแขนงต่างๆ ของความรู้มนุษย์ ในภาษาและศาสนาต่างๆ มีคำและแนวความคิดเกี่ยวกับสันติหรือสันติภาพปรากฏอยู่ ซึ่งมีความหมายเทียบเคียงกันได้ สันติหรือสันติภาพหมายถึง ความสงบ^{๕๙} “สันติ” หรือ “สงบ” มีความหมายเดียวกัน คำว่า “สันติภาพ” มีความหมายทั้งในเชิงปฏิเสธและยืนยัน สันติภาพไม่เพียงแต่หมายถึงสภาวะที่ไม่มีความรุนแรงทางสังคม เช่น ความอยู่ดีธรรม ความไม่เสมอภาค การละเมิดสิทธิมนุษยชน การทำลายสมดุลทางนิเวศวิทยาทั้งหมดนี้ รวมเรียกว่า “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง” ส่วนในความหมายเชิงยืนยัน “สันติภาพ” หมายถึง สภาวะที่มีความสามัคคีปรองดองเสรีภาพ และความอยู่ดีธรรม สันติภาพจึงรวมความถึงสภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งเข้ากับสภาวะที่มีความสามัคคี^{๖๐}

ความหมายจากพจนานุกรม ไทย-อังกฤษ Lexitron “สันติ” (peace) ให้ความหมายว่า ความสงบสุข ความสงบ สันติภาพ

ดังจะเห็นได้จากสารานุกรมฉบับ encyclopedia britannica ที่ให้ความหมายของ “สันติภาพ” ว่า ความเป็นเสรีภาพที่ปราศจากสงคราม (freedom from war) หรือ ภาวะของชาติที่ไม่อยู่ในภาวะสงคราม ซึ่งสอดคล้องกับพจนานุกรมฉบับของ webster ที่ให้คำนิยามสันติภาพว่า ความปราศจากสงคราม^{๖๑}

ความหมายที่สหประชาชาติได้ให้ไว้กล่าวว่า จะต้องเป็นสันติภาพที่ก่อปรไปด้วยความอยู่ดีธรรม (Just peace) เป็นบรรทัดฐานเดียวกันระหว่างมวลมนุษยชาติ และจะต้องมีหลักประกันความมั่นคงแก่ประชาชน เช่นการออกกฎหมายรองรับและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อหล่อเลี้ยงภาวะสันติ^{๖๒}

จากที่กล่าวมา ในสถานการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองที่ขยายความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมือง ความขัดแย้งคือ การต่อสู้ปะทะกันระหว่าง ๒ ฝ่าย ความขัดแย้งทางการเมือง มักเป็นความขัดแย้งทางความคิดซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมทางวาจา^{๖๓} จน

^{๕๙} ทวีศักดิ์ สุวคนธ์, วิถี...สู่สันติ, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์พริ้นติ้ง เซนเตอร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕.

^{๖๐} พระมหาประยูร ธมฺมจิตโต (มีฤกษ์), พุทธวิธีสร้างสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๑๗.

^{๖๑} Webster, New College Dictionary bosston, (New York: Houghton mifflin company, 1995), p. 808.

^{๖๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารเพื่อสันติภาพ หน่วยที่ ๑๒, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๔๔๙.

^{๖๓} ปราณี สุรสิทธิ์, การวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันเพื่อการสื่อสาร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: แปลนพริ้นติ้ง, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๗.

ลูกถามขยายปะทะกันด้วยกำลัง ในช่วงที่ผ่านมาจากการสื่อสารสร้างความเกลียดชังทางการเมือง การสื่อสารมีส่วนกระตุ้นในเชิงลบทำให้การเมืองไปสู่สภาพความรุนแรงทางการเมืองซึ่งไม่เกิด “สันติ” ในสังคม ซึ่งในงานวิจัยนี้ “สันติ” มีความหมายในบริบทนี้อย่างไร ที่จะทำให้การสื่อสารทางการเมืองเกิดสันติในสถานการณ์ความรุนแรงในสังคมปัจจุบัน

ความหมาย “สันติ” และ “การสื่อสาร” โดยทั่วไปสัมพันธ์อย่างไรกับ “การสื่อสารเพื่อสันติภาพ” จากการศึกษาข้อมูล กาญจนา แก้วเทพ^{๖๔} ได้ให้คำนิยาม “การสื่อสาร” และ “สันติภาพ” ไว้ดังนี้

คำว่า “การสื่อสาร” หมายถึง การสื่อสารร่วมกันในสังคม มีความเสมอภาคกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ การจัดตั้งระบบการสื่อสารระหว่างกันอย่างมีประสิทธิภาพช่วยให้อยู่ร่วมกันได้ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ลดความตึงเครียด บรรเทาความรุนแรงและลดข้อพิพาทระหว่างกัน

การสื่อสารเพื่อสันติภาพมีวิธีการนำการสื่อสารมาใช้ ๒ ด้านคือ

- ๑) การสื่อสารสร้างสงคราม
- ๒) การสื่อสารสร้างสันติ

ส่วนคำว่า “สันติภาพ” หมายถึง ภาวะที่ปลอดภัยจากสงคราม มีสันติที่ก่อปรด้วยความยุติธรรม

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มการใช้การสื่อสารถูกนำไปเป็นเครื่องมือในทางกระตุ้นความขัดแย้งรุนแรงและความเกลียดชัง มากกว่าจะใช้เพื่อสร้างสรรค์สันติภาพ ถึงขั้นก่อหวอดปะทะกัน ซึ่งจากการวิจัยด้านผลลัพธ์ที่เกิดจากการสื่อสารมาตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๕๐ จนถึงปัจจุบันพบว่า ส่วนใหญ่จะมีอิทธิพลใช้ความรุนแรงของสื่อต่อประชาชน ใช้เป็นเครื่องมือบ่มเพาะความก้าวร้าวให้เกิดขึ้นในจิตใจ

จากงานวิจัยดังกล่าวพบว่า มีความสอดคล้องกับความเห็นของไบรอัน แม็คแนร์ ซึ่งมองว่าการสื่อสารสามารถก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม คือ จากระบบกระบวนการแลกเปลี่ยนความหมายประกอบไปด้วยผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และสื่อมวลชน ซึ่งจะต้องมีการแปลความหมายของสารที่ได้รับ สิ่งทั้งหลายสิ่งไม่ได้คือ ผู้รับสารต้องมีการตีความ ความคิด ทศนคติ โดยผ่านตัวกลาง อาจจะมีการบิดเบือนข้อมูลไปได้หรือแม้แต่ว่าจะบิดเบือนไป จึงมีแนวโน้มตีความผิดไป ก่อให้เกิดการรับรู้ที่บิดเบือนไม่ตรงกับความจริง ไม่ว่าจะเป็นมุมมองต่ออีกฝ่ายหนึ่งต่อประเด็นปัญหาอันเป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้ง

เกร์ เมลเซอร์ ได้ให้ความหมายของสันติภาพ “สันติภาพเรียกได้ว่าเป็นสภาวะแห่งความสันติ หรือไม่มีการโต้เถียงอย่างรุนแรง”^{๖๕}

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๙-๔๕๑.

^{๖๕} สำนักงานเลขาธิการทูตสันติภาพ, มูลนิธิสหพันธ์สันติภาพสากล (ประเทศไทย), [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.th.m.wikipedia.org/wiki>, (๒๒ ธ.ค. ๒๕๕๘).

จากการศึกษาพบว่า นักวิชาการ โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) ได้นิยามไว้ดังนี้^{๖๖}

สันติภาพ ใหม่ว่ามี ๒ ความหมาย ความหมายแรก “สันติภาพ” คือ การปราศจากซึ่งสภาวะความรุนแรงทุกชนิด ทั้งความรุนแรงทางตรง เช่น โครงสร้าง และเชิงวัฒนธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สันติภาพ = สันติภาพทางตรง + สันติภาพเชิงโครงสร้าง + สันติภาพเชิงวัฒนธรรม ส่วนความหมายที่สอง สันติภาพ คือ การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง (conflict transformation) โดยไม่ใช้ความรุนแรง และมีการใช้อย่างสร้างสรรค์

จากมุมมองที่เห็นต่างออกไปของ อัดัม เคิร์ล (Adam Curle) ได้ให้ความหมายทั้งในแง่เชิงบวกและเชิงลบเกี่ยวกับคำว่า “สันติ”^{๖๗} ซึ่งเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งไว้ ดังนี้

ความสัมพันธ์ที่ไม่สันติ (unpeaceful relations) มาจาก ๓ ประเด็น ความขัดแย้ง ความสัมพันธ์ที่สมดุล/ไม่สมดุล และความตระหนักถึงความขัดแย้ง ความขัดแย้งเป็นเรื่องของความไปด้วยกันไม่ได้ (incompatibility) ในความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชน ประเทศ จนถึงทางการเมือง ความสัมพันธ์ที่สมดุล/ไม่สมดุลมาจากการประเมินสถานการณ์ว่า ฝ่ายหนึ่งในความสัมพันธ์อยู่เหนืออีกฝ่ายหรือไม่ หรืออีกฝ่ายเอาประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว หรือเอาประโยชน์มากกว่า ส่วนความตระหนักถึงความขัดแย้ง การรับรู้ความเป็นจริงทางภาวะวิสัยเพื่อไม่เข้าสู่ข้อโต้เถียงที่ยุ้งยากในเรื่องของการรับรู้ความเป็นจริงเฉพาะตัวบุคคลหรืออัตบุคคล ความมองที่คุณค่า (value) ความสำคัญของสิ่งนั้น

ความสัมพันธ์ที่มีสันติ (peaceful relations) หมายถึง ความสัมพันธ์ในด้านบวกคือมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน ไม่มีการข่มขู่ การบังคับ มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและถือว่าทั้งสองด้านมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

จากการศึกษาความคืบหน้าด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของเทด เลนซ์ (Ted Lentz) ได้เสนอความคิดในงานชื่อ “Towards a Science of Peace” ว่า คุณูปการต่อศาสตร์แห่งสันติภาพ คือ คุณูปการต่อศาสตร์แห่งความสุขของมนุษย์ ทางเลือกที่แท้จากสงครามมิใช่การอยู่รอดในสภาพเดิมที่ปรับเปลี่ยนเพียงเล็กน้อย ทางเลือกที่แท้จริงคือ ชีวิตที่ดีดำรงอยู่ในมาตรฐานที่สูงกว่าเดิม (good life) เป็นมาตรฐานที่สูงกว่าแห่งชีวิตทางเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ แนวคิดที่ให้ความหมายของสันติมีความแตกต่างกันออกไป ยังมีนักวิชาการที่เสนอแนวคิดให้ความหมายคำว่า “สันติ” ไว้อย่างน่าสนใจ โอ คอนเนลล์ (O’Connell)^{๖๘} ได้ให้ความหมายในเชิงตรรกวิทยา ในคำว่า “สันติ” เป็นคำและเนื้อหาแนวคิดที่ชี้ถึงความสัมพันธ์ที่ดำเนินต่อเนื่องอยู่ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม โดยอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคง ความประสานร่วมมือ ความเห็นอกเห็นใจพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเคารพในสิทธิ มีการสื่อสารทำความเข้าใจ

^{๖๖} Galtung Johan , *Peace by Peaceful Means : Peace and Conflict, Development and Civilization*, (London, Thousand Oaks, New Delhi : Sage,1996), p. 9.

^{๖๗} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *สันติศึกษา หน่วยที่ ๑-๗*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๔๘.

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

กันอย่างเพียงพอในลักษณะของความสุภาพอ่อนโยน รวมทั้งมีมาตรการที่จะแก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง และมีความไว้วางใจต่อกัน

จากข้อมูล ผู้วิจัยเห็นว่านักวิชาการชาวต่างชาติที่เสนอแนวคิดของคำว่า “สันติ” ไว้แตกต่างกันไปมีอยู่หลายท่าน ส่วนการเสนอแนวคิดของนักวิชาการชาวไทย ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้แสดงความเห็น คำว่า “สันติ” มีอยู่หลายมิติ มิติหนึ่งหมายถึง การสิ้นสุดของสภาวะสงคราม แต่ถึงกระนั้นสันติภาพยังมีความหมายในนัยอื่นๆ อีก เช่น สันติภาพในสังคม สันติภาพในครอบครัว สันติภาพในตนเอง อันมีความหมายอย่างเดียวกับอภิสภาพ ซึ่งหมายถึงสภาวะที่เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้น ความบีบคั้น ๔ ด้าน คือ (๑) ความบีบคั้นทางกายหรือทางวัตถุ (๒) ความบีบคั้นทางสังคม (๓) ความบีบคั้นทางจิต และ (๔) ความบีบคั้นทางปัญญา^{๖๙}

จากการเสนอแนวคิดนักวิชาการ โคทม อารียา พบว่า มีความเห็นแตกต่างกันออกไปจากโยฮัน กัลตุง ซึ่งได้อธิบายความหมายของคำว่า “สันติภาพ” ว่า มิใช่การปลอดสงครามอย่างเดียว หากหมายรวมถึง การปลอดภาวะความรุนแรงทางกายภาพและทางโครงสร้างด้วย สันติภาพคือ สภาพสังคมอันเป็นอุดมคติ ที่มนุษย์ไม่กระทำความรุนแรงต่อตนเองต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิตและต่อธรรมชาติแวดล้อมและยังรวมถึงการกระทำอันเป็นการสร้างสรรค์สังคมอุดมคติที่มีสันติสุขด้วย^{๗๐}

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวคิดของนักวิชาการ ประเวศ วะสี ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับแนวคิดของ โคทม อารียา ว่า “สันติภาพ” เป็นสภาวะที่เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้น ความบีบคั้นทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑) ความบีบคั้นทางกายหรือทางวัตถุ ๒) ความบีบคั้นทางสังคม ๓) ความบีบคั้นทางจิต และ ๔) ความบีบคั้นทางปัญญา มิใช่เป็นการปลอดจากสงครามเพียงอย่างเดียว หากแสดงถึงความชัดเจนที่รวมถึงการปลอดภาวะความรุนแรงทางกายภาพและทางโครงสร้าง ด้วยการวางอยู่บนรากฐานแห่งความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างมนุษยชาติทั้งมวล และจะต้องเป็นสันติภาพที่ให้หลักประกันความมั่นคงแก่ประชาชนทุกคน รวมถึงมีเสรีภาพการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างสันติ

จากแนวคิดเกี่ยวกับ “สันติ” ของนักวิชาการตามที่กล่าวมาข้างต้น ได้เสนอแนวทางที่มีความเห็นสอดคล้องหรือแตกต่างกันไปตามมุมมองของแต่ละบุคคล ความมุ่งหมายงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมาย “สันติ” จากบริบทของสถานการณ์การสื่อสารการเมืองในสังคม ที่มีความขัดแย้งจนนำไปสู่ความแตกแยก ขาดความสามัคคีร่วมกัน ฉะนั้น แนวทาง “สันติ” ในทัศนะผู้วิจัยมุ่งหมายเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาการสื่อสารที่ถูกนำมาเป็นเครื่องมือ (tool) เพื่อสร้างความเกลียดชังทางการเมืองจนนำไปสู่ความไม่สันติในสังคม โดยเสนอหลักการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาให้เกิดสันติสุขในสังคมไทย

^{๖๙} ประเวศ วะสี, *สู่สันติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย*, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘), บทนำ.

^{๗๐} โคทม อารียา, *ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ, เอกสารประกอบคำบรรยายโครงการปาฐกถาสัญจร กิจกรรมร่วมฉลองปีสากลแห่งสันติภาพขององค์การสหประชาชาติ ๑๙๘๖*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๙๖.

กล่าวโดยสรุป สันติที่แท้จริงมิใช่เพียงโครงสร้าง และกลไกเฉพาะนิติบัญญัติ การเมือง และเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของประชาชนผู้สร้างสันติที่แท้จริง เกิดจากการยอมรับร่วมกัน เป็นมนุษย์พี่น้องร่วมกันในบริบทของสังคมนั้น ความสัมพันธ์ที่สันติในเชิงบวกเป็นการสร้างความสัมพันธ์ และมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน ส่วนความสัมพันธ์ที่ไม่สันติ เป็นความขัดแย้งในสังคมได้ทั้งสองด้าน ในทางสร้างสรรค์และในทางทำลายล้าง หากมีแนวทางสร้างสันติและมิตรภาพที่ดีต่อกัน ร่วมสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดการไต่สันติ และส่งเสริมความเข้าใจที่ดีต่อกันสันติย่อมเกิดขึ้นได้ สันติไม่เพียงแต่ปลอดจากความรุนแรงเท่านั้น แต่ยังต้องปลอดจากการบีบคั้นทางกาย ทางวาจา ทางใจ โดยไม่คิด พุดกระทำอันรุนแรงต่อตนเองและเพื่อนมนุษย์ หากสร้างความสงบให้เกิดภายในจิตใจ จากความสงบภายในที่เกิดขึ้นย่อมแผ่ขยายออกไปสู่ภายนอก ทั้งสังคมคนรอบข้างก็จะได้รับความสงบเย็น เมื่อนั้นสังคมก็จะเกิดความร่มเย็นสงบสันติตามมา

คุณค่าความสัมพันธ์ของการสื่อสารกับการเมือง

จากการศึกษาทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง การสื่อสารมีบทบาทหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์กับการเมือง ส่งผลต่อความคิด ทัศนคติ ความเชื่อ และอุดมการณ์ เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในสังคม ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองของระบบการเมืองนำไปสู่สันติมีลักษณะ ดังนี้

๑) การสื่อสารเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สร้างสรรค์ภาวะสันติให้เกิดขึ้นในสังคม เป็นการสื่อสารแสดงออกทางด้านความคิด ทัศนคติร่วมกันทางการเมือง

๒) การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองในภาวะวิกฤตทางสังคมในบริบทของความสับสนทางข้อมูลข่าวสารการเมือง ลดระดับการใช้ความรุนแรง ให้ข้อมูลแก่ประชาชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งในสังคมในแนวทางที่ถูกต้อง

๓) การสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่อประชาชนด้านการเมือง จะช่วยสร้างความเป็นเอกภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน สร้างสัมพันธภาพที่ดีของคนในสังคม ช่วยให้ประชาชนในภูมิภาคต่างๆ ที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม หรือคุณลักษณะอื่นที่ไม่นำไปสู่ความแตกแยกให้มีความสามัคคีเป็นชนชาติเดียวกัน

๔) การสื่อสารทางการเมืองช่วยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้ทางการเมืองเห็นคุณค่าความสำคัญของตนเองและช่วยกระตุ้นให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ถ้าปราศจากการสื่อสาร การเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างกว้างขวางก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ การสื่อสารยังช่วยให้มวลชนรู้ว่าตนเป็นผู้มีพลังในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ และความคิดเห็นของตนเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองประเทศจะต้องคำนึงถึง

๕) การสื่อสารช่วยให้รัฐบาลเรียนรู้ความต้องการของประชาชน และช่วยวางโครงการต่างๆ ให้เหมาะสมกับความต้องการนั้น รัฐบาลที่รับผิดชอบทุกรัฐบาลต้องอาศัยการสื่อสารเพื่อทราบถึงความรู้สึกต้องการของประชาชน ในการตอบสนองและสามารถวางโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ

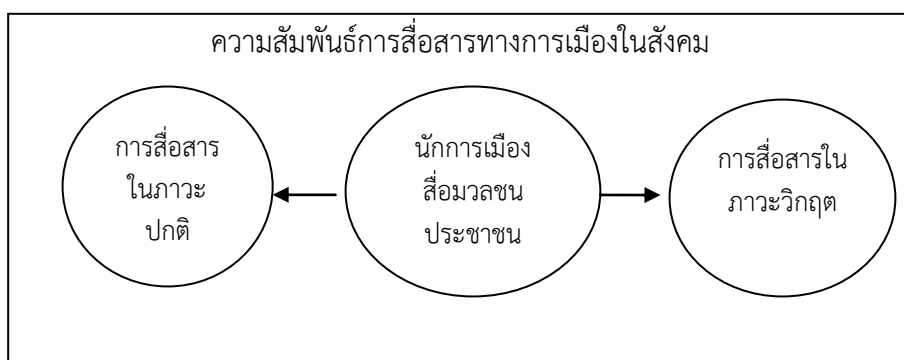
๖) การสื่อสารช่วยให้ประชาชนทราบถึงแผนการและโครงการต่างๆ ของรัฐบาล การตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนขึ้นอยู่กับข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของรัฐบาลที่ประชาชนทราบ ยังมีการสื่อสารมากขึ้น การตัดสินใจของประชาชนก็จะมีเหตุผลมากขึ้น หรืออย่างน้อยก็เป็นการตัดสินใจที่มีข้อมูลกว้างขวางมากขึ้น

๗) การสื่อสารทางการเมืองสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมกันเพื่อให้เกิดสันติภาพของมวลมนุษยชาติแต่ละประเทศร่วมกัน ด้วยการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย ที่นำระบบการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือเชื่อมความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ทันสมัยและรวดเร็ว

ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองในยุคสังคมปัจจุบัน นับได้ว่าการสื่อสารมีความสัมพันธ์ต่อระบบการเมืองของประชาชนในสังคม โดยสามารถนำการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือในการส่งข่าวสารให้ผู้รับข้อมูลข่าวสารมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองและรับข่าวสารการทำงานระหว่างรัฐบาลไปสู่ประชาชน และข้อเรียกร้องจากประชาชนมายังรัฐบาล เพื่อการพัฒนาสังคมการเมืองให้ประชาชนเกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารร่วมกันในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาบ้านเมืองร่วมกันให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๒.๒.๒ ลักษณะการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

รูปภาพ ๑๐ ความสัมพันธ์การสื่อสารทางการเมืองในช่วงความเปลี่ยนแปลง

๒.๒.๒.๑ การสื่อสารทางการเมืองในภาวะปกติ

การสื่อสารทางการเมืองในภาวะปกติ คือ การสื่อสารที่รัฐบาล/องค์กร เกี่ยวข้องรายงานข่าวสารอย่างเป็นปกติ การสื่อสารทางการเมืองก็เป็นข่าวประเภทหนึ่งที่ต้องการพื้นที่สื่อมวลชน เช่นเดียวกับข่าวอื่นๆ ซึ่งสื่อมวลชนก็จะทำการคัดกรองข่าว เลือกข่าวเพื่อนำเสนอที่แตกต่างกันไปตามทฤษฎีประตูข่าว (gate keeper)^{๗๑} สื่อหลักก็ทำหน้าที่ในการนำเสนอข่าวสารทางการเมืองเพื่อรายงานให้ประชาชนรับทราบข้อมูลการทำงานของรัฐบาลในการบริหารประเทศ เช่น การเสนอนโยบายบริหารในด้านต่างๆ การประชุมสภา การร่างพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

จากการศึกษาข้อมูลในช่วงเวลาสถานการณ์ปกติ จะเห็นได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการทางการเมืองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทักษะ และความคิดเห็นตลอดจน

^{๗๑} นันทนา นันทวโรภาส, สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, หน้า ๑๙๙.

ประสบการณ์ต่างๆ ในทางการเมืองระหว่างบุคคล/กลุ่มบุคคล อีกทั้ง การสื่อสารทางการเมืองเป็นกระบวนการพิเศษ ที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมการเมือง จากข้อมูลการสื่อสารทางการเมืองในภาวะปกติ พลฤทธิสาณ ชุมพล ระบุว่าต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้^{๗๒}

- ๑) เป็นการสื่อสารทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือมากกว่า
- ๒) เป็นช่วงเวลาของการสื่อสารทางการเมืองเพื่อแลกเปลี่ยนสื่อสารรับรู้ข่าวสารข้อมูลระหว่างประชาชนการทำงานของรัฐบาล องค์กรภาครัฐต่างๆ ทั่วไปในสถานการณ์ปกติ
- ๓) ผู้ส่งสารและผู้รับสารรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีร่วมกันในแต่ละฝ่ายทางการเมืองอย่างปกติ

โดยทั่วไปในภาวะปกติจะมีรูปแบบการนำเสนอข่าวสารทางการเมือง มี ๔ รูปแบบดังนี้^{๗๓}

๑) แบบถ่ายทอดข่าวสาร (transmission model) ตามแนวของ Shannon และ Beaver ๑๙๔๙ เน้นการที่นักการเมืองส่งสารต่างๆ ผ่านสื่อไปยังผู้รับสารแบบทางเดียว เพื่อเป้าหมายการโน้มน้าวใจ

๒) แบบการสื่อสารเชิงพิธีกรรม (ritualistic model) ตามแนวคิดของ James C'arey ๑๙๗๕ เน้นการสื่อสารรูปแบบพิธี งานศิลปะ พิธีกรรมทางศาสนาและงานประเพณีต่างๆ เป็นการสื่อสารที่ทุกคนมีส่วนร่วม การคบค้าสมาคม มีเป้าหมายเพื่อสร้างความหมายร่วมกัน

๓) แบบการสื่อสารสาธารณะ (publicity model) เน้นการให้ผู้รับสารรับรู้ สนใจในกิจกรรมทางการเมือง เช่น วาระทางการเมือง วาระแห่งชาติ นโยบายสาธารณะ

๔) แบบการรับสัญญาณ (reception model) เน้นการสร้างภาพจากสื่อที่ผู้รับสารคุ้นเคย ผู้ส่งสาร ส่งข้อมูลข่าวสารที่เป็นอุดมการณ์ ใช้ภาษาที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย แต่ผู้รับสารไม่จำเป็นต้องเชื่อตาม อาจตีความหมายเป็นอย่างอื่นตามประสบการณ์และการมองโลกของตน

จากสถานการณ์ ในช่วงเวลาปกติของการสื่อสารทางการเมืองดังกล่าว การนำเสนอข่าวในรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองมีลักษณะ ดังนี้^{๗๔}

๑) การสื่อสารเป็นลักษณะองค์กร (organizations) ประกอบด้วยสถาบันทางการเมืองต่างๆ เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ระบบราชการ หรือกลุ่มมวลชนที่สามารถเชื่อมประชาชนเข้ากับผู้นำได้

๒) การสื่อสารลักษณะกลุ่ม (groups) เป็นการสื่อสารลักษณะถาวร มีการแพร่หลายน้อยเป็นกลุ่มเฉพาะภายในเพื่อนฝูง การสื่อสารภายในกลุ่มจะมีความเป็นทางน้อยกว่าการสื่อสาร

^{๗๒} พลฤทธิสาณ ชุมพล, ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น, หน้า ๑๙๒.

^{๗๓} ประสาน งามสนิท, การสื่อสารทางการเมือง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http:// www.Professorsmart.org](http://www.Professorsmart.org) (๑๘ ต.ค. ๒๕๕๘).

^{๗๔} พิชณี เขยจรยาและคณะ, แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์, หน้า ๘๕.

ภายในองค์กร เป็นการสื่อสารลักษณะกลุ่มเป็นการแลกเปลี่ยนความคิด แต่การสื่อสารภายในกลุ่มจะมีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจในทางการเมืองเกือบทุกชนิด ตั้งแต่ระดับต่ำจนถึงระดับสูง

๓) การสื่อสารที่เป็นลักษณะมวลชน (mass media) เป็นลักษณะของการเผยแพร่ข่าวสารทั่วไปมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันจะรับรู้ผ่านสื่อมวลชน ตลอดจนการทำงานของระบบการเมืองจากสื่อมวลชน สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วทันต่อสถานการณ์ ไม่ว่าใกล้ไกลสามารถตามข่าวสารได้ทันจากการรับสารจากสื่อมวลชนทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยอาศัยสื่อมวลชนในการติดตามข่าวสาร ในช่วงเวลาปกติของการนำเสนอข่าวที่นักการเมืองส่งข่าวสารไปยังสื่อมวลชนเพื่อนำเสนอจะมีวิธีการดังนี้^{๗๕}

- ๓.๑ การจัดแถลงข่าว (press conference)
- ๓.๒ การแจกข่าว (press release)
- ๓.๓ การให้สัมภาษณ์ (interviews)
- ๓.๔ การจัดกิจกรรม (activities)
- ๓.๕ การปล่อยข่าว (leak)
- ๓.๖ การโฆษณา (advertisement)
- ๓.๗ การส่งสารผ่านสื่อใหม่ (new Media)

๔) การสื่อสารทางการเมือง โดยช่องทางการสื่อสารเฉพาะทาง (specialized channels) มีลักษณะการแสดงออกในช่วงเวลาพิเศษและการรวบรวมผลประโยชน์เชื่อมปัญญาชนเข้ากับห่วงโซ่อื่นๆ จะไม่ถูกนำมาใช้ตลอดเวลา แต่จะถูกนำมาใช้บางเวลาและเหตุการณ์ที่เหมาะสม เช่น การหาเสียงเลือกตั้ง การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล การเดินขบวนต่อต้านรัฐบาล หรือการแสดงประชาตติ ล้วนเป็นการแสดงออกบางช่วงเวลาไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางการเมืองที่เหมาะสม

จากข้อมูลการศึกษา ในบทบาทและอิทธิพลของการสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า การสื่อสารเข้ามามีบทบาทตามการขยายตัวและพัฒนาการของเทคโนโลยีทางการสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะคณะรัฐบาลในอดีตที่ผ่านมาได้ใช้สื่อมวลชนโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนเห็นด้วยและให้ความร่วมมือกับรัฐบาล อีกทั้งกลุ่มต่อต้านรัฐบาลคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (กปปส.) ได้ร่วมฟังอภิปรายรับฟังแสดงความคิดเห็นการทำงานของคณะรัฐบาล อาจกล่าวได้ว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในการสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็ว ทันสมัย ประชาชนมีการศึกษารับรู้และมีความเข้าใจทางการเมือง ทำให้การสื่อสารเป็นไปในลักษณะทั้งจากบน ลงล่าง และจากล่างขึ้นบน จึงส่งผลให้การสื่อสารทางการเมือง โดยใช้สื่อที่มีอยู่ในมือไม่ว่าจะเป็น สถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อสังคมออนไลน์ และสื่อวิทยุ ได้ขยายช่องทางในการแพร่กระจายข่าวสารทางการเมืองอย่างกว้างขวาง

^{๗๕} นันทนา นันทโรภาส, สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, หน้า ๒๐๐.

๒.๒.๒.๒ การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต

ภาวะวิกฤต คือ ภาวะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน เป็นเรื่องความรุนแรงทางการเมืองในการประกาศคำสั่ง เช่น พ.ร.ก.ฉุกเฉินที่เกี่ยวข้องกับความหายนะ ความสูญเสียชีวิต และทรัพย์สิน ซึ่งอาจจะสร้างความไม่พึงพอใจให้กับผู้คน ซึ่งภาวะวิกฤตนี้อาจเกิดจากการกระทำของบุคคล กลุ่ม สถาบัน องค์กร รวมถึงภัยธรรมชาติ^{๗๖} เมื่อเกิดความไม่ปกติทางการเมือง การสื่อสารเข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยทำหน้าที่ในการบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น รวมถึงทัศนคติของฝ่ายต่างๆ นำไปสู่การคลี่คลายวิกฤต ซึ่งจะต้องให้ความสำคัญกับ “ความเร็ว” จะช้าไม่ได้จะต้องปรับตัวตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น เมื่อรัฐบาลถูกกล่าวหาจะต้องตอบโต้โดยเร็วจะปล่อยให้สาธารณชนเชื่อไปตามข้อกล่าวหาข้ามวันข้ามคืนไม่ได้ และจะต้องใช้ช่องทางการสื่อสารที่เป็นไปได้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยให้ความสำคัญกับความถี่โดยหลักการที่จะต้องยึดมั่น ซึ่งการดำเนินการไปได้อาจจะต้องอาศัย “สื่อมวลชนสัมพันธ์ที่ดี” จำเป็นที่จะต้องให้สื่อมวลชนทำการประชาสัมพันธ์ในภาวะวิกฤต หากไม่ประสานกับสื่อมวลชนก็ไม่อาจจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ องค์ประกอบของการสื่อสารในภาวะวิกฤตหัวใจอยู่ที่การเตรียมตัวให้พร้อม

นอกจากนั้น วิกฤตทางการเมืองมักมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางความคิด ทัศนคติและอุดมการณ์ ซึ่งอาจมีคู่ขัดแย้งตั้งแต่ ๒ ฝ่ายหรือมากกว่านั้น สื่อมวลชนจึงต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง นำเสนอข้อมูลรอบด้านไม่เอนเอียงไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และไม่ยั่วยุให้เกิดความรุนแรง อย่างไรก็ตาม การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤตจะต้องใช้กลยุทธ์ต่างๆ ในการประชาสัมพันธ์การสื่อสารทางการเมือง

จากการศึกษาเอกสารของการประชาสัมพันธ์ สรุปประมวลผล ดังนี้

๑) กลยุทธ์ทางการเมืองประชาสัมพันธ์ ของอดีตพรรคไทยรักไทย จากกรณี^{๗๗} การประชาสัมพันธ์ในภาวะวิกฤตการเมืองปี ๒๕๔๙ ทั้ง ๔ ช่วงวิกฤต มี ๓ กลยุทธ์ คือ (๑) กลยุทธ์ใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อเฉพาะกิจ และสื่อเฉพาะบุคคล (๒) กลยุทธ์การชี้แจงโต้ตอบด้วยข้อเท็จจริงผ่านการแถลงข่าวกับสื่อมวลชน และ (๓) กลยุทธ์การสร้างภาพลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์การเมืองในแต่ละช่วงวิกฤต กล่าวคือ

วิกฤตช่วงที่ ๑ มีการชุมนุมกลุ่มพันธมิตร กำหนดให้ภาพลักษณ์ของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีที่บริหารบ้านเมืองมากกว่าการเมือง

วิกฤตช่วงที่ ๒ กำหนดให้พรรคไทยรักไทยให้เป็นพรรคการเมืองที่ยึดกฎกติกาประชาธิปไตย

วิกฤตช่วงที่ ๓ กำหนดภาพลักษณ์ของพรรคเป็นพรรคการเมืองที่เน้นสร้างความสมานฉันท์ ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ในวิกฤตการณ์ทางการเมืองในปี ๒๕๔๙

^{๗๖} นันทนา นันทโรภาส, **สื่อสารทางการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้**, หน้า ๒๐๖.

^{๗๗} สะถิระ เผือกประพันธุ์, **การสื่อสารทางการเมืองของนายอุทัย พิมพ์ใจชน: ศึกษาในห้วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๔๙, ปรัชญาดุสิตนิพนธ์, (วิทยาลัยการสื่อสารทางการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๔), หน้า ๔๒-๔๓.**

๒) การวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบการประชาสัมพันธ์ พบว่า วิกฤตการณ์การเมืองไทยปีพ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗ เนื้อหาในการนำเสนอเพื่อสื่อสารประชาสัมพันธ์ในช่วงนี้จะเป็นไปตามสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดจากการประท้วงต่อต้านรัฐบาลตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึงพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ กรณี การคัดค้านร่าง พรบ.นิรโทษกรรมความผิดของนักการเมือง ย้อนหลังไปถึงปี ๒๕๔๗ รัฐสภาพิจารณาร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญว่าด้วยที่มาของสมาชิกวุฒิสภา เพื่อให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งทั้งหมด^{๗๘} พรรคประชาธิปัตย์ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเป็นการให้ได้ว่าซึ่งอำนาจการปกครองโดยไม่เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ^{๗๙} วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ ศาลวินิจฉัยตามนั้น พรรคเพื่อไทยปฏิเสธคำวินิจฉัยนี้^{๘๐} และในวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ นายกรัฐมนตรีขอถอนร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวคืนจากพระมหากษัตริย์^{๘๑} และการตั้งสภาประชาชนซึ่งไม่ได้มาจากการเลือกตั้งให้มาควบคุมการปฏิรูปการเมือง

๓) ผลกระทบการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ที่มีต่อการรับรู้ข่าวสาร พบว่า ท่ามกลางกระแสความขัดแย้งทางการเมืองและวิกฤตทางการเมืองในปัจจุบัน ทำให้การสื่อสารทางการเมืองไทยได้มีกระบวนการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น การสื่อสารที่นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ และกลยุทธ์การสื่อสารแบบใหม่ คือ การใช้อินเทอร์เน็ต^{๘๒} มาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองของแต่ละฝ่ายไม่ว่าจะเป็น facebook twitter หรือ clip ทาง youtube ที่ต่างฝ่ายต่างเสนอแง่มุมที่สนับสนุนฝ่ายของตนเองว่าถูกต้อง รวมทั้งการใช้ vdo link phone-in ในการต่อสู้และโต้ตอบกันในการสื่อสารทางการเมืองในยุคปัจจุบัน อีกทั้ง การสร้างวาทกรรมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็น “ไพร่กับอำมาตย์” หรือ “ศัพท์แสดงทางการเมือง” ทำให้พื้นที่ทางการเมืองนอกจากเป็นพื้นที่บนท้องถนนแล้วยังมีพื้นที่สาธารณะทางสังคมออนไลน์ ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญโดยไม่จำเป็นต้องแสดงตัวตนที่แท้จริงของตนเอง และสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

นอกจากนั้น การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤตยังพบว่า ใช้การสื่อสารเพื่อสร้างความเกลียดชังให้เกิดความแตกแยก ขาดสันติร่วมกันในสังคม หากมองเป็นได้ทั้งในแง่บวกและในแง่ลบ ในแง่บวกอาจจะส่งผลดีให้เกิดประโยชน์ในแนวคิดใหม่ๆ เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาสร้างสรรค์และหาแนวทางแก้ไข แต่ผู้วิจัยขอประมวลการสื่อสารทางการเมืองในแง่ลบ (negative) ที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง (violence) ขาดความสามัคคีของคนในสังคมปัจจุบัน จากการศึกษาข้อมูลในสถานการณ์วิกฤตทางการเมืองพบว่า

^{๗๘} วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, วิกฤตการณ์การเมืองไทย พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A7%E0%B8%B4_2556%E280%932557#cite_note\[๒๐ ม.ค. ๒๕๕๘\]](http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%A7%E0%B8%B4_2556%E280%932557#cite_note[๒๐ ม.ค. ๒๕๕๘]).

^{๗๙} อ้างแล้ว.

^{๘๐} อ้างแล้ว.

^{๘๑} อ้างแล้ว.

^{๘๒} บาว นาค, อินเทอร์เน็ตกับการสื่อสารทางการเมือง [VOTE No], [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.Voteno.in.th/home/%E0%B8%AD%E0%B9> [รก.ย. ๒๕๕๘].

๑) การสื่อสารด้วยภาษาพูด/ภาษาท่าทาง (verbal/nonverbal) จะพบการใช้คำพูดเร้าอารมณ์ กระตุ้นความรู้สึก เสียดสี ประณามทำลายเกียรติภูมิศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มปรีกซ์ และการใช้ภาษาทางกายโดยไม่ใช้คำพูด การแสดงออกทางสีหน้า ลักษณะท่าทาง การวางสีหน้า การเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย ทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม เป็นการแสดงออกทางทัศนคติและความรู้สึกทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ผ่อนคลายหรือเพิ่มความตึงเครียดในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งได้เช่นกัน ความเปราะบางทางการเมือง มีแง่มุมที่แตกต่างกัน ของการสื่อสารด้วยภาษากายที่อาจช่วยหรือทำลาย จากการอธิบายของ อาร์เคิล (Argyle) ได้กล่าวถึง อิทธิพลของภาษาพูดและภาษาท่าทาง ต่อความขัดแย้งว่า “เมื่อใดก็ตามที่คำพูดกับภาษากายไม่สอดคล้อง คนส่วนใหญ่มักจะเลือกเชื่อข้อความที่ส่งผ่านทางกายมากกว่าวาจา และถ้าความไม่สอดคล้องไม่ได้รับการอธิบายความรู้สึกไม่ติดต่อกันก็จะเกิดขึ้นในที่สุด” ในทางศีลธรรมถือว่าผิดเช่นกัน^{๘๓} เช่น คำพูดใส่ร้าย ส่อเสียด สร้างความแตกแยก คำพูดที่เป็นเท็จ บั่นแ่่งเรื่องราว เป็นต้น

๒) การสื่อสารสร้างความแปลกแยก (alienation) ภาษาอังกฤษคำว่า “alienation” แปลว่า ภาวะที่ปราศจากสายสัมพันธ์^{๘๔} มีลักษณะของการจัดแบ่งอัตลักษณ์ (identity) การเลือกแบ่งแยก/คัดสรรกลุ่มคน หากมีแนวคิดแนวทางเดียวกันจัดเป็นกลุ่มเดียวกัน/พวกพ้องเดียวกัน หากมีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มก็มีความรู้สึกเป็นศัตรู แนวคิดนี้จะเป็นรากฐานสู่การทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างความแตกต่างระหว่าง ‘เรา’ และ ‘เขา’ โดยการมองกลุ่มเห็นต่างนั้นอยู่ในสถานะที่ต่ำต้อยกว่า มีความแตกต่าง และไม่สมควรได้รับมาตรฐานทางจริยธรรมเช่นเดียวกับที่กลุ่มได้รับ รวมถึงการใช้เทคนิคลดความเป็นปัจเจกบุคคล (deindividuation) และเทคนิคลดความเป็นมนุษย์ (dehumanization) ซึ่งวิธีการทำให้แปลกแยกพบว่า เป็นการสร้างรอยแตกร้าวระหว่างกลุ่มที่เป็นปรีกซ์ โดยใช้สื่อเข้ามามีส่วนในการสร้างรอยแตกร้าว โดยการกำหนดกรอบการนำเสนอข่าวสารในลักษณะแบ่งแยกกลุ่ม (divisive frames) รวมถึงการใช้ภาษาที่มีลักษณะดูถูกและสบประมาท (vilifying) และมีลักษณะทำให้ผู้อื่นไม่ใช่คน (demonizing) เผยแพร่แก่ประชาชนในวงกว้าง ทั้งนี้ การทำให้กลุ่มอื่นใดมีลักษณะไม่ใช่คน เป็นการทำให้ง่ายขึ้นในการให้เหตุผลสนับสนุนการฆ่ากลุ่มนั้น เช่น สื่อในวันดาใช้คำว่า “แมลงสาบ” ใช้เรียกแทนชาวทุสซึ^{๘๕}

๓) การสื่อสารที่ปลุกปั่น (agitation) ในความวิตกกังวลจะทำให้ผู้คนอ่อนไหวได้ง่ายต่อการถูกปลุกปั่น และถูกทำลายความคิดอันเป็นอิสระที่ละเล็กละน้อยเรื่อยไป ถูกกระตุ้นให้เรียกร้อง ผู้นำที่มีความเข้มแข็งและทำให้ผู้คนไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน หากการยกระดับจากความวิตกกังวลไปสู่พฤติกรรมที่รุนแรงขึ้นได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความเป็นผู้นำที่ถูกปรับแต่ง (manipulative-leadership) โดยผู้นำทางการเมืองที่มีความโง่งง่าย ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ คำว่า การปลุกปั่นนั้น

^{๘๓} อรรถพรณ ปิลันธน์โอวาท, **หลักและปรัชญาวาทวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๘.

^{๘๔} กาญจนา แก้วเทพ, **การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๖๓.

^{๘๕} พิงรอร งามสุตและคณะ, **การกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาสร้างความเกลียดชัง, งานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ**, หน้า ๒๔๐.

หมายถึง การที่ผู้นำแสดงความโกรธ ระเบิดวฝ่ายที่เป็นเหตุให้เกิดความโกรธ และใช้ถ้อยคำที่ยั่วโทสะ และเดือดดาล (inflammatory) ที่จะกระตุ้นความโกรธและความก้าวร้าวของผู้สนับสนุน ซึ่งจะกดดันให้ผู้นำกระทำการอันก้าวร้าว ที่จะนำไปสู่การกำจัดฝ่ายที่เป็นเหตุให้เกิดความโกรธ (the capo)^{๘๖} ซึ่งจะระบุดังกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งให้เป็นแพะรับบาปว่าเป็นเหตุที่ทำให้เกิดความวิตกกังวล อีกทั้ง ให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนการทำลายกลุ่มนั้น ลักษณะของ “capospeech” จะมีลักษณะยั่วโทสะและเดือดดาล (inflammatory) แบ่งแยก (divisive) การกีดกัน (exclusionary) เป็นอุดมคติ (utopian) และมักจะอ้างถึงเหตุการณ์ชัยชนะหรือเหตุการณ์แห่งความสูญเสียในอดีต

จากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยเดือน เมษายนปีพ.ศ. ๒๕๕๓ ที่ผ่าน มา จากกรณีตัวอย่างของนักการเมือง นายจาตุรนต์ ฉายแสง กล่าวต่อศูนย์อำนวยการแก้ไข สถานการณ์ฉุกเฉิน (ศอฉ.) ที่นำพ.ร.ก.ฉุกเฉินมาใช้ในขณะนั้นว่า^{๘๗}

...เนื้อหาที่ปรากฏใน CD นี้บิดเบือนข้อเท็จจริงอย่างร้ายกาจแบบสุดๆ เลยทีเดียว การใช้สื่อ รูปแบบต่างๆ บิดเบือนความจริงเพื่อปลุกระดม สร้างความชอบธรรมให้กับการปราบปรามประชาชน เพียงหวังเพื่อให้ตัวเองรอดพ้นจากการเป็นอาชญากรผู้เข่นฆ่าประชาชนนั้น นอกจากจะไม่อาจ ช่วยให้พ้นความผิดได้แล้ว ยังจะเพิ่มความผิดร้ายแรงขึ้นอีกข้อหนึ่งคือ การปลุกปั่นให้คนในชาติเกลียดชังกัน ฆ่าฟันกัน ซึ่งก็คือ เป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่นานาประเทศเขาไม่ยอมรับด้วย...

จากสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงดังกล่าว ตามที่ศอฉ.เข้ามาควบคุมสถานการณ์ได้ถูก นักการเมืองที่เป็นฝ่ายค้านออกมาโต้ตอบวิธีการปฏิบัติที่สร้างความแตกแยกบิดเบือนความจริง อาจนำไปสู่ความเกลียดชัง ทำร้ายกันในที่สุด โดยใช้สื่อเพื่อเป็นกระบอกเสียงปลุกระดมสร้างความชอบธรรมให้ฝ่ายตน และปลุกปั่นประชาชนให้เกิดความเกลียดชัง สร้างความแตกแยกจนนำไปสู่ความ หายนะ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ปรากฏเป็นข่าวที่นาย จาตุรนต์ ฉายแสง ได้ออกมาแสดงความคิดเห็นผ่าน สื่อ

๔) การสื่อสารแสดงออกทางภาพลักษณ์ (imagination) เป็นการสื่อสารเชิงชวนใช้ สัญลักษณ์ (Sign) ทางภาพลักษณ์เพื่อแสดงพลังของตน มีพลังอำนาจเหนือผู้อื่นโดยใช้สัญลักษณ์ ด้วยหน้าตา เสื้อผ้า เครื่องประดับ การถือป้ายชู การชู ๓ นิ้ว และต่างๆ เพื่อแสดง สัญลักษณ์เป็นพวกเดียวกัน เป็นการใช่มายาคติ (Mythologies) ในการสื่อความหมายทางการเมือง ซึ่งนักวิชาการ โรลันด์ บาร์ตส์^{๘๘} (Roland Barthes: 1915-980) ได้อธิบายว่า “มายาคติเป็น กระบวนการสื่อความหมายโดยเข้าไปยึดครองวัตถุ โดยพิจารณาประโยชน์ใช้สอยของวัตถุควบคู่ไปกับ คุณลักษณะของวัตถุ” คุณลักษณะทางกายภาพ ออกมาเป็นบุคลิกภาพ การแต่งกาย อากัปกริยา อาการต่างๆ พร้อมด้วยคำพูดที่สวยหู ความเสมอภาค เสรีภาพ ประชาธิปไตย และประโยชน์ กลบเกลื่อนและมอมเมา ผู้คนในชีวิตจริง ทั้งในความคิด ความฝัน ภายใต้ค่านิยม และอุดมการณ์ชุดหนึ่ง

^{๘๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๙.

^{๘๗} จาตุรนต์ ฉายแสง, **ซีดี ศอฉ.กับการปรองดอง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

[https://mekaje.wordpress.com/2010/08/06/%E0%\[๒๕ มี.ค. ๕๗\].](https://mekaje.wordpress.com/2010/08/06/%E0%[๒๕ มี.ค. ๕๗].)

^{๘๘} สุภาวค์ จันทวานิช, **ทฤษฎีสังคมวิทยา**, หน้า ๒๒๐.

และทางด้านนักวิชาการอีกท่านหนึ่งก็ได้เสนอผลงานเกี่ยวกับการแสดงภาพลักษณ์ของบุคคล...สู่ความมีชื่อเสียงในทฤษฎี “The Charisma theory of the leadership ของ Gerald M. Goldhaber” ได้กล่าวว่า “ภาพจน์ของบุคคลโดยเฉพาะในเรื่องของความน่าเชื่อถือจะดีหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นใช้สื่อมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหนเพียงใด”^{๘๙} โดยเฉพาะ นักการเมืองหน้าใหม่หรือพรรคการเมืองใหม่ มีความได้เปรียบกว่านักการเมืองเก่าและพรรคเก่าๆ ตรงที่ว่า “ไม่ต้องพกพาภาพลักษณ์เชิงลบเก่าๆ ติดมาด้วย ซึ่งก็หมายความว่า เพียงตกแต่งเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดี แต่งหน้าให้งามและตอกย้ำๆ ก็จะสร้างความประทับใจได้ไม่ยากนัก”^{๙๐} การเมืองในปัจจุบันนิยมที่จะนำบุคคลที่เป็นที่รู้จักและยอมรับของสังคมมาสร้างภาพลักษณ์ โชว์ความโดดเด่นให้กับพรรคเพื่อเรียกคะแนนนิยมให้กับพรรคตน เช่น ดารา นักร้อง พิธีกร ผู้ประกาศข่าว เป็นต้น

๕) การสื่อสารเพื่อการชวนเชื่อ (propaganda) เป็นการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้ผู้รับฟังเห็นคล้อยตามและปฏิบัติตามผู้นำ มีเจตนาจะสื่อสารตามเป้าหมายของผู้ส่งสาร ไม่ได้มีเหตุผลอื่นแต่อย่างใด เป็นการพูดเพื่อผลประโยชน์และอำนาจให้กับตนเองและพวกพ้อง โดยสื่อสารชวนเชื่อให้ผู้ฟังคล้อยตามทางความคิด ขาดเหตุผลจนบางครั้งต้องตัดสินใจด้วยอารมณ์ การชวนเชื่อจึงถูกนำมาใช้เผด็จการทางการเมืองเพื่อผลักดันให้ประชาชนยอมรับแนวทางความเชื่อหรืออุดมการณ์ การชวนเชื่อเป็นการปลุกฝังศรัทธาที่มาจากการใช้อารมณ์ในการโน้มน้าวคน ซึ่งไม่แตกต่างไปจากนักวาทศิลป์ที่ใช้เล่ห์เหลี่ยมสารพัดเพื่อชักจูงผู้คนไปมีส่วนร่วม ที่ทำให้สังคมมองว่าวิธีการชวนเชื่อเป็นสิ่งเลวร้าย^{๙๑} ซึ่ง Lasswell ได้อธิบายว่า “การโน้มน้าวจิตใจนั้นได้แก่ การสร้างอุดมการณ์ต่างๆ ขึ้นมาหลอกล่อหลอหลอมให้ปัจเจกบุคคลในสังคมเกิดความเลื่อมใสในอุดมการณ์เหล่านั้น เครื่องมือที่จะช่วยให้การแสดงอิทธิพลด้วยวิธีนี้ประสบผลสำเร็จก็คือ การสื่อสารเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ”^{๙๒} โดยผู้รับสารจะตกอยู่ในภาวะไร้เหตุผลและอ่อนแอ เช่น กรณีการชุมนุมของกลุ่มต่อต้านรัฐบาล โดยเน้นทางด้านวาทศิลป์เพื่อเป็นเครื่องมือในการชวนเชื่อ โดยอาศัยเทคนิคการขยายความคิด เสนอแนวทางการสนับสนุนประชาชนที่กำลังมุ่งเป้าความสนใจในประเด็นสำคัญ

๖) การสื่อสารที่มีวาระซ่อนเร้น (hidden agenda) เป็นผลจากการครอบงำสื่อของกลุ่มทุนที่เข้ามามีอำนาจทางการเมือง หรือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นข่าวที่ถูกสร้างขึ้น^{๙๓} (agenda setting) เพื่อหวังประโยชน์ทางการเมือง เป็นการนำเสนอเพียงครึ่งหนึ่งของความจริง (half truth) ของสื่อคือการนำเสนอความจริงที่เป็นประโยชน์เพียงด้านเดียว ไม่นำเสนอด้านที่เป็นโทษด้วยภาษา ลีลา ท่าทางบางอย่าง เป็นการนำเสนอความจริงโดยเน้นบางส่วนของพื้นที่หรือตำแหน่งที่ถูกนำเสนอ การ

^{๘๙} ดูรายละเอียดใน พัทธี เขยจรรยาและคณะ, แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเยลโล่การพิมพ์ (1988), ๒๕๔๑).

^{๙๐} ฤกษ์ ทองเลิศ, สื่อมวลชน การเมืองและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙-๒๐.

^{๙๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๓๓-๓๑.

^{๙๒} สุกิจ เจริญรัตนกุล, วิเคราะห์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส.พรี้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๐), หน้า ๖๓.

^{๙๓} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๗-๓๐.

เลือกใช้ภาพทำบางส่วนให้ดูเด่นชัดประจักษ์ต่อสายตาในการรับรู้มากกว่าบางส่วน การจัดพื้นที่นำเสนอเพียงบางส่วนหรือการเลือกวิธีการใช้ภาพ ตัวหนังสือหรือแสงเสียงประกอบต่างๆ มีแผนรื้อคำพูดที่ต้องตีความหมายอย่างลึกซึ้งและเข้าใจในคำที่พูดแบบมีนัยยะสำคัญ เหล่านี้ เพื่อเบนความสนใจจากสิ่งหนึ่งไปอีกสิ่งหนึ่งหรือหลบซ่อนบางสิ่งไม่ให้เด่นชัด

จากกรณีตัวอย่าง ข่าวการฟ้องร้องในคดีหมิ่นประมาท ของนางสาวสุกัญญา กลางณรงค์ ซึ่งได้รับความสนใจอย่างมาก พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรมีวาระซ่อนเร้นในการบริหารประเทศ^{๙๔} และอีกตัวอย่างกรณี^{๙๕} “ทักษิณป่วนชาติ” แคมเปญก่อกบฏตีสื่อนอก สิ่งที่ “ทักษิณ” พูดเป็นความจริงเพียงครั้งเดียว โดยอ้างว่าคนไทยส่วนมากหัวอ่อน สนับสนุนการรัฐประหาร แต่กลับไม่พูดถึงว่า มีประชาชนอีกหลายสิบล้านคนต่อต้านกรณีฆ่าตัดตอน ๒,๐๐๐ ศพในภาคใต้ อย่างไรก็ตาม เป็นลักษณะการนำเสนอข่าวเพียงอีกด้าน ซึ่งผู้ฟังขาดความรู้การศึกษาก็จะไม่สามารถมองแบบรอบด้าน พิจารณาอย่างรอบคอบก็เชื่อและเข้าใจเพียงด้านที่รับรู้เพียงด้านเดียว ไม่มองถึงส่วนที่เป็นโทษของความเสียหายที่ตามมากับคนส่วนรวมของสังคม สอดคล้องตามที่นักวิชาการ Ellul^{๙๖} ได้ระบุว่าการช่วยให้ประชาชนมีการศึกษาและมีระบบการเมืองประชาธิปไตยที่แท้จริง ก็จะเป็นอุปสรรคที่จะใช้การสื่อสารที่มีนัยสำคัญซ่อนเร้น (hiding agenda) ต่างๆ เหล่านี้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

นอกจากนั้น แนวทางแก้ไขปัญหาการสื่อสารที่เข้าสู่ภาวะวิกฤต ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ตามที่นักวิชาการ Argenti (๒๐๐๙) ได้เสนอแนะขั้นตอนการสื่อสารในช่วงภาวะวิกฤต (communicating during the crisis) ที่สามารถนำมาใช้ในสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมือง^{๙๗} ผู้วิจัยประมวลได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เข้าไปควบคุมสถานการณ์ให้ได้ (get control of the situation) โดยรัฐบาล หรือ กลุ่มแกนนำต้องสามารถควบคุมสถานการณ์ให้เร็วที่สุด โดยจะต้องบ่งชี้ปัญหาที่แท้จริงให้ชัดเจน (defining the real problem) ด้วยการอาศัยข้อมูลที่เชื่อมั่นได้ (reliable information) เป็นพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ ๒ รวบรวมข้อมูลให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (gather as much information as possible) การทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นในการรับมือกับวิกฤต โดยการจัดการข้อมูลข่าวสารซึ่งมาจากหลายๆ แหล่ง และจำเป็นต้องมีผู้รับผิดชอบในการศึกษาข้อมูลอย่างลึกซึ้งในประเด็นต่างๆ

ขั้นตอนที่ ๓ จัดตั้งศูนย์รวมการจัดการภาวะวิกฤต (set up a centralized crisis management center) ในขณะที่ดำเนินการรวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับวิกฤตนั้น รัฐบาลหรือแกน

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๓๘.

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๔๐.

^{๙๖} สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, การสื่อสารกับการเมือง, หน้า ๑๔.

^{๙๗} อัญญาวิรุณ อุนสวัสดิ์ธำภา, (๒๙ มกราคม ๒๕๕๗), “การเมืองกับการสื่อสารในภาวะวิกฤต”,

กรุงเทพธุรกิจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/558974> [๘ มีนาคม ๒๕๕๗].

นำต้องเตรียมการ โดยจัดตั้งศูนย์รวมในการควบคุมและจัดการเกี่ยวกับวิกฤต (crisis center) ซึ่งจะ
เป็นฐานในการสื่อสารทั้งหมดในช่วงภาวะวิกฤตนั้น

ขั้นตอนที่ ๔ สื่อสารให้เร็วบอกล่วงหน้าและบ่อยๆ (communicate early and often) โฆษกหรือฝ่ายสื่อสาร/ประชาสัมพันธ์ขององค์กร จำเป็นต้องพูดเท่าที่จะสามารถพูดได้ เพื่อให้
ข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะ หากวิกฤตนั้นเกี่ยวข้องกับภาวะคุกคามต่อชีวิตและ
ทรัพย์สิน ต้องป้องกันมิให้กลุ่มผู้เกี่ยวข้องเกิดความรู้สึกตื่นตระหนก

ขั้นตอนที่ ๕ นำเสนอข้อมูลจริงต่อประชาชน รัฐบาลและแกนนำต้องเข้าใจในพันธ-
กิจของสื่อมวลชนในช่วงภาวะวิกฤต (understand the media's mission in a crisis) ต้องนำเสนอ
ข้อมูลที่เป็นจริงและรอบด้านให้กับสื่อมวลชนเพื่อนำเสนอสู่สาธารณะ เช่น รายละเอียดเกี่ยวกับเหยื่อ
ผู้เคราะห์ร้ายในเหตุการณ์ (victims) ผู้ร้าย (villains) และภาพต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (visuals)

ขั้นตอนที่ ๖ สื่อสารโดยตรงกับกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ (communicate
directly with affected constituents) รัฐบาลและกลุ่มแกนนำจำเป็นต้องสื่อสารกับ
กลุ่มผู้ชุมนุมและชุมชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหน่วยบริการฉุกเฉิน ผู้เชี่ยวชาญ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดย
อาศัยช่องทางและเทคโนโลยีการสื่อสารทุกๆ รูปแบบ โดยเฉพาะสื่อสารออนไลน์ต่างๆ

ขั้นตอนที่ ๗ ผลกระทบด้านธุรกิจ ควรคำนึงถึงธุรกิจจะต้องดำเนินต่อไป (remember
that business must continue) เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ทางการเมือง ทุกฝ่ายต้องมีความรับผิดชอบ
ประเทศชาติร่วมกัน

ขั้นตอนที่ ๘ เตรียมแผนการในการแก้ไขสถานการณ์ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือป้องกันมิให้
เกิดวิกฤตอื่นอีก (make plans to avoid another crisis immediately) หลังจากผ่านพ้นวิกฤตแล้ว
ฝ่ายการสื่อสารองค์กร ควรร่วมมือกับฝ่ายบริหารหรือผู้นำเพื่อการสร้างความมั่นใจ ป้องกันวิกฤต
เกิดขึ้นในอนาคต มีการเตรียมการแก้ไขปัญหาคือดีกว่าเดิม

อนึ่ง จากข้อมูลการสื่อสารทางการเมืองในช่วงเวลาวิกฤตของสถานการณ์ความรุนแรง
ในช่วงที่มีการเดินขบวนประท้วงต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรง ประชาชนมีความแตกแยก แบ่งฝ่ายใน
บ้านเมือง การสื่อสารจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนในการเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ทางการเมือง
ที่เกิดขึ้นแบบฉุกเฉิน ในการวางกลยุทธ์และวิธีการในการแก้ไขป้องกันรับมือให้ทันต่อท่วงที เพื่อ
ป้องกันความสูญเสียทั้งประชาชนและทรัพย์สินที่จะมาสู่บ้านเมือง

กล่าวโดยสรุปว่า การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤตมาจากหลายมิติของความขัดแย้ง
ที่สำคัญหนึ่งในตัวแปร ก็คือ สื่อมวลชนต้องไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรง ทิศทางการ
สื่อสารทางการเมืองไทยในอนาคตจะเป็นเช่นไร รัฐบาล แกนนำ และผู้ร่วมชุมนุมอยู่บนเส้นทางของ
การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องสังวชีวิตคนบริสุทธิ์จำนวนมากในการยุติปัญหาทางการเมือง
จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำการสื่อสารในภาวะวิกฤตมาใช้อย่างสร้างสรรค์และสันติ หากนำเสนอข่าวสารด้วย
ความเป็นกลาง ไม่มีอคติ ปราศจากการถูกครอบงำ เท่ากับว่าเป็นการช่วยส่งเสริมให้เกิดสันติระหว่าง
ประชาชนกับรัฐบาล การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์จะช่วยไขปัญหาสังคมที่มีความไม่เข้าใจกัน ให้มีความ

รัก ความเมตตาต่อกัน ถึงแม้การสื่อสารจะเป็นเพียงเครื่องมือแต่การสื่อสารที่ดีมีประโยชน์ต่อส่วนรวมก็จะนำมาซึ่งความรัก ความสามัคคี ความกลมเกลียวของประชาชนในชาติในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๒.๒.๓ กรอบทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองกับสถานการณ์การสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบัน

จากหลักทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของนักวิชาการ ตามที่ผู้วิจัยกล่าวไว้ในข้างต้นได้อธิบายความเป็นมาและแนวคิดไว้ในหลายแง่มุม อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาข้อมูลในแง่ของผู้นำทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองมาใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า ผลสะท้อนจากการนำทฤษฎีทั้ง ๖ ทฤษฎีมาใช้เป็นอย่างไร มีความสอดคล้องกับทฤษฎีหรือขัดแย้งในสถานการณ์ปัจจุบันอย่างไร จนสามารถนำไปสู่การใช้ทฤษฎีที่มีผลต่อคุณธรรมจริยธรรม โดยผู้วิจัยศึกษาเฉพาะทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน คือ

๒.๒.๓.๑. หลักทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง

๑) ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง (political communication theory)

ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง แสดงให้เห็นถึงตัวแสดงทางการเมืองที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยมีวิธีการทางการเมืองเพื่อเป้าหมายเดียวกันคือ การพยายามโน้มน้าวชักจูงใจให้ประชาชนเชื่อถือ โดยพยายามเผยแพร่ข่าวสารในรูปแบบของการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ซึ่งมองจากสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงวิกฤตในสังคมไทย มีการนำการประชาสัมพันธ์เข้ามามีบทบาทเพื่อการโน้มน้าวชักจูงประชาชนให้เกิดความคล้อยตาม โดยการชวนเชื่อเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือแก่ฝ่ายผู้สื่อ/ผู้ส่งสาร ซึ่งมีสื่อมวลชน (mass media)^{๔๘} พรรคการเมืองและนักการเมือง ได้ใช้สื่อมวลชนเป็นช่องทางในการส่งสารของตนไปยังประชาชนเพื่อเป้าหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ถ่ายทอดข่าวสารจากสื่อมวลชนไปยังประชาชน โดยพรรคการเมืองและนักการเมืองจะเข้าถึงสื่อมวลชนในทางใดทางหนึ่ง ซึ่งกลุ่มประชาชน (citizens) เป็นกลุ่มผู้รับสาร เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง โดยสื่อสารมวลชนเป็นตัวกลางนำเสนอสู่ประชาชนผ่านการรายงานข่าว รวมทั้งบทวิเคราะห์วิจารณ์ต่างๆ ในขณะเดียวกันประชาชนก็สามารถส่งผ่านทางสื่อมวลชนไปยังองค์การทางการเมือง ถ้ามองในแง่ของหลักทฤษฎีนี้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์การสื่อสารทางการเมืองปัจจุบันที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในการแสดงข้อคิดเห็น ทศนคติ ในสังคมการปกครองระบอบประชาธิปไตย

๒) ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของผู้รับสาร (uses and gratification)

ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของบุคคลผู้รับสาร เป็นทฤษฎีที่นำไปสู่รูปแบบการเผยแพร่ต่างๆ แก่ประชาชน ในการเลือกรับสารจากสื่อมวลชน ด้วยความพึงพอใจและ

^{๔๘} อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม, หน้า ๕

ความต้องการด้วยเหตุผลของตน เมื่อสถานการณ์ได้รับแรงกดดัน ความตึงเครียด ความขัดแย้งทางสังคม ประชาชนก็จะหันไปบริโภคข่าวสารที่ลดความกดดันความเครียด มากกว่าข่าวสารที่กระทบอารมณ์ความรู้สึก จากสถานการณ์วิกฤตทำให้กลุ่ม/บุคคลให้ความสนใจข่าวมากขึ้น ต้องการรู้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวและมีผลกระทบต่อกลุ่ม/ตัวบุคคลที่จะตามมา ในการเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยจะเลือกรับสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ ในขณะที่เกิดภาวะความตึงเครียด สื่อมวลชนจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อสร้างขวัญกำลังใจแก่ประชาชนไม่ให้ตื่นข่าวสาร การนำเสนอของสื่อมวลชนต้องสอดคล้องกับค่านิยม ความเชื่อถือ ทัศนคติ ของประชาชนที่ให้ความสนใจหรือพึงพอใจ เพื่อสร้างการเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมกลุ่มตนที่สังกัดหรือพึงพอใจอยู่ สามารถกำหนดความพึงพอใจและความต้องการด้วยเหตุผลของตน ถ้ามองในแง่ของหลักทฤษฎีนี้เห็นว่ามีผลสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความต้องการบริโภคข่าวสารในการ update รู้ทันข่าวสารเตรียมพร้อมรับสถานการณ์

๓) ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อใหม่เป็นตัวกำหนด (technology determinism)

ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อใหม่เป็นตัวกำหนด ส่งผลต่อวงการเทคโนโลยีการสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบัน เป็นลักษณะการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีในการส่งข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยและรวดเร็วทันต่อโลกต่อสังคม ช่วยให้เกิดการพัฒนาสังคมไปในทิศทางที่ต้องการ จากทฤษฎีนี้ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในยุคข้อมูลข่าวสาร (information society) ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดนี้ ได้สร้างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้กับสื่อมวลชน และได้ส่งผลกระทบต่อสังคม ทั้งในแง่ปัจเจกบุคคลและกลุ่มบุคคล ทั้งในเวลาและสถานที่ ทั้งในชีวิตประจำวันและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีผลกระทบต่อโครงสร้างและกระบวนการเกิดการปะทะสังสรรค์ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม และที่สำคัญไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตในการรับข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะการสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ต (internet) ในสังคมออนไลน์ (social media) ถือได้ว่าเข้ามามีบทบาทสำคัญทางเทคโนโลยีการสื่อสารและวิวัฒนาการเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ ในการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารโดยผ่านระบบการสื่อสารชนิดนี้ เข้าถึงผู้รับสารอย่างทั่วถึงและทันต่อสถานการณ์โลกและสังคมภายในเวลาอันรวดเร็ว

๔) ทฤษฎีการสื่อสารการตลาดทางการเมือง (political marketing)

ทฤษฎีการสื่อสารการตลาดทางการเมืองเป็นกลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้ง ที่พัฒนามาเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ สร้างความนิยมให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรค เป็นกลยุทธ์การณรงค์หาเสียงของผู้สมัครในการแข่งขันทางการเมืองให้รับชัยชนะ ในการที่จะเข้าไปใช้อำนาจรัฐหรือตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในระบอบประชาธิปไตย กล่าวอีกนัยหนึ่ง การสื่อสารการตลาดทางการเมืองก็คือ รูปแบบจำลองของภาคปฏิบัติของระบอบการปกครองของประชาธิปไตยหรือระบบการเมืองประชาธิปไตย โดยใช้การสื่อสารเพื่อจูงใจโดยมุ่งเน้นการประชาสัมพันธ์ (public relations)

จากการศึกษาเหตุการณ์เชิงประจักษ์ (empirical evidence) การสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบัน กรณีตัวอย่างที่ผู้วิจัยพบ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น เป็นกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร และนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ใช้กลยุทธ์ในการชุมนุมแย่งชิงมวลชนทางการเมือง ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็ใช้กลยุทธ์ในการหาเสียงเลือกตั้ง โดยใช้การสื่อสารการตลาดทางการเมืองเพื่อประชาสัมพันธ์ เมื่อศึกษาองค์ประกอบหลักจะสอดคล้องกับทฤษฎีของนักวิชาการ ไบรอัน แมคแนร์ (Brian McNair) เป็นแนวทางที่นำมาใช้ประชาสัมพันธ์กันอย่างกว้างขวาง

๕) ทฤษฎีกระสุนปืน (magic bullet theory)

ทฤษฎีกระสุนปืนหรือทฤษฎีเข็มฉีดยา (hypodermic theory) ได้แสดงให้เห็นพลังอำนาจของสื่อมวลชนที่มีผลต่อการโน้มน้าวความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารเป็นสำคัญ ทฤษฎีนี้ได้ถูกนำมาใช้อย่างได้ผลในสถานการณ์ที่ประชาชนมีความอ่อนไหวทางการเมือง ซึ่งเหมาะกับการนำมาใช้ในการปกครองแบบเผด็จการ โดยใช้พลังอำนาจควบคุมสื่อมวลชนในการฉีดยาข่าวสารและเนื้อหาตามที่ต้องการ เพื่อให้เข้าไปฝังอยู่ได้จิตสำนึกของผู้รับสารแล้วค่อยๆ ป้อนข่าวสารตามเจตนาจนเกิดการยอมรับและเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น ซึ่งกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองในสถานการณ์วิกฤตต้องสร้างความเชื่อถือให้กับฝ่ายตนและ discredit ฝ่ายตรงข้าม (discredit) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความคล้อยตาม ยอมรับในข้อมูล ใช้จุดแข็งของตัวเองให้น่าเชื่อถือและโจมตีจุดอ่อนของฝ่ายตรงข้าม วิธีการนี้ใช้ได้ผลดีในช่วงความสับสนทางการเมืองของประชาชน/ผู้รับสาร และปิดกั้นข้อมูลด้านอื่น แต่เมื่อไรก็ตาม ประชาชนสามารถรอบด้านในข้อมูลมากขึ้น ก็ทำให้เสียภาพพจน์ตัวตนไปได้เช่นกัน

๖) ทฤษฎีวาทกรรมทางการเมือง (discourse theory)

ตามที่คุณวิจัยได้นำทฤษฎีวาทกรรม (discourse) ของ มิเชล ฟูโกต์ มาอธิบายเกี่ยวกับวิธีการสื่อสารด้วยภาษาแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพูด ภาษาเขียน ภาษาภาพ ภาษากริยาท่าทาง และอื่นๆ ล้วนแต่เป็นการสถาปนาผู้รับการอัตลักษณ์ของบุคคลที่แสดงออกมาในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม และการปฏิบัติการเชิงวาทกรรม เพื่อนำเอาวาทกรรมต่างๆ มาสถาปนาตัวตน/เอกลักษณ์ของปัจเจกบุคคลขึ้นมา (subjectivity) หากพิจารณาเพียงแค่วาทกรรมที่ปรากฏอยู่ก็จะมีความหมายธรรมดาตามตัวอักษร แต่ถ้าหากพิจารณาให้ลึกซึ้งกว่านั้นก็จะมีความหมายอันกว้างขวาง เป็นการสร้างเอกลักษณ์ด้วยถ้อยคำแฝงอำนาจ มีนัยซ่อนเร้นเกี่ยวข้องกับถ้อยคำเหล่านั้น

ทฤษฎีวาทกรรมทางการเมือง เป็นวาทกรรมของการเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่ความเข้าใจในแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารด้วยวัจนภาษาและอวัจนภาษา ทั้งด้านปัจเจกบุคคลและส่วนรวม ด้วยการสร้างสัญลักษณ์ทางบุคคล ตัวตน/อัตลักษณ์ ให้ปรากฏทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม จึงเน้นการแสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ในการพูด การเขียน กริยาท่าทาง การแต่งกายด้วยเสื้อผ้า โลโก้ต่างๆ ด้วยการสร้างถ้อยคำในการสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญ หากวาทกรรมสามารถสร้างความจดจำหรือมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนได้ คนในสังคมก็จะนำมาพูดกล่าวถึงบ่อยครั้ง สร้างค่านิยมทางถ้อยคำที่น่าจดจำ เป็นการยอมรับในตัวบุคคล ก็เท่ากับได้รับชัยชนะใน

การสร้างโอกาสที่เหนือกว่า ทำให้ผู้คนในสังคมเกิดความคล้อยตามได้ครอบครองความเป็นเจ้า เรียกเสียงจากประชาชนด้วยการสร้างความประทับใจด้วยถ้อยคำต่างๆ เป็นที่รู้จักกว้างขวาง เป็นถ้อยคำที่สร้างขึ้นเพื่อเข้าถึงความรู้สึกในใจของประชาชน

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ และพฤติกรรมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ ในขณะที่พฤติกรรมการสื่อสารสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความคิดเห็น และประสบการณ์ ในการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงทางการเมืองของบุคคลในสังคม ตลอดจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและแบบแผนความเป็นอยู่ในสังคมทางการเมืองได้ อีกทั้งทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองเป็นแนวทางการศึกษา (approach) ที่ถูกนำมาใช้เพื่อการสื่อสารทางการเมือง ตามที่ได้กล่าวมาในทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองต่างๆ สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมทางการเมือง กล่าวอีกนัยคือ ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองเป็นหลักการทำให้ประชาชนรับสารอย่างเป็นระบบตามกระบวนการสื่อสารและเรียนรู้แนวคิดทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ก็ล้วนเป็นองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารทางการเมืองในการนำมาปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติทางการเมืองในปัจจุบัน โดยเฉพาะ ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองนั้นเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม

๒.๒.๓ ๒. จากการศึกษาผลลัพธ์ทั้ง ๖ ทฤษฎีตามที่ได้วิจัยได้กล่าวไว้ พบว่า

๑) ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง

ทฤษฎีนี้เป็นเพียงกระบวนการทางการเมืองในการสื่อสารในบทบาทหน้าที่ตามกระบวนการของแต่ละกลุ่มให้ผลในแง่บวกคือ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในการแสดงความคิดเห็น ทัศนคติ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลเพื่อปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง ไม่ได้ส่งผลต่อประเด็นนำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรงในการสื่อสารทางการเมือง ส่วนในแง่ลบคือ การเสนอข่าวสารมักถูกนำมาใช้ช่วงเวลาความสับสน ประสิทธิภาพทางการเมือง หากประชาชนขาดความเชื่อมั่น สับสนทางการเมืองก็จะเชื่อได้ง่าย ตกเป็นเครื่องมือในการรับข้อมูลข่าวสาร อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้เป็นเพียงการดำเนินตามกระบวนการสื่อสารในการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารจากกลุ่มหนึ่งไปยังกลุ่มหนึ่ง เป็นการสื่อสารแบบส่งผ่านข้อมูลเพื่อเผยแพร่และปฏิสัมพันธ์ในการส่ง/รับข้อมูลข่าวสาร ไม่ได้มีผลต่อความขัดแย้งความรุนแรงจากการใช้ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองในทฤษฎีนี้ ถึงแม้ว่ากลุ่มนักการเมือง/นักการเมืองได้นำหลักทฤษฎีมาใช้ในสถานการณ์ทางการเมืองในสังคมปัจจุบัน แต่ก็มิได้เป็นประเด็นที่นำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรงในสังคมแต่อย่างใด เป็นเพียงกระบวนการในกิจกรรมทางการเมือง

๒) ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของผู้รับสาร

ทฤษฎีนี้มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์การสื่อสารทางการเมืองส่งผลกระทบต่อคนข้างสูงจากการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชนต่อผู้รับสาร ในแง่บวกก็คือ มีการนำเสนอที่สอดคล้องกับสังคมการเมือง สื่อก็จะนำเสนอให้ข้อมูลตามความพึงพอใจของผู้รับสารที่ตรงกับค่านิยมของประชาชนและสามารถสนองความต้องการของกลุ่มคนตามเป้าหมาย ส่วนในแง่ลบก็คือ การเสนอข่าวสารทางการเมืองที่มีปริมาณมากเกินไป ก็จะทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่าย มีความเครียดต่อ

สถานการณ์ความสับสนทางการเมือง จนทำให้ไม่สนใจต่อการรับข่าวสารทางการเมืองและไม่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นใดๆ จากกรณีสถานการณ์ความรุนแรงในเดือนธันวาคมปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้ส่งผลกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของประชาชน สร้างความวิตกกังวล ขาดความเชื่อมั่นในแหล่งข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะการทำงานของสื่อฟรีทีวียังไม่รอบด้าน ดร. เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ ประธานคณะทำงานวิชาการเฉพาะประเด็นปฏิรูปสื่อ ได้แสดงความเห็นกรณีการนำเสนอข่าวการเลือกตั้งฟรีทีวี^{๙๙} ว่า “เป็นการรายงานข่าวอย่างเน้นสมดุลของพรรคการเมืองใหญ่ ๒ พรรค แต่ขาดสมดุลข่าวสารจากพรรคการเมืองขนาดเล็ก เน้นข่าวนักการเมืองในระดับแนวหน้า เช่น หัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรค และนักการเมืองที่สร้างสีสัน” จนทำให้ปิดกั้นการรับข่าวสารข้อมูลอย่างรอบด้าน

๓) ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อใหม่เป็นตัวกำหนด

ทฤษฎีนี้มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์การสื่อสารทางการเมือง ในแง่ของการกระจายข้อมูลข่าวสารทางการเมือง โดยต้องพึงพาอาศัยสื่อมวลชนในการกระจายข่าวสารเพื่อให้เข้าถึงผู้รับสารให้เกิดการปฏิบัติตาม ในแง่บวกคือ ทำให้ประชาชนรับทราบข่าวสารได้อย่างทั่วถึง ทันต่อเหตุการณ์ และเลือกรับสื่อตามสะดวก ตามพื้นที่ที่สามารถจะเข้าถึงข้อมูล ส่วนในแง่ลบคือ ไม่สามารถตรวจสอบการนำเสนอข้อมูลมีความถูกต้อง ชัดเจนเพียงไร เป็นข่าวสารที่เป็นความจริงตามที่เผยแพร่หรือไม่ ไม่สามารถปิดกั้นข้อมูลและตรวจสอบการรับข่าวสาร ยิ่งไปกว่านั้น หากการส่งผ่านข้อมูลมีอุปสรรคขาดการติดต่อจากผู้รับสาร การสื่อสารทางการเมืองย่อมไม่ประสบผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งในปัจจุบันสื่อที่นำเสนอต่างก็มีนโยบาย/เป้าหมายตามกลุ่มตน สังคมไทยมีสื่อจำนวนมาก แต่ประชาชนกลุ่มต่างๆ ไม่มีโอกาสในการเลือกและรับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายมากมาย ขณะที่สื่อก็ถูกแบ่งเป็น ๒ ขั้วใหญ่ คือ สื่อบริโภคนิยมขายเต็มรูป และสื่อแนวคิดความเชื่อทางการเมือง หากผู้รับสารมีอคติในการเลือกที่จะรับสื่อตามความนิยม ความพอใจ ย่อมส่งผลต่อความเชื่อ ความศรัทธา โดยเฉพาะสื่อกระจายเสียง รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเกี่ยวกับสื่อ ทั้งกระบวนการผลิต และการเผยแพร่ การรับ การเสพสื่อ และการใช้สื่อ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมกรับและใช้สื่อ

๔) ทฤษฎีการสื่อสารการตลาดทางการเมือง

ทฤษฎีการสื่อสารการตลาดทางการเมืองในยุคปัจจุบัน นิยมนำมาเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดทางการเมืองในการทำประชาสัมพันธ์การณรงค์การหาเสียงเลือกตั้งเพื่อให้ได้รับชัยชนะทางการเมืองและทำให้พรรคเป็นที่ยอมรับต่อประชาชน ให้เกิดการยอมรับในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแนวทางการสื่อสารการตลาดทางการเมือง จึงเป็นแนวทางของการทำประชาสัมพันธ์การหาเสียงเลือกตั้งทางการเมือง เป็นการแข่งขันการทำประชาสัมพันธ์ให้กับฝ่ายพรรคของตน ในแง่บวกก็คือ เป็นเครื่องมือทางการสื่อสารเพื่อการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ให้เกิดการยอมรับต่อผู้รับสารทางการเมือง กิจกรรมลักษณะนี้ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความแตกแยก ชัดแย้งทางการเมือง

^{๙๙} ขาวอิศรา (๓๐ กันยายน ๕๕), “บทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาคุณภาพประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง”, สำนักข่าวอิศรา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.isranews.org/isranews-scoop/item/3762> [๘ ตุลาคม ๒๕๕๗].

ทางการเมือง แต่ละพรรคมีแนวทางอุดมการณ์ในการบริหารประเทศ แต่ในแง่ลบก็คือ การนำวาทศิลป์ที่นำมาประชาสัมพันธ์พยายามสร้างความโดดเด่นให้กับผู้ลงสมัครเลือกตั้ง หรือพรรคของตนเพื่อเรียกคะแนนนิยมเท่านั้น ทำให้ภาพพจน์ดูดี น่าฟังคนหลงเชื่อได้ง่าย แต่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความแตกแยกแตกสามัคคีในสังคมจนนำไปสู่ความรุนแรงแต่อย่างใด

๕) ทฤษฎีกระสุนปืน

ทฤษฎีนี้มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ความไม่สันติทางการเมืองในภาวะวิกฤตค่อนข้างสูง ในสถานการณ์วิกฤตที่ผู้นำทางการเมืองเป็นผู้ควบคุมสื่อมวลชน การเผยแพร่ข้อมูลย่อมอยู่ในดุลยพินิจของผู้ที่มีอำนาจในการเผยแพร่ข่าวสาร โดยใช้มาตรการเข้าควบคุมสื่อในการดูแลข่าวสารให้บ้านเมืองอยู่ในความสงบเรียบร้อย มีการเรียกประชุมผู้บริหารสื่อในการขอความร่วมมือในการนำเสนอข่าว ที่อาจเกิดการยั่วยุและสร้างความแตกแยก ซึ่งในแง่ลบก็คือ เป็นการควบคุมสถานการณ์ให้มีข่าวสารทิศทางเดียวกันในการนำเสนอและควบคุมได้ง่าย ส่วนในแง่ลบก็คือ ทำให้ผู้รับสารขาดการรับรู้ข่าวสารที่รอบด้านถูกอัดฉีดข้อมูลด้านเดียวทำให้ประชาชนผู้รับสารไม่สามารถเลือกรับข่าวสารขาดเสรีภาพ ถูกครอบงำทางความคิด โดยเฉพาะประชาชน/ผู้รับสารที่ขาดการไตร่ตรองพิจารณาที่จะถูกกล่อมเกลากับและคล้อยตามในที่สุด ซึ่งวิธีการนี้ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย อาจนำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรงทางการเมืองในเวลาต่อมาได้

๖) ทฤษฎีวาทกรรมทางการเมือง

ทฤษฎีนี้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์การสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบันในเรื่องของการนำถ้อยคำที่ตลกกลิ้งทางความคิดมาสร้างความเป็นสัญลักษณ์และอัตลักษณ์เฉพาะตน ในแง่ลบก็คือ เป็นการสร้างถ้อยคำ ล้วนมีทั้งความประทับใจชวนคิด ให้มีความโดดเด่นเป็นที่จดจำจนกลายเป็นคำพูดประจำตัวของแต่ละบุคคล ถ้อยคำที่กล่าวออกมาต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อสารกับผู้ฟังคือประชาชนให้รับรู้และเข้าใจความคิดอุดมการณ์ ความเชื่อ ในการกระทำของผู้พูดในสถานการณ์หนึ่ง สถานการณ์ใด เพื่อที่จะแสดงให้เห็นวิสัยทัศน์ในการดำเนินงานทางการเมือง ส่วนในแง่ลบก็คือ ถ้อยคำอาจจะจุดชนวนนำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรง แม้ว่าถ้อยคำจะไม่รุนแรง แต่เป็นคำที่สะกิดใจผู้คนในสังคมทำให้เกิดการแบ่งแยกกระแสวิกฤตในสังคม ในขณะที่ความเป็นจริงถ้อยคำเป็นเพียงสิ่งสมมติ จากการประดิษฐ์ถ้อยคำเพื่อให้ฟังดูดีมีคุณค่าหรือต่ำต้อย ถ้อยคำต่างๆ มีผลกระทบต่อความรู้สึกในใจลึกๆของผู้ถูกแบ่งแยกด้วยวาทกรรม เช่น โพร-อำมาตย์ รากหญ้า เป็นต้น วาทกรรมจึงมีผลกระทบด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความแปลกแยก อาจนำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรงทางการเมืองนำไปสู่ความไม่สันติ ดังกรณีสถานการณ์การเมืองไทยที่เกิดขึ้น การจุดติดให้เกิดกลุ่มคนผู้มาชุมนุมกันทางการเมืองของ “มือบกลุ่มเสื้อแดง” ด้วยวาทะที่เน้นคำว่า “อำมาตย์และโพร”

ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองในสถานการณ์ปัจจุบันกับทฤษฎีต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น ซึ่งทฤษฎีที่มีความสอดคล้องในสถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบันทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของผู้รับสาร ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อใหม่เป็นตัวกำหนด ทฤษฎีกระสุนปืน และทฤษฎีวาทกรรมทางการเมือง ส่วนทฤษฎีที่ไม่มีส่วนทำให้การสื่อสาร

ทางการเมืองนำไปสู่ความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรงจนสังคมขาดสันติได้แก่ ทฤษฎีการสื่อสารการเมือง และทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง

๒.๒.๓.๓. ปัญหาที่เกิดจากผู้นำทฤษฎีไปใช้ในการสื่อสารทางการเมือง พบว่า

๑) ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมือง

จากการสื่อสารทางการเมืองจะเห็นได้ว่า หากประชาชนผู้รับข่าวสารขาดวิจารณญาณในการรับข่าวสารและเลือกเชื่อโดยขาดการไตร่ตรอง ขาดการตระหนักรู้ ก็จะตกเป็นเครื่องมือทางการเมือง โฆษณาชวนเชื่อของผู้ส่งสารที่มีเป้าหมายทางการเมือง และถ้าหากผู้ส่งสารขาดจิตสำนึก ขาดความรับผิดชอบที่ดีต่อการเผยแพร่ข้อมูล โดยเฉพาะการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนที่เป็นกระบอกเสียงในการเผยแพร่ข้อมูล หากขาดความเป็นกลาง ก็จะส่งผลทำให้คนในสังคมถูกครอบงำ ตกเป็นเหยื่อทางการเมือง โฆษณาชวนเชื่อ เป็นการกักตุนข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน อีกทั้งผู้รับข่าวสาร/ประชาชนก็จะขาดปัญญา และบ้านเมืองไม่เกิดการพัฒนา

๒) ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อของผู้รับสาร

จากการเปิดรับสื่อแบบเสรีในสังคมปัจจุบัน จะเห็นว่าการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนคือ การสร้างขวัญกำลังใจ ตอบสนองความต้องการของกลุ่มประชาชนในการรับข่าวสาร การสร้างค่านิยมที่ดีให้กับประชาชน โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนและความต้องการของสังคมเป็นหลัก แต่ปัญหาที่ปรากฏในสังคมกลับพบว่า สื่อถูกอำนาจทางธุรกิจครอบงำ โดยมีกลุ่มนายทุนอยู่เบื้องหลัง การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนมีโอกาสถูกแทรกแซงการทำงาน ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของกลุ่มนายทุนหรือผู้ชักใยอยู่เบื้องหลัง ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทางอำนาจและผลประโยชน์ โดยเฉพาะ สื่อมวลชนที่มีอคติในการเลือกนำเสนอข่าวสารเลือกข้าง มีความรัก ความเกลียด ความชิงและความกลัว ไม่รักษาเสถียรภาพของสังคมก็ยิ่งทำให้สังคมสั่นคลอน สร้างความแตกแยกเป็นฝักฝ่ายขาดความสามัคคี

๓) ทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารและสื่อใหม่เป็นตัวกำหนด

จากการพัฒนาเทคโนโลยีทางการสื่อสาร มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและกระบวนการข้อมูลข่าวสารสูง ข้อมูลขาดการพิเคราะห์กลั่นกรองความถูกต้องข้อเท็จจริง จนเป็นที่มาของประเด็นสงครามข้อมูลข่าวสารในการช่วงชิงความได้เปรียบเสียเปรียบทางการเมืองการเสนอข่าวสาร นำมาซึ่งการสื่อสารที่เกิดการปะทะข่าวสารทางสังคม โดยเฉพาะ การแพร่กระจายข่าวสารอย่างรวดเร็ว หากขาดการพิจารณาตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้อง นำเครื่องมือทางการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารมาเป็นอาวุธทางการเมืองต่อสู้เพื่อโจมตีคู่ต่อสู้ทางการเมือง ในการยึดพื้นที่ครอบครองสื่อ และอาศัยความทันสมัยของอุปกรณ์และช่องทางการสื่อสารต่างๆ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสาร/ประชาชน อาจส่งผลขยายไปสู่ความขัดแย้ง สร้างความเกลียดชังทางการเมือง

๔) ทฤษฎีการสื่อสารการตลาดทางการเมือง

จากการพัฒนาทฤษฎีทางการเมืองการประชาสัมพันธ์ทางการเมืองหาเสียงเลือกตั้ง ได้นำแนวทางทฤษฎีทางการเมืองการประชาสัมพันธ์ทางการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้ง เป็นลักษณะการพัฒนาจากการโฆษณาชวนเชื่อ ทฤษฎีนี้อาจจะสร้างปัญหาในการซื้อสิทธิ์ขายเสียง นับว่าเป็นปัญหาอย่างยิ่งที่จะต้องทำการแก้ไขระบบการเลือกตั้ง ทฤษฎีการตลาดทางการเมืองได้ถูกนำมาใช้อย่างเสรี เช่น อดีตพรรคไทยรักไทย เป็นต้น ที่นำมาใช้อย่างได้ผลเพื่อเรียกคะแนนนิยมให้กับพรรคตนในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเพื่อเข้าไปใช้อำนาจรัฐ หรือตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในระบอบประชาธิปไตย แต่การเข้าไปมีอำนาจและเสียงส่วนใหญ่ในการตรวจสอบ อาจเป็นการกินรวบเบ็ดเสร็จในการกุมอำนาจต่างๆ ของรัฐ ในการร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญต่างๆ นำมาซึ่งการเล่นพรรค เล่นพวก เกิดการคอร์รัปชัน ขาดความซื่อสัตย์สุจริตทางการเมือง สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ผิดๆ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญในการบริหารประเทศอย่างใหญ่หลวง

๕) ทฤษฎีกระสุนปืน

จากการนำทฤษฎีกระสุนปืนมาใช้ในการสื่อสารทางการเมือง นับว่าเป็นวิธีการที่ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในช่วงวิกฤตการณ์สื่อสารทางการเมืองค่อนข้างสูง ขณะที่ประชาชนกำลังหวาดวิตก ขาดความเชื่อมั่นในข้อมูลข่าวสาร และขาดความเชื่อมั่นในการบริหารงานของรัฐบาล การป้อนข้อมูลข่าวสารในลักษณะอัดฉีดข้อมูลซ้ำๆ จนปฏิกิริยาของผู้รับสาร/ประชาชนถูกหล่อหลอมเข้าด้วยกันได้โดยง่ายและตกเป็นเครื่องมือของผู้ส่งสาร ผู้รับสาร/ประชาชนจะขาดความคิดเป็นของตนเอง ถูกครอบงำ ทฤษฎีนี้ จึงใช้ได้ผลดีกับสังคมที่ขาดการไตร่ตรอง ขาดประสบการณ์ ขาดการรู้เท่าทัน ผู้รับสารมีโอกาสที่จะถูกหลอกหลวงให้เชื่อ โดยขาดเหตุผลที่แท้จริงของผู้ส่งสารว่าที่แท้จริงมีเป้าหมายเพื่ออะไร ขาดคุณธรรมจริยธรรมที่ดีขาดสัมมาวาจาด้วยการหลอกหลวง

๖) ทฤษฎีวาทกรรมทางการเมือง

จากการสื่อสารเผยแพร่วาทกรรมด้วยคำพูด/ ถ้อยคำที่ประดิษฐ์ขึ้นมาในการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสร้างค่านิยม หรือประดิษฐ์ถ้อยคำสวยหรู เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกคล้อยตามและเชื่อถือ จนผู้ฟังเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วมด้วยนั้น ในบางครั้งถ้อยคำอาจจะเป็นเพียงคำพูดเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับผู้พูดดูดี มีความน่าเชื่อถือ แต่ก็เพื่อเป้าหมายทางการเมือง กล่าวคือ เป็นถ้อยคำที่มุ่งสร้างความเป็นชาตินิยมและปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมือง แต่ทว่าคำพูดอาจมีนัยยะที่ซ่อนเร้น จนประชาชนผู้รับสารอาจมีการคาดการณ์และตีความทางคำพูดผิดไปจากเจตนารมณ์ จนส่งผลกระทบในด้านต่างๆ ได้ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ที่ผู้นำบางท่านได้ออกมากล่าวคำพูดในลักษณะที่เรียกกันว่า “white line” จนนำมาซึ่งความสับสนทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ จากถ้อยคำที่กล่าวออกมาของบุคคลสำคัญระดับประเทศนั้น ย่อมมีความหมายและความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประชาชนและการบริหารประเทศคำพูด/ถ้อยคำที่ชัดเจน ตรงประเด็น ไม่กำกวม ช่วยคลี่คลายมิติปัญหาความขัดแย้งความรุนแรงทางการเมืองได้

๒.๒.๓.๔. สรุปทฤษฎีสื่อสารทางการเมืองกับการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่า

จากการศึกษาทฤษฎีสื่อสารทางการเมืองทั้ง ๖ ทฤษฎี ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า การนำทฤษฎีบริสุทธิ์ (pure theory) การสื่อสารทางการเมืองมาใช้นั้น แท้ที่จริงไม่ได้เกิดปัญหาที่ตัวของทฤษฎีทั้ง ๖ แต่จากการศึกษาข้อมูลการสื่อสารทางการเมืองในสถานการณ์ปัจจุบันจะพบว่า ผู้นำทฤษฎีสื่อสารทางการเมืองเหล่านั้นมาใช้ กลับเป็นตัวทำให้เกิดปัญหาจากการนำมาใช้ ซึ่งส่งผลต่อปัญหาทางด้านคุณธรรมจริยธรรมในสังคม จากการใช้ทฤษฎีสื่อสารทางการเมืองพบว่า มีแง่มุมดังนี้

๑. ในแง่คุณธรรมจริยธรรม

๑) การทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ขาดความเป็นกลางในการนำเสนอข้อมูล โดยใช้วิธีการโน้มน้าวชวนเชื่อเพื่อให้ประชาชนตกเป็นเครื่องมือในการรับข่าวสาร

๒) สื่อมวลชนมีอคติเลือกข้าง เพราะมีกลุ่มนายทุนใหญ่อยู่เบื้องหลังการบริหารงาน โดยที่กลุ่มนายทุนนั้นเข้าไปมีผลประโยชน์หรือมีส่วนอยู่เบื้องหลังทางการเมือง และแทรกแซงการทำงาน

๓) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือรัฐบาลที่จะทำการตรวจสอบข้อมูล ขาดประสิทธิภาพการควบคุมตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร จากที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีทางการสื่อสารที่ทันสมัยและรวดเร็ว จนไม่สามารถตรวจสอบได้ครอบคลุมหมดทุกด้าน การแพร่กระจายข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว

๔) นักการเมืองเมื่อได้รับชัยชนะทางการเมืองเลือกตั้ง มักเกิดกิเลสในการแสวงหาอำนาจ และผลประโยชน์ทางการเมือง เป็นการเปิดช่องทางนำไปสู่การคอร์รัปชันทางการเมือง ขาดความซื่อสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อบ้านเมือง

๕) การใช้ถ้อยคำที่สร้างความเกลียดชังเพื่อต่อสู้ทางการเมือง โจมตีฝ่ายตรงข้ามจากความคิดเห็นต่างในสถานการณ์ทางการเมือง จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ถ้อยคำที่ไม่สร้างสรรค์ ขาดสัมมาวาจา นำไปสู่ความเสื่อมเสียทางวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทย

๒. ในแง่ของสังคม

๑) กลุ่มนักการเมือง สื่อมวลชน และประชาชน จะต้องจรรโลงสังคมไว้ซึ่งความดีงาม ถูกต้องเพื่อความสงบสุขของประชาชนในประเทศ หากประชาชนขาดสติปัญญาทางความคิด ถูกหลอกให้เชื่อ และตกเป็นเหยื่อทางข่าวสารก็จะทำให้บ้านเมือง ขาดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ

๒) การเห็นประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง และกุมอำนาจทางการเมืองสื่อสารมวลชน โดยหวังผลประโยชน์และอำนาจ ย่อมทำให้บ้านเมืองเกิดความเสียหายและหายนะ คนในสังคมถูกรวบจำกัดอยู่ในอำนาจนิยมของกลุ่มทุน

๓) ยิ่งการพัฒนาทางเทคโนโลยีมีความทันสมัยรวดเร็วเท่าใด ประสิทธิภาพในการทำงานการตรวจสอบต้องพัฒนาตามไปให้เท่าทัน ในการควบคุมและตรวจสอบ โดยให้ผู้ดูแลทางด้าน

เทคโนโลยีสารสนเทศออกกฎหมายควบคุม เช่น กฎหมายควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ผิดๆ ออกกฎหมายลงโทษ เป็นต้น

๔) ผู้นำทางการเมืองต้องมองความสำคัญและประโยชน์ของประเทศเป็นหลัก การทำงานต้องมีอุดมการณ์ และเป้าหมายทางการเมืองที่ชัดเจนในการบริหารประเทศ โดยยึดหลักพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในเรื่องของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ตอนหนึ่งกล่าวว่า “...จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ...”^{๑๐๐}

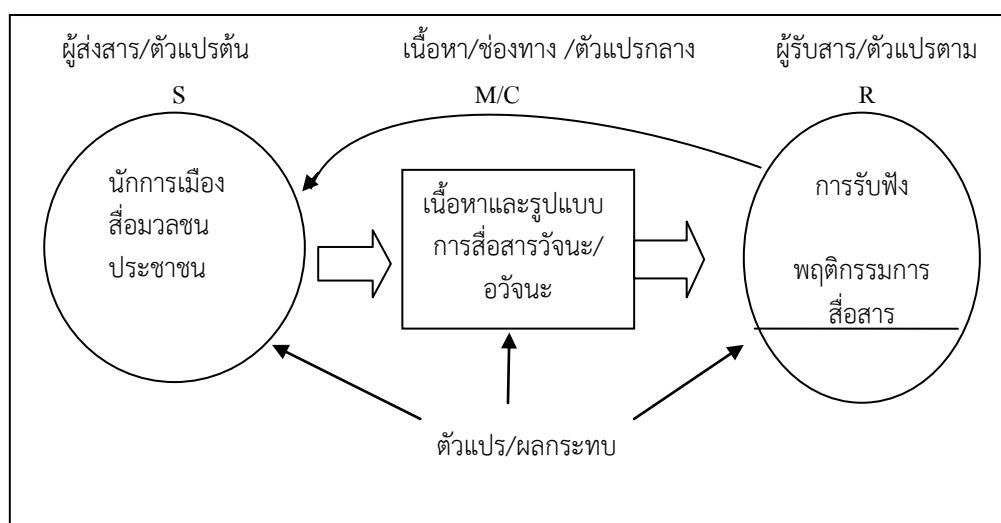
๕) การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่สร้างความแตกแยกทางสังคม ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อันใดแก่สังคม กลับทำให้ประเทศถอยหลัง ไม่เกิดการพัฒนาเท่าที่ควรเป็น เพราะต่างมุ่งแต่เอาชนะคะคานคนในสังคม และประเทศชาติย่อมขาดความสงบสุข ไม่มีความสามัคคี หากคนในสังคมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว สามัคคี เห็นประโยชน์ของประเทศเป็นที่ตั้งย่อมเกิดความสงบสันติแก่คนในประเทศชาติได้

๒.๒.๔ ตัวแปรที่การสื่อสารทางการเมืองนำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรง

จากการศึกษาข้อมูลความขัดแย้งทางการเมืองพบว่า การกล่าวหรือเผยแพร่วาจาที่สร้างความเกลียดชังทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อสังคมออนไลน์ (social media) ในประเทศไทยนั้น หากมองที่สถานการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่า นักการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพลทางการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง ต่างพยายามอาศัยการกล่าวหรือเผยแพร่วาจาที่สร้างความเกลียดชังทางการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่างๆ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง เพื่อให้ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาหรือมีอุดมการณ์ทางการเมืองคล้อยตามไปกับตนหรือกลุ่มตน เมื่อประชาชนมีอุดมการณ์ร่วมต่างก็พยายามที่จะใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ในการแสดงความเห็นทางการเมือง วิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองหรือติดตามข้อมูลข่าวสารการเมือง เช่น ดูถูกภูมิปัญญา การอาศัยเพศ หรือรสนิยมทางเพศมาเป็นสัญลักษณ์ในการโจมตีทางการเมือง และการอาศัยความเป็นผู้คนในภูมิภาคต่างๆ มาเป็นประเด็นในการดูหมิ่นดูแคลน

^{๑๐๐} มานิต กิตติจุจิต, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงวิถีชีวิตแห่งความสมดุล, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท กิจอักษรจำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕.

รูปภาพ ๑๑ อ่างอิง กาญจนนา แก้วเทพ^{๑๐๑} ตัวแปรการสื่อสารทางการเมือง

ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองในเนื้อหาสาระและรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองจะประกอบไปด้วย คำอภิปราย สุนทรพจน์ คำปราศรัย คำหาเสียงและสัญลักษณ์การสื่อความหมายทางการเมือง องค์ประกอบทางการเมืองการสื่อสารทางการเมืองสัมพันธ์กับเรื่องราวทางการเมือง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์การสื่อสารทางการเมืองในสังคมปัจจุบัน

๒.๒.๔.๑ การสื่อสารทางการเมืองด้วยวจนภาษา (verbal language)

จากการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองที่มีความขัดแย้งในสถานการณ์ปัจจุบันในสังคมไทย ที่นำไปสู่ความรุนแรง แบ่งฝ่ายทางการเมืองที่มีประเด็นมาจากคำพูดที่รุนแรง บิดเบือน ขาดความจริง สร้างความเกลียดชังจนเป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิด ไม่ไว้วางใจในแต่ละฝ่ายของประชาชนในสังคมพบว่า ตัวแปรที่นำไปสู่ความขัดแย้งทางคำพูดการสื่อสารทางการเมืองที่สำคัญ มี ๔ ตัวแปร ดังนี้

๑) การสื่อสารที่เน้นอิสระ (free speech)

“เสรีภาพในการพูด”^{๑๐๒} (freedom of speech) หรือ “เสรีภาพในการแสดงออก” (freedom of expression) เป็นสิทธิการเมืองในการสื่อสารความคิดของบุคคลผ่านการพูด คำว่าเสรีภาพในการแสดงออก บางครั้งใช้เป็นคำไวพจน์ แต่ยังรวมถึงพฤติกรรมใดๆ ในการแสวงหา ได้รับและนำเสนอเสนอหรือความคิดโดยไม่คำนึงถึงสื่อที่ใช้ ในทางปฏิบัติ สิทธิในเสรีภาพการพูดมิได้มีสมบูรณ์ในทุกประเทศ และสิทธินี้โดยทั่วไปมักถูกจำกัด เช่นเดียวกับการหมิ่นประมาท การดูหมิ่นซึ่งหน้า ความลามก และการยุยงให้ก่ออาชญากรรม

^{๑๐๑} ดูรายละเอียดใน กาญจนนา แก้วเทพ, การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒).

^{๑๐๒} วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, เสรีภาพในการพูด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B9%80%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9E%E0%B8%B9%E0%B8%94> [๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๗].

จากการอธิบายของ ดร. โสรจ หงษ์ดารมภ์ กล่าวว่า^{๑๐๓} "เสรีภาพในการพูดแสดงความคิดเห็นหรือ free speech เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในระบอบประชาธิปไตย" การประกันเสรีภาพดังกล่าวมีประโยชน์ คือ เป็นการเปิดโอกาสให้แนวคิดต่างๆ "เกิดขึ้นและไหลเวียนอย่างเสรี" การสื่อสารเพื่อเสรีภาพทางการพูดแสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสเพื่อให้คนในระบอบประชาธิปไตยได้แสดงออกไหลเวียนผ่านสื่อเพื่อเสนอแนวคิดดีๆ ผ่านสื่อในการแก้ไขปัญหาสังคม แต่ถ้าปิดกั้นเสรีภาพทางความคิดเห็นสังคมก็ไม่มีโอกาสรับรู้แนวคิด ซึ่งคำพูดหรือการแสดงออกนี้เรียกว่า "free speech" เนื่องจากรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยมองว่าการแสดงออกทางความคิดเห็นทั้งในรูปแบบการพูดและการเขียนมีแนวคิดและความเห็นที่ต่างกัน

การโต้เถียงอย่างเสรีจะนำไปสู่ทางเลือกที่ดีที่สุด และเป็นการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

(๑) ระบอบประชาธิปไตยต้องพึงประชาชนที่มีการศึกษามีความรู้ เป็นผู้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ทำให้สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ชี้นำการทำงานของรัฐบาลที่มีข้อเสีย หรือนโยบายที่ขัดข้อง หรือมีการเอารัดเอาเปรียบประชาชน การที่ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้หรือความเห็นที่ยังไม่ผ่านการกรองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(๒) ประชาชนที่มีความคิดเสรี มีความต้องการปกครองตนเอง ต้องสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชนอย่างต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นการพูดและการเขียน

(๓) มีการรับรองการมีเสรีภาพทางการพูดอย่างเป็นสากล เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน สังคมที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ย่อมมีอิสระทางความคิดเห็นและการแสดงออก ไม่ว่าจะเป็นความคิด ทศนคติ คำพูด เสรีภาพทางการพูดหมายความว่า เมื่อมีความเป็นมนุษย์ย่อมมีสิทธิถึงแม้ว่าจะมีการบัญญัติรับรองตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มาตรา ๑๔ ในรัฐธรรมนูญอาณาจักรสยาม

(๔) การคุ้มครองเสรีภาพในการพูดที่เรียกว่า สิทธิที่ถูกจำกัด เป็นมาตรการที่ห้ามรัฐบาลจำกัดเสรีภาพในการพูด ซึ่งต่างจากมาตรการโดยตรงที่กำหนดไว้ในสิทธิที่ต้องมี (affirmative-right) ซึ่งผู้มีอำนาจในระบอบประชาธิปไตย จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นในรูปแบบของการพูดและการเขียนในสังคม

(๕) การเดินขบวนเป็นสิ่งที่สามารถกระทำในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นสิทธิในการชุมนุมอย่างสงบ จึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีบทบาทสำคัญต่อการใช้เสรีภาพในการพูด ประชาสังคมทำให้ประชาชนมีโอกาสโต้เถียงกันอย่างปัญญาชนในประเด็นที่ทั้งสองฝ่ายมีความเห็นขัดแย้งกันอย่างรุนแรง

(๖) เสรีภาพในการพูดเป็นสิทธิพื้นฐาน แต่ไม่ใช่สิทธิเด็ดขาดเพื่อนำไปอ้าง เป็นเหตุผลในการกระทำรุนแรง การพูด การให้ร้าย การหมิ่นประมาท หรือเสนอเรื่องหยาบโหล่น โดยทั่วไป

^{๑๐๓} โสรจ หงษ์ดารมภ์, **พรมแดนของ free speech และ hate speech ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง**, (เชียงใหม่: ศูนย์การพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

สังคมประชาธิปไตยมักจะเสนอผู้มีอำนาจสั่งห้ามการแสดงออกที่ก่อให้เกิดความรุนแรงที่เป็นภัยหรือส่งเสริมให้มีการพุดคุยย่ง ส่งเสริมที่ก่อให้เกิดความรุนแรงระหว่าง ผิวด และชาติพันธุ์

(๗) ระบอบประชาธิปไตยเป็นการสร้างสมดุล ด้วยการพยายามปกป้องเสรีภาพในการพุดและการชุมนุมในขณะเดียวกันก็ต่อต้านการแสดงความคิดเห็นที่นำไปสู่ความรุนแรง การขู่คุกคามหรือการล้มล้างระบอบ

จากการศึกษาบริบทของสังคมไทยพบคำพุด แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภทแรก คำพุดที่ได้รับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ คำพุดที่ได้รับการรับรองถูกมองว่าเป็นคำพุดที่สร้างสรรค์คุณค่าทางสังคม สังคมจึงจะรับรอง

ประเภทสอง คำพุดที่ไม่ได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ คำพุดอะไรที่ไม่ได้เข้าข่ายคำพุดที่ไม่ได้รับการรับรอง เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายก็พบว่า หนึ่ง พุดที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ อันได้แก่ คำพุดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกฎหมายแผ่นดินหรือตัวรัฐบาลอาทิ การบอกให้แก้รัฐธรรมนูญ ซึ่งจะเข้าข่ายการพุดที่ไม่ได้รับการรับรองประเด็นหนึ่ง การรบกวนละเมิดทางกฎหมายอีกประเด็นหนึ่ง

จากที่กล่าวมา นักวิชาการบางท่านได้เสนอว่า คำพุดที่แสดงออกถึงเสรีภาพนั้น บางครั้งไม่ได้บ่งบอกถึงขอบเขต ชัดจำกัดในการพุดไปได้แค่นั้น ดังนั้น การปลุกเร้าความเกลียดชังในชิตจำกัดของการแสดงออกที่เสรี ดังที่นักวิชาการ อุมแบร์โต อีโค^{๑๐๔} กล่าวว่า “เราต้องให้นิยามชิตจำกัดของความอดกลั้น และเพื่อจะทำสิ่งนี้ ก่อนอื่นเราต้องรู้ว่าอะไรที่เมื่ออดกลั้นได้เสียก่อน”

อย่างไรก็ตาม การกล่าวถึงการแบ่งแยก ชาติพันธุ์ทำให้เกิดความขัดแย้ง และการตั่นรอนทางชาติพันธุ์ ไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่และในช่วงที่ผ่านมา ก็ยังปรากฏให้เห็นถึงสังคมมนุษย์แตกแยกเป็นส่วยส่วนมากขึ้นทุกที ตามที่ ฮาโลว์ ไอแซคส์ (Harold Issaccs) ได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง “ลัทธิศักดิ์สิทธิ์ของเผ่าพันธุ์” (idols of the tribe) กล่าวไว้ว่า

เรากำลังประสบกับการที่ผู้คนมารวมตัวกันเป็นกลุ่มนานาประเภททางเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และชาติ มันเป็นการเกาะกลุ่มของการแยกตัวออกมาที่ยิ่งใหญ่ โดยเชื่อกันว่าจะช่วยปรับปรุง ให้ความเข้าใจ หรือขยายอำนาจ หรือ ทำให้กลุ่มปลอดภัยยิ่งขึ้นจากการคุกคามหรือความมั่งร้ายของกลุ่มอื่นๆ

ปรากฏการณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงกลุ่มชนที่มารวมตัวกันหลากหลายในสังคม มีเป้าหมายของความเข้าใจร่วมกันที่จะแบ่งแยก แยกกลุ่มทางเผ่าพันธุ์เพื่อสร้างพัฒนาปรับปรุง กลุ่มของตนให้ปลอดภัยจากอำนาจ และเพิ่มความปลอดภัยกับชีวิตที่เป็นอยู่ แต่การมีเจตนาในการแบ่งแยกของกลุ่มก็กลับเป็นเส้นทางอันตรายนำไปสู่ความขัดแย้งได้อีกเช่นกัน

^{๑๐๔} ถวิลวดี บุรีกุลและวิศิษฎ์ ชัชวาลทิพากร, การสร้างสันติภาพ : คู่มือภาคสนาม, หน้า ๒๒๓.

๒) คำพูดเน้นความเกลียดชัง (hate speech)

จากการศึกษาข้อมูลของ laws reviews ได้อธิบายว่า^{๑๐๕} เฮตสปีด “hate speech” คือ วาจาหรือการแสดงออกที่มุ่งสร้างความเกลียดชังต่อปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มโดยมีฐานมาจากอคติเกี่ยวกับเชื้อชาติ ศาสนา เพศ สภาพ ความผิดปกติทางเพศ สถานที่เกิด หรือลักษณะใดๆ อันเป็นการแบ่งแยก การสื่อสารด้วยคำพูดที่สร้างความเกลียดชังให้กับพวกที่อยู่ตรงข้ามกับพวกพ้องตน คำพูดที่ดูถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คำหยาบคาย หรือยุยงปลุกปั่นให้เกิดความเกลียดชังของคนที่เป็นปรปักษ์กับตน

เฮตสปีด (hate speech) ในความหมายกว้าง หมายถึง คำพูดหรือการสื่อสารใดๆ ก็ตามที่จะก่อให้เกิดความเกลียดชังและนำไปสู่การใช้ความรุนแรงทางกายภาพกับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในรูปแบบนี้ ตั้งแต่การโฆษณาชวนเชื่อเรื่อง ยิวของนาซี การปลุกระดมให้เกิดการสังหารหมู่ในรวันดา ไปจนถึงการปลุกระดมที่ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลา จึงถูกนับเป็น เฮตสปีด (hate speech) ทั้งสิ้น นอกจากนั้น อาจารย์เกษียร เตชะพีระ ได้ให้คำนิยาม hate speech อย่างสั้นและกระชับว่าคือ “speech that kills”^{๑๐๖} ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การพูดหรือการสื่อสารที่ทำให้คนฆ่ากันทันทีทันใดไม่น่าจะจัดเป็น hate speech การพูดครั้งเดียวทำให้เกิดการฆ่ากันเลย ดูจะเป็นคำสั่งฆ่ามากกว่าที่จะเป็น hate speech ซึ่งความต่างนี้สำคัญมากในแง่กฎหมาย ลักษณะสำคัญของ hate speech คือการทำงานผ่านการสะสมเป็นเวลานาน เกิดขึ้นซ้ำๆ จนทำให้เกิดผลทางการกระทำในท้ายที่สุด

ส่วนความเห็นของนักวิชาการอิสระ ศ.ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวถึง hate speech ว่าเป็นการสื่อสารที่ส่งผ่านเนื้อหา ที่มุ่งสร้างความเกลียดชัง มีการใช้คำพูด หรือการแสดงออกที่มีวัตถุประสงค์เพื่อโจมตี กลุ่มบุคคล หรือปัจเจกบุคคล ด้วยการสร้างข้อกล่าวหาต่างๆ ให้อีกฝ่ายมองว่าเป็นคนเลว ทำให้ผู้ฟังรู้สึกโกรธแค้น ชิงชังและต้องการทำลายล้าง อีกทั้งมีการโจมตีจุดอ่อนและมีการโจมตีอัตลักษณ์ของบุคคลหรือกลุ่ม เหยียดหยามศักดิ์ศรีลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์^{๑๐๗}

นอกจากนั้น สังคมไทยมีการใช้คำหยาบกันมากมายรวมถึง การขู่ฆ่า ขู่ทำร้ายร่างกาย หรือจากการกล่าวถึงอดีตนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร “เป็นคนโง่” หรือ “กลุ่มเสื้อแดงเป็นพวกไพร่” หรือการกล่าวถึง พรรคประชาธิปัตย์ “เป็นพวกโกหก สร้างภาพ หลอกลวง” หรือ “ไอ้ฆาตรกร” จากที่ผู้วิจัยศึกษาพบข้อมูลในมติชนออนไลน์ของ “ปาริชาติ บุญสร้อย” ว่า ได้มีกลุ่มคนเสื้อแดงที่ไม่พอใจการขึ้นเวทีปราศรัยของ ปาริชาติ ใช้ข้อความด่าทอ หยาบคาย สบประชัญ กล่าวหาต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นการพูดดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลหรือกลุ่มบุคคล จากข้อสรุปการประชุมคณะกรรมการ-

^{๑๐๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๑๐๖} อธิป จิตตฤกษ์, (๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕), “Hate speech: ความเข้าใจเบื้องต้นและประเด็นพิจารณาในการปราบปราม”, **ประชาไท**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/journal/2012/11/43747> [๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๗].

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ ศ. ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ประธานสภานาครดศึกษาเพื่อการพัฒนา, ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๗.

การยกร่างรัฐธรรมนูญรายมาตรา เมื่อวันที่ ๑๙-๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๘^{๑๐๘} หักยอกการกำหนดควบคุม การใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนในทุกแขนง รวมทั้งในโลกออนไลน์ ซึ่งเป็นครั้งแรกของรัฐธรรมนูญที่กำหนดมาตรการ การจำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความเกลียดชัง hate speech เพื่อป้องกันระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจ หรือเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเกลียดชังคนในชาติหรือการใช้ความรุนแรงระหว่างกัน ซึ่งเป็นการบัญญัติตามสภาพปัญหาในปัจจุบัน ที่ได้ใช้คำพูดยั่วยุ ต้องยอมรับว่าอุบัติเหตุการ การสร้างความเกลียดชังในสังคมไทย นับเป็นผลผลิตทางการสื่อสารทางการเมือง ในยามที่สังคมถูกการแบ่งแยกออกเป็นฝักเป็นฝ่าย คำพูดที่สื่อออกมาเป็นการแบ่งแยกแบ่งฝ่าย

๓) คำพูดบิดเบือน (distorted speech)

การสื่อสารที่สร้างความขัดแย้งบิดเบือน คำว่า “บิดเบือน”^{๑๐๙} หมายถึง การทำให้ผิดแผกไปจากข้อเท็จจริง ทำให้ผิดแผกแปลกไปจากเดิมหรือจากข้อเท็จจริงจากคำพูดจนนำไปสู่ความรุนแรง ด้วยการรับสารที่ถูกบิดเบือนข้อมูลเข้าสู่สมองของกลุ่มสมาชิกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาที่พลิกแพลงและบิดเบือน การเสนอแนวคิดที่ปรุงแต่ง และการเร้าอารมณ์อย่างเข้มข้นรุนแรง

คำพูดที่บิดเบือนทางการสื่อสารในแง่ข่าวสารทางการเมืองอาจทำให้ข่าวสารเกิดวิกฤติการณ์ทางข้อมูลข่าวสาร อาจจะเป็นผลมาจากการบิดเบือนตั้งแต่ขั้นกำลังส่งข้อมูลหรือผู้ส่งข่าวสารมีอำนาจในการตัดสินใจส่งข้อมูล และบิดเบือนข้อมูลในขั้นตอนการส่งของผู้ส่งข่าวสารหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจส่งที่จะดำเนินการต่างๆ การบิดเบือนอาจเกิดขึ้นได้มาจากหลายแหล่งด้วยกัน การสื่อสารที่จะทำให้เกิดการบิดเบือนมี ๒ ลักษณะ^{๑๑๐} คือ

(๑) การรับข้อมูลข่าวสารในปริมาณที่มากเกินไปเกินกว่ากำหนด ไม่สามารถรับข้อมูลได้ทั้งหมดในระยะเวลาหนึ่งๆ หากข้อมูลเข้ามามาก เกินกว่าที่จะรับได้ก็จะเกิดการผิดพลาดในการพิจารณาข่าวสารและส่งข่าวสารไปอย่างรวดเร็ว จนขาดการตรวจเช็คข้อมูลที่ถูกต้อง ทำให้เกิดข้อมูลบิดเบือนได้ หรือไม่ก็ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลล่าช้าไป

(๒) ข้อมูลที่ส่งข่าวสารระหว่างกันอาจจะบิดเบือนไปได้ตามความต้องการของบุคคลหรือจากผู้ส่งมีเจตนาถกเถียงข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมา มีการเสริมเพิ่มเติม แต่งเนื้อหาข้อมูลให้เป็นไปตามที่ผู้ส่งหรือผู้พูดมีเจตนาจะให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยยึดความคิดตามแนวทางของกลุ่มตน

^{๑๐๘} คณะทำงานกลั่นกรอง, “สรุปผลการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิการ/คณะอนุกรรมการสิทธิการปฏิรูปแห่งชาติระหว่างวันที่ ๑๙ – ๒๓ มกราคม ๒๕๕๘”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://library2.parliament.go.th/giventake/content.../nrc2557-comt-580119.pdf> [๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘].

^{๑๐๙} พจนานุกรม ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน

^{๑๑๐} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, การสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑-๗, หน้า ๓-๗๓.

คาร์ล ดอยช์^{๑๑๑} นักรัฐศาสตร์ด้านการสื่อสารทางการเมือง เสนอว่าความสำคัญแต่ละองค์ประกอบมีอยู่หลายอย่าง เช่น ภาวะการบรรจุข่าวสาร (Load) และสมรรถนะในการบรรจุ (load-capacity) มีภาวการณ์ข่าวสารบรรจุและสมรรถนะที่แตกต่างกันออกไป จะมีข่าวสารมากน้อย หรือข่าวสารประเภทใดบ้างนั้น ขึ้นอยู่กับความไม่ผิดเพี้ยนของการรับข่าวสาร (fidelity) สิ่งรบกวนข่าวสาร (noise) และการบิดเบือนข่าวสาร (distortion) เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม จากความขัดแย้งทางการเมือง การบิดเบือนก็เป็นประเด็นหนึ่งซึ่ง ดร. คุณหญิงจรัสวรรณ เมณฑกา ได้กล่าวไว้ว่า “สาเหตุแท้จริงของการสื่อสารทางการเมืองที่นำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงปัจจุบันนี้ เนื่องจากว่าส่วนใหญ่ข้อมูลข่าวสารถูกบิดเบือนขึ้นอยู่กับการที่ตัวนักการเมืองหรือว่าข้อมูลทางการเมืองนั้น คนเอาไปใช้ประโยชน์ต้องการอย่างไร”^{๑๑๒}

ดังนั้น ข่าวสารหรือข้อมูลในการตัดสินใจนั้น หากต้องผ่านขั้นตอนกว่าจะไปสู่บุคคลผู้มีอำนาจตัดสินใจ โอกาสที่จะมีการผิดพลาดหรือบิดเบือนย่อมมีได้ทั้งนั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่านอกจากบุคคลในระดับกลางๆ และระดับล่างที่ต้องผ่านงานขึ้นไปจะมีความรู้สึก ความต้องการตัวเอง “แอบแฝง” อยู่ด้วยแล้ว ความผิดพลาดปฏิกิริยาของย่อมเกิดขึ้นได้ ข้อมูลที่ผ่านเข้าไปมีจำกัด หากข้อมูลที่มากเกินไปก็ต้องกลั่นกรองเอาเฉพาะข้อมูลบางอย่าง หรือ มีเจตนาธรรมเพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้พูด จากกรณีศึกษาที่ปรากฏบนหน้าหนังสือพิมพ์ตามที่พบ จากคำพูดของนายกิตติรัตน์ ณ ระนอง รองนายกรัฐมนตรี ที่กล่าวปฏิเสธในงานสัมมนาของหนังสือพิมพ์ ฐานเศรษฐกิจ ได้กล่าวว่า^{๑๑๓}

“ในฐานะที่หัวหน้าเศรษฐกิจของรัฐบาลได้รับอนุญาตให้พูดไม่จริงในบางเรื่อง ที่เรียกว่า white line โกหกสีขาว หากตั้งแต่ต้นปีผมพูดความจริงว่า การส่งออกของไทยจะทำได้ไม่ถึง ๑๕ เปอร์เซ็นต์ จะทำให้ความเชื่อมั่นของนักลงทุนมีปัญหา” ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์กันมากกว่า “white line” (การโกหกเล็กๆ น้อยๆ) มักใช้ในชีวิตประจำวันเป็นการสื่อสารส่วนบุคคล เช่น การพูดเพื่อให้กำลังใจผู้ที่เจ็บหนักใกล้เสียชีวิต แต่ในทางการสื่อสารทางการเมืองไม่สามารถนำเอา white line มาเป็นเครื่องมือในการสร้างคะแนนนิยม ซึ่งสอดคล้องตามทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของ Brian McNair กล่าวไว้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นเรื่องจริงจัง ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประชาชนทั่วประเทศ จึงไม่อาจนำเอา white line มาใช้เพื่อหาฐานคะแนนนิยมและปลุกขวัญกำลังใจ ไม่ว่าจะในเรื่องของสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ การสื่อสารที่แท้จริงต้องไม่บิดเบือน ครอบงำในการสร้างสรรค์สังคมที่ดี

^{๑๑๑} อ้างแล้ว.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ ดร. คุณหญิงจรัสวรรณ เมณฑกา, อดีตสมาชิกวุฒิสภาและอดีตผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน, ๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๗.

^{๑๑๓} ไทยพับลิก้า, (10 มกราคม 2557), “กิตติรัตน์ ณ ระนอง white lie โกหกสีขาว (อีกแล้ว) กรณีเงินกู้โปะจำนำข้าว 1.3 แสนล้าน”, ไทยพับลิก้า *กล่าวพูดความจริง*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaipublica.org/2014/01/kittiratt-white-lie/> [10 มกราคม 2557].

๔) คำพูดที่เน้นอคติ (biased speech)

คำว่า อคติ^{๑๑๔} แปลว่า ทางที่ไม่ควรดำเนินไป ไม่ใช่ทางที่จะเดินต่อไป หรือไม่ควรประพฤติปฏิบัติ มีความไม่เป็นกลาง คำว่า “อคติ” ในภาษาไทยหมายถึง ความลำเอียง ความไม่เที่ยงธรรม ความไม่ยุติธรรม มีความรักในพวกพ้องตน ความซิงในฝ่ายตรงข้าม มีความหลงโลกในผลประโยชน์ที่จะได้รับ และเกรงกลัวผู้มีอำนาจเพื่อความปลอดภัยของตนเอง เป็นคำที่นำมาใช้กว้างขวางในสังคมเมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรม

“อคติ” เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่ยังมีกิเลสภายในใจ ซึ่งจะต้องมีอยู่ด้วยกันทุกคน เพราะปกติคนเราจะทำอะไรก็ตาม มักจะคิดถึงประโยชน์ของตนเอง ญาติพี่น้อง หรือพวกพ้องก่อนเสมอ ซึ่งการกระทำในลักษณะเช่นนี้ เป็นสาเหตุให้ความถูกใจอยู่เหนือความถูกต้อง ความผิดอยู่เหนือความถูก หรือผิดเป็นชอบ ความลำเอียง เป็นอันตรายอย่างมาก ทุกยุคทุกสมัยที่บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการปกครองบังคับบัญชาบุคคลอื่นด้วยแล้ว มีความลำเอียง (อคติ) อยู่เพียงข้อใดข้อหนึ่งเท่านั้น ก็จะทำให้เกิดความสูญเสียความยุติธรรม

โดยปกติคนเราชอบความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และเกลียดความลำเอียง การที่เราจะสร้างความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และหลีกเลี่ยงความลำเอียงได้นั้น ค่อนข้างยาก วิธีเดียวที่ทำได้ คือฝึกฝนจิตใจ โดยถือหลัก “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” (empathy) เราเกลียดความอยุติธรรม ความไม่ชอบธรรมอย่างไร คนอื่นก็เช่นเดียวกับเรา เกลียดความลำเอียงรักความยุติธรรมเหมือนกัน

เมื่อพิจารณา อคติที่มาจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมการสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบันที่มาจากเหตุความไม่เท่าเทียมและอำนาจในการตัดสินใจ อีกทั้งความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนมีส่วนก่อให้เกิดความรู้สึกมีอคติต่อกันและกัน มีความไม่ไว้วางใจในการบริหารต่อผู้มีอำนาจ ฉะนั้นสิ่งเหล่านี้สามารถที่จะพัฒนาเป็นอคติได้ อคติทางการเมืองเกิดจากความไม่ไว้วางใจทางพฤติกรรมที่ต่างฝ่ายต่างมีความสงสัยกัน อคติก็จะปรากฏออกมาเป็นท่าทีที่แต่ละฝ่ายมีต่อกันและต่อการแก้ไขความขัดแย้ง^{๑๑๕} การเป็นปรปักษ์ต่อกันก็นำไปสู่ความรุนแรง

อย่างไรก็ตาม จากข้อสังเกตการสื่อสารทางการเมืองที่มีการตีความทางคำพูดที่มีอคติเข้ามาครอบงำ มีการใช้ “คำศัพท์” เรียกฝ่ายทางการเมืองในลักษณะ “อคติ” ภาษา “ความเอนเอียง” อคติไม่เป็นวัตถุวิสัยเพียงพอ โดยมีความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่เห็นด้วยก็จะแสดงออกทางคำพูดที่เป็นไปตามเจตนาธรรม โดยมีความเชื่อจากความเกลียดชังเป็นการส่วนตัว หรือคำพูดที่จงใจมีอคติ ไม่ว่าจะเป็นคำพูดเช่น “ไพร่ กับ อำมาตย์” เป็นการแสดงออกด้วยการสื่อสารที่เน้น “อคติ” ส่วนปัจเจกบุคคลทางด้านความพอใจ ลำเอียง ความโกรธ เกลียด ความกลัว และการเลือกปฏิบัติ (discrimination)^{๑๑๖}

^{๑๑๔} วัดอินทาราม, อคติ ๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.intaram.org/index.php?lay=show&ac=article&id=538759434&Ntype=19> [๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๗].

^{๑๑๕} ฉันทนา บรรพโชติและคณะ, ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับสันติวิธีและธรรมชาติของความขัดแย้งในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕๘.

^{๑๑๖} พิรงรองและคณะ, การกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาสร้างความเกลียดชัง, หน้า ๕.

ที่จะเป็นปรปักษ์กับสมาชิกกลุ่มอื่น และการปฏิบัติอย่างลำเอียงเพื่อประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน ด้วยกระบวนการประชาสัมพันธ์ทางการเมือง จากการกระทำบนพื้นฐานอคติ ๔ ดังต่อไปนี้^{๑๑๗}

- ๑) ในฐานะผู้ส่งสารมีทัศนคติที่เหนือกว่า ถือเป็นผู้เข้าใจดีกว่าผู้รับสารของตน พวกเขามีความเชื่อว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ความคิดเห็นและ การกระทำของผู้รับสารที่เป็นฝ่ายได้ประโยชน์เอง
- ๒) เหตุผลของการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารทำไปเนื่องจากความจำเป็นเพราะความอ่อนด้อยของฝ่ายประชาชนผู้รับสาร เนื่องจากประชาชนไร้เหตุผล ไร้การศึกษา ไร้ซึ่งความสนใจในการพิจารณาไตร่ตรอง ดังนั้นจึงล่อหลอกกลลวงให้เรียนรู้กับข้อมูลที่ผิดพลาด
- ๓) ต้องเผยแพร่ข่าวสารของฝ่ายเราเท่านั้นและต้องปิดกั้นข่าวสารของฝ่ายตรงข้าม เพราะว่าประชาชนเป็นฝ่ายล่อหลวงได้โดยง่าย จะตกเป็นเหยื่อของคนที่ฉลาดกว่า ดังนั้นจึงไม่อนุญาตให้ประชาชนรับข้อมูลข่าวสารทั้งสองด้าน
- ๔) มีฐานคติที่ว่า “หากมีเป้าหมายที่ถูกต้องแล้ว วิธีการจะเป็นอะไรก็ได้ ไม่ว่าจะป็นวิธีการที่ถูกต้องหรือไม่ก็ตาม” The end justifies the means วิธีการโกหกตอแหล จึงเป็นวิธีการที่ถูกต้องและจำเป็น

ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองที่ถูกยัดเยียดข้อมูล ถูกครอบงำทางความเชื่อ ความคิดเห็น และการกระทำ บนฐานของความมีอคติที่มีความรัก ความโกรธชัง ความไม่รู้ และความกลัวขาดการพิจารณาใคร่ครวญ ย่อมเป็นตัวแปรสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองที่นำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรงทางสังคม

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารทางการเมืองด้วยวัจนภาษา การกล่าวถ้อยคำหรือเผยแพร่ว่าจาที่สร้างความเกลียดชังทางการเมืองประเภทต่างๆ เหล่านี้ อาจเป็นเครื่องมือหรือปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยขยายความรุนแรงมากขึ้น จนอาจนำไปสู่การยั่วยุให้ใช้ความรุนแรงระหว่างประชาชน นักการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพลทางการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองที่อยู่ฝ่ายตรงกันข้ามกันก็เป็นได้ ดังนั้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการเมืองและประชาชนควรหันมาใส่ใจและตระหนักถึงโทษภัยของการกล่าว หรือเผยแพร่ว่าจาที่สร้างความเกลียดชังทางการเมืองที่นำไปสู่ความแตกแยกอันร้ายวลีระหว่างผู้คนในสังคมไทย

๒.๒.๔.๒ การสื่อสารทางการเมืองด้วยอวัจนภาษา (non verbal language)

จากการศึกษาพบว่า การชุมนุมของประชาชนในช่วงสถานการณ์การเมืองที่มีความรุนแรงด้วยกลยุทธ์ทางการสื่อสาร ด้วยรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ (sign) โดยแสดงถึงสัญลักษณ์ทางการสื่อสารของกลุ่มชั่วคราวแต่ละฝ่าย ซึ่งเกิดขึ้นในหลายพื้นที่ที่เป็นองค์ประกอบหลักของการชุมนุมประท้วงที่ออกมาร่วมแสดงพลังประชาชน การแสดงออกของกลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองที่เป็น

^{๑๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

การต่อต้านรัฐบาลในการเรียกร้องความชอบธรรมแก่ประชาชน สิ่งที่แสดงออกทางการสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์ทางการแสดงออกทางอวัจนภาษาด้วยเนื้อหาสาระทางการเมือง มีดังนี้

๑) การสื่อสารทางการเมืองด้วยอารมณ์ความรู้สึก (emotion) การไม่ใช้คำพูดอาจจะเป็นการแสดงออกโดยการเงียบ (silent language) การแสดงออกทางใบหน้าจะชี้ชัดถึงอารมณ์ความรู้สึกไม่ลำเอียง รัก ชัง โกรธ เกลียด อาฆาต และแค้นเคือง การแสดงออกทางอารมณ์ต่างๆ เหล่านี้ เป็นการบอกถึงความฝักใฝ่ในพรรค หรือกลุ่มการเมืองโดยปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทางการเมืองแสดงออกให้เห็นถึงความคิด ทักษะในกลุ่มที่ตนพอใจหรือไม่พอใจ กับกลุ่มชั่วอำนาจทางการเมือง หรือเห็นด้วยกับไม่เห็นด้วยกับฝ่ายรัฐบาลในช่วงสถานการณ์ที่มีความอ่อนไหวทางการเมือง เป็นการชี้ชวนเชิญ/ปฏิเสธทางการเมืองด้วยการแสดงออกด้วยอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ที่ “เห็นด้วย” หรือ “คัดค้าน” ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงกับเรื่องราวทางการเมืองด้วยการสื่อสารข้อมูลข่าวสารทางกระบวนการอวัจนภาษา ที่เป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรงโดยใช้อารมณ์และความรู้สึกในการตัดสินใจ

จากกรณีศึกษา งานสำรวจจาก Pew Research Center^{๑๑๘} ที่น่าสนใจ ได้สำรวจชาวอเมริกันต่อสถานการณ์ทางการเมืองพบว่า ๓ ใน ๑๐ ของประชาชนอเมริกัน “รู้สึกโกรธแค้น” รัฐบาล โดยเฉพาะนโยบายทางเศรษฐกิจของโอบามา และ ๕ ใน ๑๐ รู้สึก “ผิดหวัง” กับรัฐบาลและกว่าครึ่งของประชาชนอเมริกันล้วนลดระดับความเชื่อถ้อยต่อรัฐบาลไปแล้ว ซึ่งจากข้อมูลตัวเลขแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ประชาชนแสดงออกต่อรัฐบาลในการบริหารประเทศเป็นอย่างไร แม้การสื่อสารทางการเมืองจะสำรวจด้วยสถิติของตัวเลข ปรากฏทางด้าน “อารมณ์” และ “ความรู้สึก” ย่อมส่งผลกระทบความเชื่อมั่นในการบริหารประเทศได้เช่นกัน

๒) การสื่อสารทางการเมืองด้วยสัญลักษณ์ (symbolic) เป็นการแสดงออกของบุคคลที่ติดต่อสื่อสารทางการเมืองอาศัยเครื่องหมายต่างๆ เพื่อประกอบการเป็นกลุ่มพวกพ้องเดียวกัน เช่น อุปกรณ์มือตบ ดินตบ เสื้อเหลือง เสื้อแดง อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สติ๊กเกอร์ เพลง ภาพการ์ตูน หน้ากาก นกหวีด ธง ผ้าพันคอ เป็นการแสดงออกทางด้านสัญลักษณ์ของกลุ่มประชาชนที่ฝักใฝ่พรรคการเมืองทางด้านใดด้านหนึ่ง การตีความทางภาพลักษณ์ที่มีอคติเข้ามาครอบงำบวกกับเชิงวัฒนธรรมและความเชื่อของแต่ละศาสนา ทำให้เกิดเหตุการณ์นำไปสู่ความรุนแรง ซึ่งอยู่ในรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ (sign) เช่น จากกรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นที่ประเทศฝรั่งเศส^{๑๑๙} เกิดการโจมตีต่อนิตยสารแนวเสียดสีของฝรั่งเศส โดยการบุกโจมตีกลุ่มอิสลามิสต์ที่อาคารสำนักงานของนิตยสาร “ชาร์ลี เอ็บโด” ในกรุงปารีสเป็นเหตุให้มีผู้ถูกสังหาร ๑๒ ราย จากการบรรยายภาพศาสดามูฮัมหมัด เช่น การ์ตูนที่ตีพิมพ์โดย ชาร์ลี เอ็บโด ถือเป็นข้อห้ามในศาสนาอิสลามและการล้อเลียนทำให้ชาวมุสลิมจำนวนมากมา

^{๑๑๘} ชามเชื้อ สถาปนศิริ, (๓ มิถุนายน ๒๕๕๗), “4P :กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมือง”, สำนักข่าวอิสรา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://isranews.org/isranews-article/item/30080-ford.html> [๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๗]

^{๑๑๙} ชาวต่างประเทศ, (๒๐ มกราคม ๒๕๕๘), “ยังเดือด! มุสลิมเชยเนี่ยหลายหมื่นร่วมประท้วง 'ชาร์ลี เอ็บโด' กรณีล้อศาสดา”, ไทยรัฐ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/475854> [๒๐ มกราคม ๒๕๕๘].

โกรธเกรี้ยว ในขณะที่ชาวมุสลิมในสาธารณรัฐ “เซเชเนีย” ดินแดนมุสลิมขนาดใหญ่ในรัสเซีย ซึ่งนายคาดีรอฟ กล่าวว่า “นี่เป็นการประท้วงต่อต้านเหล่าผู้สนับสนุนการเผยแพร่สิ่งล่อเลียนศาสนาฮัมหมัด” และกล่าวโจมตีรัฐบาลฝรั่งเศสที่สนับสนุนสิทธิของนิตยสาร ชาร์ลี เฮบโด ในการตีพิมพ์นิตยสารที่มีหน้าปกเป็นการ์ตูนของ “ศาสนาฮัมหมัด” หลังเกิดเหตุโจมตีสำนักงานใหญ่ของชาร์ลี เฮบโด ในกรุงปารีสที่ผ่านมา

ดังกรณีของเมืองไทย เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๖ นาย สาธิต ปิตุเตชะ รองโฆษกพรรคประชาธิปัตย์ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน ตอบโต้ นักเขียนการ์ตูน “เซียไทยรัฐ” โดยกล่าวว่า^{๑๒๐}

อยากขอความเป็นธรรมจากสื่อใช้ภาพการ์ตูนในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งนักเขียนคอลัมน์การ์ตูน หน้า ๓ อย่างมีอคติต่อนายกรัฐมนตรีและพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์นายกรัฐมนตรีกับพรรคเท่านั้น ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งหรือฐานะอะไร และไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ความขัดแย้งหรือสถานการณ์ใดของประเทศ

จากที่กล่าวมาข้างต้น พรรคประชาธิปัตย์ทนไม่ได้ที่จะปล่อยให้เซีย ไทยรัฐวาดการ์ตูนแบบนี้ต่อไป จำต้องหาทางขัดขวาง นัยย่อมแสดงให้เห็นว่า ลายเส้นการ์ตูนล้อการเมืองซึ่งมีข้อความเพียงไม่กี่คำเพื่อประกอบภาพนั้นมีพิษสงทำร้ายความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มคน เปรียบเสมือนปลายหอกหรือคมมีดที่ไปกรีดเฉือน บาดลึกบุคคลซึ่งปรากฏในการ์ตูนจนไม่สามารถอดทนต่อไปได้ ต้องออกมาแสดงการยื่นคำร้องต่อสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ

๓) การสื่อสารด้วยการแสดงออกทางพฤติกรรม อันประกอบด้วยภาษาร่างกายหรือท่าทาง (body language) เช่น การขยิบตา การยิ้ม การพยักหน้า การยกไหล่ การกวักมือ เป็นการเคลื่อนไหวร่างกาย ท่าทาง ไม่มีการใช้คำพูดช่วย ลีลา ท่าทาง สีหน้า หรือแวตาสื่อสารด้วยสายตาที่มองอย่างดูถูก มองหัวจรดเท้า ไม่สบตา ซายสายตาไปที่อื่น รวมทั้งลีลาการนำเสนอ ในเรื่องของบุคลิกภาพการแต่งกาย การแสดงออกต่างๆ ต้องสอดคล้องกับความพึงพอใจของผู้รับสาร นั่นคือต้องเร้าความสนใจ ดึงดูดใจผู้รับสาร ในขณะเดียวกันก็ต้องน่าเชื่อถือ มีพลัง เพราะการสื่อสารทั้งหมดเป็นการสื่อสารทั้งสิ้น ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนทางการเมืองด้วยการแสดงออกทางภาษากาย เมื่อมีการสื่อสารทางการเมืองแสดงออกทางด้านต่างๆ เหล่านี้ มีส่วนช่วยในการเป็นแรงจูงใจให้เกิดความน่าเชื่อถือ อีกheimพลังอุดมการณ์ที่ดูน่าเชื่อถือซึ่งเป็นองค์ประกอบทางการสร้างเนื้อหาให้เกิดความความไว้วางใจหรือสร้างความเกลียดชัง ผู้คนอาจจะรับรู้ข้อเท็จจริงได้ต่างกัน แต่อาจจะมีความประทับใจต่อสิ่งที่ปรากฏต่อสายตาที่ต่างกัน เป็นเหตุให้นิยมชมชอบ ศรัทธา สร้างความประทับใจหรือสร้างให้เกลียดชังอีกฝ่ายด้วยกิริยาท่าทางเหล่านี้ สามารถที่จะเรียกระดมกำลังพลมามีส่วนร่วมทางการเมืองจนนำไปสู่ปัญหาที่รุนแรง

^{๑๒๐} บุญเลิศ คชายุทธเดช (ช่างใหญ่), **สงครามสื่อ สงครามกลางเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: แพลน ฟรันทิ่ง, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

จากการศึกษาด้านภาษาพูดและภาษาท่าทาง/ภาษากายต่อความขัดแย้งของนักวิชาการอาร์เคิล^{๑๒๑} (Argyle) อธิบายว่า “เมื่อใดก็ตามที่คำพูดกับภาษากายไม่สอดคล้องกัน คนส่วนใหญ่มักเลือกที่จะเชื่อข้อความที่ส่งผ่านทางภาษากายมากกว่าวาจา และถ้าความไม่สอดคล้องนี้ไม่ได้รับการอธิบาย ความรู้สึกไม่ดีต่อกันก็จะเกิดขึ้นในที่สุด” จากกรณีศึกษาภาษากายของประเทศมาเลเซียว่า มีข้อห้ามเกี่ยวกับภาษากาย เช่น ไม่ควรใช้เท้าชี้ หรือเหยียบสิ่งของใดๆ ชาวมาเลเซียถือว่าเท้าเป็นสิ่งที่ไม่สะอาด ไม่ควรยืนเท้าสะเอว เพราะชาวมาเลเซียถือว่าการแสดงออกเชิงก้าวร้าวและไม่สุภาพเรียบร้อย ไม่ควรใช้มือซ้ายส่งมอบหรือสละกีดผู้อื่นเนื่องจากชาวมาเลเซียถือว่าการใช้มือซ้ายเป็นการแสดงท่าทางที่ไม่สุภาพอย่างยิ่ง ไม่ควรนั่งไขว่ห้างเพราะจะทำให้เท้าชี้ไปทางผู้อื่น ชาวมาเลเซียถือว่าเท้าเป็นสิ่งที่ไม่สะอาด ไม่ควรใช้นิ้วชี้แต่ควรใช้นิ้วโป้งแทนการชี้สิ่งของหรือชี้คน ไม่ควรแตะศีรษะชาวมาเลเซียโดยเด็ดขาด เพราะถือว่าศีรษะเป็นของสูง ดังนั้นการสัมผัสศีรษะจึงเป็นการกระทำที่หยาบคายและไม่ให้เกียรติ สิ่งต่างๆ จากการแสดงออกทางกายเหล่านี้ล้วนเป็นการแสดงออกทางภาษากายที่แตกต่างทางวัฒนธรรมในแต่ละชาติ และความเชื่อแต่ละท้องถิ่นซึ่งจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามกาลเทศะในการเรียนภาษากายตามความเหมาะสมของแต่ละวัฒนธรรมเชื้อชาติ

กล่าวโดยสรุป การสื่อสารด้วยวัจนภาษาและอวัจนภาษา จึงเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองด้วยภาษาพูดและภาษาที่ไม่ใช้คำพูด โดยนำเครื่องมือการสื่อสารส่งข่าวสารเพื่อการรับรู้ข้อมูลใครทำอะไรที่ใดอย่างไรต่อการร่วมแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านการแสดงออกทางคำพูด และไม่ใช้คำพูด การพูดนั้นจะประกอบด้วยน้ำเสียงที่เปล่งออกมา รวมไปถึงภาษาเขียน ส่วนการแสดงออกที่ไม่ใช้คำพูดนั้นจะเป็นอารมณ์ ความรู้สึกภายใน โกรธ เกลียด รัก ชังการแสดงออกด้วยท่าทางประกอบ ยิ้ม ยกไหล่ กวักมือ ตบมือ และอื่นๆ ถือว่ามีบทบาทอย่างยิ่งที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองการสื่อสารด้วยวัจนภาษาและอวัจนภาษา จากสถานการณ์ความรุนแรงที่ผ่านมา จึงพบว่าการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการนำมาเป็นเครื่องมือในการขยายความขัดแย้งด้วยการสื่อสารทั้งที่เป็นคำพูด และไม่ใช้คำพูด การตอบโต้ การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกที่รุนแรงต่อการแสดงความคิดเห็น ทศนคติ และความเชื่อของปัจเจกบุคคลที่มีต่อการเมือง

๒.๒.๕ ผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองที่นำไปสู่ความความรุนแรง

จากการศึกษาข้อมูลผลกระทบ จากการสื่อสารการเมืองพบความขัดแย้ง ส่งผลทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ หากมองความขัดแย้งเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนาเนื่องจากสถานการณ์ทำให้เกิดความวิตกกังวล ความไม่เข้าใจ แต่ความขัดแย้งก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ และถ้าพิจารณาให้ชัดเจนจะพบว่า ผลความขัดแย้งเป็นสิ่งที่มิประโยชน์สำหรับคนในสังคมด้วยเหตุผล^{๑๒๒} ดังนี้

^{๑๒๑} Argyle M., Alkeman, F., and Gilmour, G “The communication of friendly and hostile attitude by verbal and nonverbal signals’, ดุราเยลเยียดใน พระไพศาล วิสาโล, สันติสุข-สุขภาวะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท หนังสือ ดีวัน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

^{๑๒๒} สุรัตน์ ตรีสกุล, หลักนิเทศศาสตร์, หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

๑) ความขัดแย้งคือ สัญญาณซึ่งแสดงให้เห็นว่าคู่สื่อสารมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์ที่ปราศจากความขัดแย้งคือ สิ่งที่ยังบอกถึงการไร้ความสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่ใช่การบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ที่ดี ฉะนั้นหากคู่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การเกิดความขัดแย้งระหว่างกันถือเป็นเรื่องปกติ

๒) ความขัดแย้งทำให้นักชู้ต้องร่วมมือร่วมใจกันเพื่อหาทางออกหรือหาวิธีการแก้ไข ปัญหาจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หากทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน แก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันที่ดี

๓) ความขัดแย้งเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม ความขัดแย้งจะก่อให้เกิดการสร้างสรรคนวัตกรรมใหม่ๆ ช่วยให้ผู้ทุกฝ่ายเรียนรู้ สร้างมุมมองใหม่ต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวและคนรอบข้าง ช่วยให้เกิดวิธีคิดใหม่และพฤติกรรมใหม่

๔) ความขัดแย้งจะช่วยพัฒนาความรู้สึกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยการสร้างความใกล้ชิดและความไว้วางใจต่อกัน

๕) ในภาวะของการเกิดความขัดแย้ง ต่างฝ่ายที่ขัดแย้งก็พยายามจะเรียนรู้จุดเด่นจุดด้อยของกันและกัน และพยายามสร้างกลยุทธ์ต่างๆ เพื่อเอาชนะอีกฝ่าย ฉะนั้นการเรียนรู้ธรรมชาติดังกล่าวของมนุษย์และนำพฤติกรรมดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

๖) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นสามารถนำมาประเมินระดับความมั่นคงและความเห็นห่างของความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน หากยังมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน แม้จะมีความขัดแย้งแต่ก็ดำเนินไปอย่างสร้างสรรค์ได้

ดังนั้น ความขัดแย้งไม่ใช่เครื่องหมายแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกันว่ามีปัญหา แม้ว่าจะมีวิธีการแก้ไขที่อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่ความขัดแย้งคือสัญญาณที่บ่งบอกถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน หากไม่มีความสัมพันธ์ก็คงไม่จำเป็นต้องมีการแก้ไขเกิดขึ้น ฉะนั้นแล้วหากสามารถแก้ไขและหาวิธีการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมก็จะเป็นประโยชน์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ส่วนผลในเชิงลบก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงดังที่ อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ และคณะ ได้ระบุว่าการสื่อสารอาจก่อให้เกิดผลกระทบ ๔ ระดับ ดังนี้

๑) ระดับปัจเจกบุคคล ผลกระทบที่เกิดจากระดับปัจเจกบุคคลได้แก่ ด้านความนึกคิด (cognition) เช่น ความรู้ (knowledge) และความเห็น (opinion) ด้านความรู้สึก (affection) เช่นทัศนคติ ซึ่งหมายถึงความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และด้านพฤติกรรม (behavior) ตัวอย่างเช่น การที่เด็กและเยาวชนรับสื่อประเภทใดประเภทหนึ่งมากเกินไป (heavy user of mass media) จักทำให้การติดต่อสื่อสารกับบุคคลและโลกภายนอกอาจนำไปสู่การถูกสื่อครอบงำได้โดยง่าย

๒) ระดับกลุ่มหรือองค์กร เช่น การสื่อสารของนักการเมืองด้วยคำต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มเด็กและวัยรุ่นหรือการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองที่ทำให้ประชาชน

ในสังคมนิยมสื่อสารกันด้วยภาษาผสมด้วยถ้อยคำนั้นๆ การเลือกข้างทางพรรคการเมืองจะไม่ทำให้หน้าที่ทางราชการได้รับผลกระทบ หรือได้รับผลประโยชน์ที่เอื้อต่อกันทางธุรกิจ

๓) ระดับสถาบันทางสังคม เช่น ทำให้ภาพลักษณ์ของสังคมประเทศชาติไม่ได้รับการยอมรับในระดับสังคมโลก การเข้าร่วมประชุมของผู้นำโลกประเทศจะถูกต่อต้านจากผู้นำชาติอื่นๆ และไม่ได้รับสิทธิที่ควรจะได้รับจากประชาคมโลก

๔) ระดับสังคมและวัฒนธรรม เช่น ทำให้ระบบการเมืองถูกมองว่าการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นเรื่องที่กระทำกันเป็นเรื่องปกติ ค่านิยมของคนถูกซื้อด้วยเงินตราในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

จากการเปลี่ยนแปลงในแต่ละระดับที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว กิตติมา สุรสนธิ ได้ระบุเพิ่มเติมจากที่กล่าวมาว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจส่งผลที่เกิดขึ้นในหลายๆ ลักษณะ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้^{๑๒๓}

๑. แบ่งตามระยะเวลา เป็นการแบ่งผลกระทบของการสื่อสารทางการเมืองที่นำไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรง โดยพิจารณาจากระยะเวลาผลของการสื่อสารในครั้งนั้นๆ ปรากฏอยู่ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) ผลระยะสั้น (short-term effect) เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารทางการเมืองเพียงระยะสั้นๆ เช่น การต่อต้านนิรโทษกรรม การต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชัน การร่วมเดินขบวนประท้วงของกลุ่มเสื้อหลากสี หน้ากากวี

(๒) ผลระยะยาว (long-term effect) เป็นผลระยะยาวที่เกิดขึ้นเนื่องจากการสื่อสารทางการเมือง เช่น การสื่อสารสร้างความเกลียดชัง ปลุกฝังความคิดแตกแยกทางสังคม แยกความสามัคคีของคนในสังคมระยะยาว การแบ่งชนชั้นทางสังคม

๒. แบ่งตามลักษณะของผลที่เกิดขึ้น แบ่งเป็น ๒ ประเภท เป็นการแบ่งประเภทของผลของการสื่อสารทางการเมือง โดยพิจารณาจากทิศทางของผลของการสื่อสารที่เกิดขึ้นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลจากการสื่อสารทางการเมืองนั้นโดยตรงหรือไม่จากผลของการสื่อสารในครั้งนั้นโดยตรง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) ผลกระทบทางตรง (direct effect) เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารในครั้งนั้นโดยตรง ผู้รับสารและผู้ส่งสารต้องการส่งปฏิกิริยาตอบสนองนั้นอย่างตรงไปตรงมา เช่น ผู้คนแบ่งแยกความคิด ทศนคติทางการเมือง เลือกข้างที่จะแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในกลุ่ม/ ฝ่ายที่ตนเชื่อมั่นว่าถูกต้อง ถ้าอีกฝ่ายไม่เห็นด้วยกับ อุดมการณ์ ความคิด ทศนคติ กลุ่มตนจะสื่อสารด้วยคำรุนแรง คำพูดที่สร้างความเกลียดชัง สร้างความแตกแยก ทางสังคมแบ่งพวก แบ่งข้าง แบ่งสีเสื้อ จนสังคมเกิดความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรง ขาดสันติสุข ขาดความเข้าใจที่ตรงกัน

^{๑๒๓} กิตติมา สุรสนธิ, *ความรู้ทางการเมืองการสื่อสาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๘๘ - ๘๙.

(๒) ผลกระทบทางอ้อม (indirect effect) หรือผลแอบแฝง (latent effect) เป็นผลที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรงจากการสื่อสารทางการเมือง แต่เป็นผลกระทบอื่นที่ผู้ส่งไม่ได้คาดไว้จากการสื่อสาร ผู้สื่อสารไม่กล้าแสดงปฏิกิริยาตอบสนองนั้นโดยตรง เช่น การยั่วยุแทนการปฏิเสธที่จะพูดคุยทางการเมืองหรือการไม่ร่วมพูดคุยแสดงออกความคิดเห็น ทศนคติใดๆทางการเมือง การไม่ติดตามข่าวสารทางการเมือง และการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

๓. แบ่งตามความดีและไม่ดีของผลที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาจากผลของการสื่อสารทางการเมืองว่าก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคล หรือต่อสังคมหรือไม่ หรืออีกแง่หนึ่งคือเป็นผลที่ทำให้ผู้ส่งบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้ตั้งใจหรือไม่ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) ผลทางบวก (positive effect) ผู้รับสารที่มีปฏิกิริยาในทางบวกหรือเชิงตอบรับ จะแสดงอาการพึงพอใจสนับสนุน การส่งสารของผู้ส่งสารอาจออกมาในรูปคำพูด การปรบมือหรือการแสดงอื่นๆ สำหรับตัวผู้ส่งสารเอง เมื่อได้รับปฏิกิริยาในทางบวกก็จะเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นภาคภูมิใจ อยากทำการส่งสารนั้นต่อไปได้แก่ผลการสื่อสารที่บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อบุคคลและสังคม

(๒) ผลทางลบ (negative effect) ผู้รับสารที่มีปฏิกิริยาโต้ตอบในทางลบ หรือเชิงปฏิเสธจะแสดงออกถึงความไม่พอใจคัดค้านและการแสดงอื่นๆ สำหรับตัวผู้ส่งสารเองเมื่อได้รับปฏิกิริยาโต้ตอบในทางลบ ก็จะเกิดความรู้สึกอึดอัดไม่พอใจ อาจมีการแข่งขันหรืออาจพยายามเปลี่ยนแปลงเนื้อหา และวิธีการในการสื่อสารเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้รับสาร หรืออาจจะหยุดชะงักไม่ส่งสารนั้นต่อไป ได้แก่ผลของการสื่อสารที่ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร และผลที่เกิดขึ้นนั้นก่อให้เกิดผลในทางที่ไม่ดีต่อบุคคลและต่อสังคม

กล่าวโดยสรุป ผลกระทบจากความขัดแย้งความรุนแรงการสื่อสารทางการเมือง การสื่อสารมีส่วนสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่ความขัดแย้งความรุนแรง จากที่ปรากฏในสังคมที่พบเห็น ผู้ส่งสาร/นักการเมือง สื่อมวลชน และประชาชน/ผู้รับสาร ได้เข้ามามีบทบาทจากการสื่อสารทางการเมืองในช่วงวิกฤตการณ์การเมืองสร้างความเกลียดชังด้วยวาทกรรมที่รุนแรง แบ่งฝักแบ่งฝ่าย แบ่งสี ส่งผลกระทบให้กับสังคมในช่วงเวลาที่ผ่านมา การสื่อสารด้วยคำพูดสร้างความเกลียดชัง ขาดความจริง ใช้วาทกรรมที่รุนแรง มีอคติ การเสนอข้อมูลข่าวสารบิดเบือน สื่อสารกันโดยขาดการพิจารณา ไตร่ตรอง ข้อมูลด้วยความจริง จึงส่งผลทำให้บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายสับสนทางการเมือง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม หลังจากนั้นจึงเกิดการปฏิวัติรัฐประหารในวันที่ ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ การสื่อสารทางการเมืองส่งผลกระทบต่อสังคมไทยนำไปสู่ความไม่สันติต่อประเทศ พอสรุปได้ดังนี้

๑) การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองหรือแกนนำ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานการณ์ ได้แก่ การใช้ภาษาสื่อสารแสดงอารมณ์ความรู้สึก ภาษาที่หยาบคาย การดูหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสร้างความเกลียดชัง แยกแยะ แบ่งฝ่ายประชาชนในบ้านเมือง การนำข้อมูลเรื่องส่วนตัวฝ่ายตรงข้ามมาเปิดเผยในที่สาธารณะ สร้างความอับอายร้าวฉานให้รุนแรงมากขึ้น การใช้ถ้อยคำเพื่อปลุกระดมมวลชน สร้างกระแสให้ประชาชนมาชุมนุม เดินประท้วงตามสถานที่ต่างๆ และปิดสถานที่ราชการทำให้เกิดความเสียหายต่อส่วนของราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำหน้าที่ต้องหยุดทำงาน การบริหารประเทศต้องหยุดชะงักชั่วคราวทำความเสียหายต่อประเทศชาติมหาศาล

๒) จากการนำเสนอข่าวสารสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงนั้น เป็นช่วงข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด สื่อจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางเพื่อสื่อสารข้อมูลไปยังผู้รับสารในขณะเกิดเหตุการณ์วิกฤตทางการเมืองนั้นให้รู้เท่าทันต่อสถานการณ์ แต่พบว่า สื่อโดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ มุ่งนำเสนอเหตุการณ์โดยขาดการกลั่นกรองขาดวิจารณญาณ ในการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำไปยังผู้รับสารเกิดความความสับสน ปลุกเร้าให้เกิดกระแสทางการเมืองให้ร้อนแรง ส่งผลให้ข้อมูลข่าวสารขาดความน่าเชื่อถือ ขาดความมั่นใจ อีกทั้งสื่อหนังสือพิมพ์มีปริมาณเพิ่มขึ้น และตำแหน่งของข่าวปรากฏในหน้า ๑ มีมากขึ้น พื้นที่ข่าวเต็มไปด้วยข่าวสารความรุนแรงทางการเมือง นอกจากนี้ สื่อมวลชนได้เปิดพื้นที่ให้กับแหล่งข่าวที่เป็นผู้นำ ผู้มีอำนาจ และผู้มีชื่อเสียง และใช้เป็นแหล่งข่าวสำคัญในการอ้างอิง

๓) ประชาชนผู้รับสารได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมืองจากการสื่อสารทางการเมืองด้วยการใช้ภาษาและคำที่รุนแรง เกินจริง บิดเบือนความจริง ขาดความสมดุลและเที่ยงธรรม ปราศจากการวิเคราะห์ ขาดความรู้ และความเข้าใจ ส่งผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สุขภาพจิตของประชาชนได้รับความกระทบเทือนทางจิตใจอยู่ในสภาพวิตกกังวล หวาดกลัว กลัวอันตรายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในช่วงสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมือง ภาพลักษณ์ของประเทศชาติ และชาวต่างชาติได้รับความเสียหาย ต่างชาติขาดความเชื่อมั่นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการบริหารประเทศชาติ รายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวลดลงในช่วงเกิดภาวะวิกฤตทางการเมือง ภาพลักษณ์ของประเทศไม่เป็นที่ยอมรับในสายตาชาวโลก

๒.๓ หลักการในการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

จากการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองถึงแนวคิดทฤษฎีทางการเมืองสื่อสาร ตัวแปรและผลกระทบที่ทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในการสื่อสารทางการเมืองในสังคมปัจจุบัน ทำให้พบว่า การสื่อสารที่ผ่านมามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรง ส่งผลให้สังคมขาดความสงบสันติ อย่างไรก็ตาม การสื่อสารนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยงทางการเมืองกับประชาชนให้ได้รับข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และการสื่อสารยังช่วยให้สังคมมีความรักความสามัคคีเป็นไปเพื่อสันติสุข ผู้วิจัยได้เสนอหลักการสื่อสารทางการเมืองที่นำมาใช้ในการอยู่ร่วมกันเพื่อสื่อสารทางการเมืองอย่างสันติในสังคม คือ

๑) การยอมรับในความหลากหลาย และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน

การสื่อสารทางการเมืองย่อมมีความต่าง ทางความคิด ทศนคติ ที่มาจากหลากหลายพื้นฐานทางสังคม ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม โยฮัน กัลตุงได้นำเสนอ “ทางเลือก” ให้แก่สังคมในประเด็น “สันติภาพเชิงโครงสร้าง”^{๑๒๔} โดยตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับสันติภาพไว้ว่า สันติภาพไม่ได้เป็นเพียงสันติภาพในระดับประเทศหรือรัฐชาติเท่านั้น หากหมายถึง “สันติภาพในสังคม สันติภาพระหว่างและ

^{๑๒๔} พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิธิบุญญการ), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๘๐.

ภายในตัวมนุษย์ และสันติภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นสันติภาพที่ครอบคลุมทั้งธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และโลก” โยฮัน กัลตุงชี้ว่า ทั้งหมดนี้จะสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ภายใต้เงื่อนไข ๒ ประการ กล่าวคือ ความหลากหลาย (pluralism) และการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (symbiosis)

(๑) ความหลากหลายและการอยู่แบบกลมกลืนกับธรรมชาติ และทำให้เกิดการพัฒนาสร้างสรรค์ ทำให้เกิดสังคมพหุนิยมและทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

(๒) การพึ่งพากันและกันในธรรมชาติ เป็นการพึ่งพาในแนวนอนไม่ใช่การพึ่งพาในแนวตั้ง ไม่ใช่การพึ่งพาของผู้อ่อนแอกว่าต่อผู้แข็งแรงกว่า หากสถานการณ์เป็นไปในลักษณะนี้ จะไม่ก่อให้เกิดการครอบงำของบุคคลผู้แข็งแรงต่อผู้ที่อ่อนแอกว่า อันเป็นการแสดงออกของผู้ที่มีอำนาจมากกว่าต่อผู้มีอำนาจน้อยกว่า

โยฮัน กัลตุง ได้ชี้ให้เห็นถึงการที่โลกขาดความหลากหลายและการดำรงอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกันและกันนั้นเป็นประจักษ์ การอยู่ในภาวะสงคราม และเน้นความสัมพันธ์ของสังคมในเชิงพหุนิยมในแง่ของการเคารพความแตกต่าง และการใช้ลักษณะของความแตกต่างให้เกิดการสร้างสรรค์ เขามองว่า ถ้ามนุษย์มีความร่วมมือร่วมใจกันและกัน และมีทัศนคติดำเนินไปในทางเดียวกัน สันติภาพของโลกก็จะเกิดขึ้นอย่างแท้จริง

กล่าวได้ว่า มุมมองของนักทฤษฎีสันติภาพ มองว่ามนุษย์ไม่จำเป็นต้องต่อสู้เพื่อระบบใดระบบหนึ่ง หากการที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในโลกที่มีความหลากหลายต่างหากเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา แม้มีความต่างแต่มนุษย์สามารถอยู่ด้วยความกลมกลืนกับธรรมชาติประสานสอดคล้องยอมรับในความหลากหลายในการสร้างสรรค์

๒) ความสามัคคี

การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติจำเป็นจะต้องสื่อสารเพื่อสร้างความสามัคคีของคนในสังคมเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเป้าหมายร่วมกันทางสังคม จากการนำเสนอแนวคิดความสามัคคีของนักวิชาการ ๓ ท่านเพื่อเป็นหลักการในการสร้างความสามัคคี มีดังนี้

นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๑๒๕} เสนอว่า ประการแรก ความสามัคคีที่สอนกันนั้นเป็นเรื่องของความกลมเกลียวระหว่างบุคคล เช่น คนไทยด้วยกันมากกว่าสังคม แทบจะกล่าวได้ว่า เมื่อพูดถึงความสามัคคีไม่มีคำว่าสังคมอยู่ในนั้นเลย สังคมไม่ใช่ผลรวมของปัจเจกบุคคลแต่ละคนที่มารวมกัน หากมีคุณลักษณะใหม่ เป็น "สิ่ง" (entity) ใหม่อีกอันหนึ่ง และส่วนที่เป็น "สิ่ง" ใหม่หรือสังคมคือสิ่งที่เราไม่พูดถึงในการโฆษณาความสามัคคี หากไม่มีสังคมความสามัคคีก็เป็นเพียงความพร้อมใจของปัจเจกแต่ละคนซึ่งพึ่งพิงต่อกัน อันเป็นอุดมคติซึ่งไม่มีอยู่จริง ประการที่สอง ความสามัคคีของสังคมไม่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกสังคม ผู้คนต้องพอใจกับสภาพที่เป็นจริงของสังคมนั้นในระดับหนึ่ง อย่างน้อยก็ต้องเห็นคุณค่าที่สังคมนั้นพึงตั้งอยู่ต่อไป กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความสามัคคีของสังคมเกิดขึ้นได้ในสังคมที่เป็นธรรม

^{๑๒๕} นिति เอียวศรีวงศ์, (24 เม.ย 2552), “ความสามัคคีของสังคม”, Vicharkarn.com, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.vcharkarn.com/vcafe/174307> [22 กันยายน 2557].

เท่านั้น เพราะความเป็นธรรมย่อมมีคุณค่าแก่ผู้คนในสังคมนั้น ประการที่สาม เป็นเรื่องของกติการ่วมกันที่ผู้คนในสังคมต้องยอมรับร่วมกันก่อน แต่การยอมรับจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีสิ่งต่อไปนี้ คือ

(๑) ต้องมีเวทีซึ่งอิสระ ปลอดภัย และเท่าเทียมสำหรับความขัดแย้งทุกชนิด นอกจากอิสระ ปลอดภัยและเท่าเทียม ต้องมีกลไกอันมีประสิทธิภาพที่จะจัดการความขัดแย้งออกไปในเวลาอันรวดเร็ว เพื่อป้องกันมิให้ใช้ความเท็จเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ เพราะในความขัดแย้งใดๆ ก็ตาม รวมทั้งสงคราม หากความจริงถูกทำร้ายแล้ว การต่อสู้กันก็จะไร้เป้าหมายและความหมาย เหลือแต่เพียงการเอาแพ้เอาชนะเท่านั้น

(๒) หลักเกณฑ์พื้นฐานของความขัดแย้งที่จะไม่ทำลายความสามัคคีของสังคมก็คือ ต้องเคารพชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคู่ขัดแย้ง และคนอื่นๆ

(๓) ความสามัคคีระหว่างปัจเจกมีเส้นพรมแดน หมายความว่า ที่คนไทยรักกันนั้น เพราะเป็นคนไทยด้วยกันเท่านั้น ทั้งๆ ที่ในชีวิตจริง คนที่ขัดแย้งผลประโยชน์ ความคิด หรือรสนิยมของเราที่สุดก็คือ คนไทยด้วยกัน ควรตระหนักความสามัคคีที่เหนือชาติขึ้นไป คือ ความสามัคคีของมนุษยชาติ

ประเวศ วะสี^{๑๒๖} ให้ข้อเสนอในหลักการการสร้างสามัคคีท่ามกลางความหลากหลาย ข้อเสนอหลัก ๘ ประการ เพื่อการสร้างสามัคคีท่ามกลางความหลากหลาย

(๑) เห็นคุณค่าของความหลากหลาย ความหลากหลายเป็นธรรมชาติ การเข้าถึงคุณค่าของความหลากหลายเป็นธรรมะของผู้เจริญ และเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสุขและความสร้างสรรค์ ความแตกต่างไม่พึงเป็นสาเหตุของความเกลียดชัง

(๒) ไม่คิดแบบสุดโต่งตายตัว เพราะความสุดโต่งตายตัวทำให้ไม่มีทางต่อไปอย่างสร้างสรรค์ แต่จะแตกหักรุนแรง แต่คิดเชิงเข้าใจว่าจะอะไรทำให้เกิดอะไร หรือความเป็นเหตุเป็นผล ทางสายกลางหรือทางสายปัญญา จะทำให้ทะลุทะลวงฝ่าความยากไปได้ ด้วยการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (interactive learning through action) อันจะสร้างความเชื่อถือไว้วางใจกัน (trust) อันเป็นพลังแห่งความสุข และความสร้างสรรค์

(๓) เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนเป็นศีลธรรมพื้นฐานของสังคม และเป็นรากฐานของสิ่งดีงามทั้งปวง เช่น ประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม การสำนึกในศักดิ์ศรีความเป็นคนของตนเอง และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นคนของคนอื่นก่อให้เกิดความสุขอย่างลึกซึ้งและปลุกศักยภาพในความสร้างสรรค์ในตัวคนเป็นการระเบิดพลังแห่งความเป็นมนุษย์จากภายใน

(๔) เข้าใจธรรมชาติของปุถุชนทุกคนว่ามีทั้งกิเลสและเมถุนพันธุแห่งความดีอยู่ในตัว ปุถุชนทุกคนเป็นเช่นนั้น จะไม่มีกิเลสเลยนั้นไม่มี จะไม่มีความดีเลยนั้นไม่มี สุดแต่เหตุปัจจัยและ

^{๑๒๖} ประเวศ วะสี, (๒๖ พ.ค. ๕๘), “กระบวนการรัฐธรรมนูญกับการสร้างความสามัคคี”, มติชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1432550943 [๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘].

เงื่อนไข จึงไม่ควรมองใครๆ อย่างตายตัว แล้วติดอยู่ในความคิดตายตัวเช่นนั้น เช่นว่านักการเมืองไม่ดี สีเหลือง สีแดง ดีหรือไม่ดีตายตัว ธรรมชาติไม่ได้เป็นเช่นนั้น ถ้าเราสร้างเหตุปัจจัยหรือเงื่อนไขที่เหมาะสม เมล็ดพันธุ์แห่งความดีในตัวคนทุกคนก็สามารถงอกงามออกมาเชื่อมโยงกัน ถ้าเราเห็นเช่นนั้น โลกจะมีความงามกว่าที่เราคิด และมีพลังสร้างสรรค์

(๕) ไม่ติดอยู่ในอดีตจนเคลื่อนสู่ออนาคตที่ดีไม่ได้ อดีตมีรากยาวไกลมีบุคคลและสถาบันต่างๆ เกี่ยวข้องด้วยมาก ความพยายามที่จะแก้ปัญหาในอดีตจะทำให้ทะเลาะกันมากขึ้น จนออกจากความซับซ้อนของความขัดแย้งจากอดีตไม่ได้ หมดยุคที่เคลื่อนสู่ออนาคตที่ดี “เหมาเจ๋อตง” ผู้นำการสร้างประเทศจีนใหม่ ก่อความเสียหายแก่ประเทศในสิ่งที่เรียกว่าปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างมหาศาล แต่คณะผู้นำใหม่อันมี “เติ้งเสี่ยวผิง” เป็นประธานประกาศว่า “ประธานเหมา” ทำความผิดพลาดจริง แต่ถ้าไม่มีประธานเหมา ก็ไม่มีประเทศจีนใหม่ คนจีนจะต้องรวมตัวกันมุ่งไปข้างหน้ามากกว่าติดอยู่ในอดีตอนาคตไม่มีจำเลย การรวมตัวกันทำสิ่งใหม่ที่ดีจะง่ายกว่าการพยายามแก้ปัญหาของอดีต และคนไทยจะรักกันมาก ในการมุ่งสร้างอนาคตของเราด้วยกัน

(๖) ใช้การสื่อสารด้วยสัมมาวาจา สัมมาวาจา หมายถึง ๑) ความจริงมีที่มา มีที่อ้างอิง ๒) พูดเป็นปยวาจาไม่ส่อเสียดทิ่มแทง เยาะเย้ยถากถาง ยุยงให้เกลียดชังกัน ๓) พูดถูกกาลเทศะ เหมาะกับสถานการณ์ ๔) พูดแล้วเกิดประโยชน์สัมมาวาจา เป็นที่มาของความสามัคคีและสร้างสรรค์ ที่ผ่านมามีการใช้สัมมาวาจาน้อยแต่ใช้การด่าทอมาก ด้วยการสร้างวาทกรรมแห่งความเกลียดชังเกือบนำสังคมไทยไปสู่หายนะ

(๗) มีจินตนาการใหม่ถึงประเทศไทยในอนาคต สังคมไทยติดอยู่ในอดีตที่หมักหมมจนวิกฤตหมดพลังที่จะออกจากสภาวะวิกฤต ต้องใช้อนาคตมาเป็นพลังดึงเราออกจากวิกฤตการณ์ นั่นคือการมีจินตนาการใหม่ ซึ่งเป็นจินตนาการใหญ่ (big dream) ถึงอนาคตอันสดใสมากที่สุดเท่าที่จินตนาการอยากไปให้ถึง ไม่ต้องเอาความรู้เป็นตัวตั้งเพราะความรู้มีข้อจำกัด แต่เอาความฝันเป็นตัวตั้ง

(๘) ใช้หลักอภิปรายนิยธรรมหรือธรรมะเพื่อความเจริญ การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กรและในทุกเรื่อง หลักธรรมคือ สามัคคีธรรมอันจะส่งเสริมให้เกิดสามัคคีธรรม หรือการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ อันเป็นพลังทางสังคมและพลังทางปัญญาอันนำไปสู่ความเจริญ หลักแห่งการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำจึงได้ชื่อว่าอภิปรายนิยธรรม หรือธรรมะเพื่อความเจริญอย่างเดียว

มารค ตามไท^{๑๒๗} กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง ศักยภาพของสังคมที่จะทำบางอย่างร่วมกันในบางสถานการณ์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ความสามัคคีอาจจะไม่ใช่ว่าปรากฏทุกวันในสังคม แต่จะดำรงอยู่ในลักษณะของแฝง ซึ่งของแฝงในมิตินี้หมายถึงศักยภาพ ด้วยเหตุนี้ สามัคคีจะเกิดขึ้นหรือแสดงตนออกมาได้ เมื่อคนในสังคมต้องการความร่วมมือเพื่อกระทำการอะไรบางอย่าง หรือเพื่อ

^{๑๒๗} มารค ตามไท, “ความสามัคคี”, ดุราลัยเอียดใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (รวบรวม), (กรุงเทพมหานคร: สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๔๒): ๖๓-๖๔.

ปกป้องอะไรบางอย่างซึ่งเป็นสิ่งที่คนในสังคมมองว่า มีคุณค่า และเมื่อใดคุณค่าดังกล่าวจะถูกทำลาย ความสามัคคีก็จะถูกเรียกขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการปกป้อง

ฉะนั้น จากความเห็นดังกล่าวของความสามัคคีก็เป็นการรวมพลังรวมใจด้วยความพร้อมเพรียงเพื่อกระทำการกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อที่จะร่วมกันเสริมสร้างพลังในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มคนหลายกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้องประสานสอดคล้อง กลมเกลียว ทั้งกำลังความคิด ความสามารถ แล้วใช้พลังจากสิ่งต่างๆ เหล่านี้ด้วยความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยไม่มีการทะเลาะวิวาท บาดหมางกัน สร้างความรักความสามัคคีให้กลมเกลียวเกิดขึ้นอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขในสังคม

๓) ความยุติธรรม

การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติจะต้องมีความยุติธรรม โดยการสื่อสารด้วยความชอบธรรม ไม่มีอคติ ไม่เลือกข้าง เข้าใจและให้ความเสมอภาคทางความคิดและทัศนคติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมือง

ศ.นพ. ประเวศ วะสี ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญในประเด็นนี้ว่า “ความยุติธรรมเป็นธรรมให้สังคมอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก ในระบบความยุติธรรมของรัฐ ซึ่งประกอบด้วย ตำรวจจับอัยการส่งฟ้อง ศาลตัดสินคนจนไม่มีทางเข้าถึงความยุติธรรม มีกรณีชาวไร่ชาวนาถูกฟ้องดำเนินคดีและถูกจำคุกก็มีด้วยข้อหาบุกรุกที่ดินของตัวเอง การไม่ได้รับความยุติธรรมสะสมความแค้นไว้ในสังคม อัยการที่ดี ตำรวจที่ดี ถูกครอบงำด้วยอำนาจทางการเมืองได้ง่าย บางครั้งก็มีปรากฏการณ์เหมือนรัฐตำรวจ หากอำนาจทางการเมืองเข้ามาครอบงำระบบความยุติธรรม ความยุติธรรมก็จะบิดเบือนไป เพิ่มความขัดแย้งและความรุนแรงให้สังคม ควรมีการปฏิรูประบบความยุติธรรม ซึ่งรวมถึงระบบอัยการและระบบตำรวจด้วย”^{๑๒๘}

วันชัย วัฒนศัพท์^{๑๒๙} นักสันติวิธี และ อดีตผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันพระปกเกล้าชี้ชัดเพิ่มเติมว่า ความรู้สึกไม่ยุติธรรม มักนำไปสู่ความขัดแย้ง และบางครั้งกลายเป็นความรุนแรงในทุกสังคม และชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงไปสู่กระบวนการที่ทำให้เขาเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมว่ายุติธรรม มาร์ตอน ดีอยท์ (Morton Deutsch) ได้ชี้ว่า การแบ่งปัน วิธีการได้รับการตอบแทน หรือฟื้นฟู ขอบเขต และระบบคุณธรรมที่ไม่ชัดเจน บกพร่อง และไร้ความเป็นธรรม จะกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลเกิดความรู้สึกไม่ยุติธรรม ฉะนั้นเขาจึงเสนอว่า ควรยึดหลักความเสมอภาค หรือความเที่ยงธรรม (equity) ความเท่าเทียม (equality) และ ความจำเป็น (need)

^{๑๒๘} ประเวศ วะสี ศ.น.พ., (๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๖), “ปฏิรูปประเทศไทย ๘ เรื่อง”, แนวหน้า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.naewna.com/politic/82287> [๑๖ ธ.ค. ๒๕๕๖].

^{๑๒๙} Morton Deutsch, คูรายละอียดใน วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, หน้า ๙๕-๑๐๗.

มารค ตามไท^{๑๓๐} มองประเด็น ความยุติธรรมว่า อะไรคือหัวใจ หรือ แกนกลาง ของสันติวิธี คำตอบก็คือสันติยุติธรรม (Just-Peace) คือ หัวใจของสันติวิธี ซึ่งสันติยุติธรรมนั้น มีนัยที่ครอบคลุมถึง สันติตามที่ศาสนาต่างๆ ได้นำเสนอซึ่งเป็นสถานะสันติที่มีคำว่า ความยุติธรรม รวมอยู่กับคำอื่นๆ ด้วย เช่น ความรัก ความเสมอภาค

ฉะนั้นความยุติธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญทางที่สร้างความเข้าใจที่ดีร่วมกันของคนในสังคม ร่วมกัน โดยมีความชอบธรรม และทัศนคติที่ดีร่วมกัน โดยมีหลักศาสนาของแต่ละศาสนาเป็นแนวทาง ด้านสันติให้ความเป็นธรรมและแบ่งปันสิ่งที่ดีร่วมกันจะช่วยให้คนในสังคมอยู่อย่างสันติ

๔) ความไว้วางใจ และ ความสัมพันธ์

ความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีเป็นส่วนสำคัญ ที่จะสร้างสัมพันธภาพหรือมิตรภาพที่ดี ร่วมกัน เมื่อมีความไว้วางใจความเชื่อถือในอีกฝ่าย การทำงานร่วมกันก็จะไปด้วยความไว้วางใจ ดังเช่น ความคิดเห็นของบุคคลภายในครอบครัวที่มีความเห็นต่างทางการเมือง แต่ความสัมพันธ์ดีเยี่ยม ไม่เป็นการตัดสัมพันธ์ แม้จะมีความขัดแย้งกันแต่ถ้ามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ความไม่เข้าใจกันก็จะเชื่อมสมานกันได้ ความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจที่มีผลที่เกิดจากความสัมพันธ์และความไว้วางใจที่มีต่อกัน มองว่าเป็นเสมือน “กาว” ที่ยึดโยงความสัมพันธ์ที่มีระหว่างกันเข้าด้วยกัน^{๑๓๑} สิ่งนี้จึงเป็นการพัฒนาความไม่เข้าใจที่เกิดจากปัญหาต่างๆ ให้คลี่คลายสถานการณ์ไปในทางที่ดี

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ได้กล่าวถึง สังคมไทยที่ได้เกิดความรุนแรงในระยะเวลาที่ผ่านมา จำเป็นที่จะต้องรื้อฟื้นความไว้วางใจขึ้นมาอย่างยิ่ง การฟื้นความไว้วางใจกล่าวถึงประเด็น ๕ ข้อที่สำคัญ ดังนี้

(๑) เมื่อย้อนกลับไปดูสัญญาประชาคมหรือกำเนิดของสังคมการเมือง มักจะอธิบายว่า เกิดจากสิ่งที่เรียกว่า สภาพธรรมชาติที่มนุษย์เห็นคนอื่นเป็นศัตรู ทุกคนพร้อมที่จะแย่งชิงทำร้ายกันทุก อย่าง แต่แล้ววันหนึ่งมนุษย์ในสภาพธรรมชาติตัดสินใจว่าอยู่แบบนี้ไม่ได้ เกิดการตกลงทำสัญญา ประชาคมพร้อมกัน วางอาวุธพร้อมกัน การที่จะทำแบบนี้ได้ต้องเกิดจากการที่ไว้วางใจ ในที่สุดการละวางบางอย่างในสภาพธรรมชาติพร้อมกัน แล้วเดินเข้าสู่สังคมการเมือง เกิดสัญญาประชาคมในทางปรัชญาการเมือง

(๒) ความไว้วางใจเป็นฐานของชีวิตปกติ ไม่ว่ามนุษย์จะเดินทางไปไหน การซื้อตั๋วรถ ก็ต้องมีความไว้วางใจ ชื่อตรง เช่น จะต้องเดินทางรถจะต้องออกตรงเวลา เรียบหนังสือก็ต้องมีความไว้วางใจ ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ และคนรับทุนกับคนให้ทุน

^{๑๓๐} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ความยุติธรรมไม่มา สามัคคีไม่เกิดจริงหรือ, Go to Know, [ออนไลน์], [http:// www.gotoknow.org/posts/362613](http://www.gotoknow.org/posts/362613) [๑๑ มี.ค. ๒๕๕๗].

^{๑๓๑} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: ทางออกด้วยสันติวิธี, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซต, ๒๕๕๔), หน้า ๔๙.

(๓) นักวิชาการต่างชาติท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า สิ่งที่ทำให้สังคมประชาธิปไตยทำงานได้ คือ เครือข่ายความไว้วางใจ (trust Network) และเครือข่ายนี้ก่อให้เกิดกลุ่มคนต่างๆ เช่น กลุ่มสมาคมนักเรียนเก่า สมาคมศาสนา สมาคมกีฬา แสดงให้เห็นว่ากลุ่มพวกนี้เป็นฐานสำคัญของสังคม

(๔) อภัยวิไล นักปรัชญาเยอรมันอธิบายไว้ว่า ชีวิตมนุษย์มีปัญหาสองด้าน ด้านหนึ่งคือ ปัญหาของอดีต ทุกอย่างเกิดขึ้นแล้วหวนคืนไม่ได้ ด้านหนึ่ง คือ ปัญหาของอนาคต ทุกอย่างที่จะเกิดล้วนไม่แน่นอน คาดเดาไม่ได้ การที่มนุษย์จะอยู่กับอดีตที่หวนคืนมาไม่ได้ ต้องอาศัยการให้อภัย แต่สำหรับอนาคตคือ สัญญา ซึ่งสัญญาจะเกิดขึ้นได้ถ้ามีความไว้วางใจ กล่าวได้ว่า ความไว้วางใจเป็นฐานของชีวิตมนุษย์ในการเดินต่อไปในอนาคต

(๕) จะทำอย่างไรเมื่อความไว้วางใจมลายหายไปแล้ว จากคำกล่าว “อริสโตเติลกล่าวว่าสิ่งที่สำคัญสำหรับสังคมการเมืองคือ มิตรภาพ หากไม่มีมิตรสหายก็ไม่มีผู้ใดเลือกที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป เพราะในมิตรสหายมีความไว้วางใจ และความไว้วางใจนั้นเป็นรากฐานของสัญญาประชาคมใหม่ ซึ่งคิดว่าเป็นสิ่งที่สังคมไทยกำลังต้องการในช่วงเวลานี้”^{๑๓๒}

ฉะนั้น การสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีจึงเป็นรากฐานความเชื่อมั่นในการทำงานและการอยู่ร่วมกัน แม้จะมีความคิดเห็นต่างมุมมอง ทักษะคติ แต่ถ้ามีความไว้วางใจ ความสัมพันธ์ที่ดี และการให้อภัยจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในความจำเป็นทางการเมืองย่อมทำให้การทำงานและแก้ไขสถานการณ์ในปัญหาต่างๆ สามารถสร้างความเข้าใจที่ตรงกันได้ทั้งสังคมไทยและสังคมโลก

๕) ความจริง

การสื่อสารทางการเมืองด้วยความจริงและมีเหตุผลร่วมกัน เป็นการสร้างบรรยากาศสำคัญที่ดีต่อการสื่อสาร จากสถานการณ์ในสังคมที่เกิดความแตกแยกทางความคิด มาจากการสื่อสารด้วยเจตนาที่ซับซ้อนหรือมีเล่ห์เหลี่ยม ขาดความจริงใจและเหตุผล สร้างอิทธิพลด้วยการสื่อสารบนฐานความอคติปราศจากความจริง อันเป็นเหตุแห่งความเข้าใจผิด สับสนทางข้อมูลข่าวสารสิ่งใดจริงสิ่งใดเท็จ ผนวกการผสมผสานใช้คำพูดคำทอ เสียดสี กล่าวร้ายสร้างความเกลียดชัง ปลุกระดมมวลชนให้มาชุมนุมกันอันเป็นสัญญาณของความเกลียดชัง นำไปสู่ความแตกแยกทางสังคม

ศ.น.พ. ประเวศ วะสี ได้ชี้ประเด็นสถานการณ์ทางการเมือง ไม่ว่าจะแตกต่างกัน จะถกเถียงกัน จะเดินขบวนเป็นสิ่งที่ทำได้ แต่ควรอยู่ในกรอบและกติกาอันหนึ่งนั่นคือ กรอบของสันติวิธีและกติกาว่าจะใช้หลักฐานข้อเท็จจริงและแสดงเหตุผล คำนึงได้ไม่เห็นด้วยได้ แต่ต้องแสดงเหตุผลสมมติว่าไม่เห็นด้วยกับคำตัดสินของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ก็แสดงให้เห็นเหตุผลว่าเป็นเพราะอะไรๆ การด่า การประณาม คำทอ เสียดสี ด้วยคำพูดหยาบคายหรือผรุสวาท ไม่ทำให้คนฉลาดขึ้น

^{๑๓๒} ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, (๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔) , “รธน.วัฒนธรรมฉบับใหม่”, **มติชน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.m.maticchon.co.th/readnews.php?newsid=1305973685&grpid=01&catid=no> [๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

นำไปสู่ความแตกแยกและรุนแรง ฉะนั้นในเรื่องกติกาคือ การใช้ความจริงใจเหตุผล สันติวิธีและ
สัมมาวาจา จึงเป็นรากฐานของประชาธิปไตย^{๑๓๓}

จากข้อมูลการสื่อสารทางการเมืองจะเห็นว่า แต่ละฝ่ายมีความจริงที่ต่างกัน ด้วยข้อมูลคน
ละชุด เมื่อมีความเชื่อมั่นในข้อมูลทางฝ่ายตนก็จะพยายามสร้างวาทกรรมทางการเมืองหาเหตุผลมา
สนับสนุนให้ดูสมเหตุสมผลมากยิ่งขึ้น เมื่อความจริงแต่ละฝ่ายไม่สอดคล้องตามความจริงที่แท้จริงตามที่
ปรากฏ ย่อมเกิดปัญหาของความจริงในความไม่จริง ประชาชนไม่สงบสันติในสังคม จึงจำเป็นต้องหา
ความจริงและเหตุผลให้ปรากฏขึ้นในสังคม การสื่อสารด้วยสัมมาวาจา เป็นแนวทางในการปฏิบัติ
ร่วมกันและมีความเข้าใจในทิศทางเดียวกันเพื่อสร้างความสงบสันติให้เกิดในสังคม

๖) การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการ
สื่อสารทางการเมืองและมีความจำเป็นสำหรับการเมืองทุกระบบ ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมือง
เมืองของประชาชนเป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนทางระบบการเมืองเป็น
ส่วนสำคัญในการกำหนดการดำรงอยู่ของระบบการเมือง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามี
ส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ประชาชน กลุ่ม
องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการแสดงออกทางความคิด มากกว่าจะเป็นฝ่ายตั้งรับ
เพื่อให้ประชาชนมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐทั้งในทางการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่น
ไปจนถึงระดับชาติ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ^{๑๓๔}

(๑) ระดับต่ำหรือกลุ่มผู้ดู (onlookers) การให้ความสนใจต่อข่าวสารและการ
เปลี่ยนแปลงทางการเมือง การถกเถียง ปัญหาทางการเมือง การไปใช้สิทธิออกเสียง การเป็นสมาชิก
กลุ่มผลประโยชน์ และการร่วมชุมนุมทางการเมือง

(๒) ระดับกลางหรือระดับผู้มีส่วนร่วม (participants) การมีส่วนร่วมในโครงการชุมนุม
การมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบของกิจกรรมของกลุ่มผลประโยชน์ การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่มีส่วน
ร่วมในกิจกรรมการเมือง และการช่วยรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

(๓) ระดับสูงหรือระดับนักกิจกรรม (activists) การเป็นผู้นำกลุ่มผลประโยชน์ การมี
ตำแหน่งและทำงานเต็มเวลาให้แก่พรรคการเมืองและได้รับตำแหน่งทางการเมือง

^{๑๓๓} ประเวศ วะสี, “จะออกจากมิดลีสถิติได้อย่างไร”, บ้านใส่ใจ Care for, [ออนไลน์],
แหล่งที่มา : <http://www.carefor.org/content/view/full/1634/2/> [๒๘ ก.ค. ๒๕๕๗].

^{๑๓๔} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนัก
การพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑-๑๒.

การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการตัดสินใจเข้าร่วมทางการเมือง
โดย^{๑๓๕}

(๑) การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

(๒) การรวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมือง รวมกลุ่มประชาชนที่มีแนวคิดและอุดมการณ์
เดียวกัน

(๓) การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทเสนอกฎหมาย
ตามเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นรูปธรรม

(๔) การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูง การมีส่วนร่วม
ทางการเมืองของประชาชนโดยใช้สิทธิถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูง

(๕) การออกเสียงประชามติ ประชาชนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วม
ในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ ของประเทศ

(๖) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการทางนิติบัญญัติ ตามมาตรา ๑๕๒
ของรัฐธรรมนูญ ในการพิจารณาออกกฎหมายเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน สตรีผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ

(๗) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองส่วนท้องถิ่น กระจายอำนาจและ
ส่งเสริม ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นในมาตรา ๒๘๔ ถึง ๒๘๗ ในหมวด ๑๔
ของรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง
อย่างแท้จริงของระบอบประชาธิปไตยในการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเพื่อสร้างความโปร่งใสทาง
การเมือง หากประชาชนให้ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองก็จะเป็นไปตามเจตนารมณ์ของ
รัฐธรรมนูญที่ได้ตั้งไว้ ระบบการเมืองการปกครองก็จะเข้มแข็ง ระบบการเมือง เศรษฐกิจก็จะมี
คุณธรรมมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป หลักการสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทยในปัจจุบันนั้น เมื่อมีความแตกต่าง
ทางความคิด ทศนคติ อุดมการณ์ พื้นฐานความรู้และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ต่างกัน ก็ย่อมทำการคิด
วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารแตกต่างกันออกไป การสร้างสันติทางการเมืองสื่อสารทางการเมืองจึงจำเป็นที่
จะต้องใช้หลักการยอมรับในเสรีภาพทางความคิดของการอยู่ร่วมกันในสังคม การฟังพาดพิงกันและ
กันประจัญตาติมิตร สร้างความรักความสามัคคีสมานฉันท์ มีความยุติธรรมให้ความเป็นธรรมกับ
ประชาชน มีความไว้วางใจจริงใจต่อกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีผูกไมตรีเชื่อมระหว่างกันและกัน พูด
สื่อสารข้อมูลด้วยความสัตย์จริง เรื่องจริงนำมาพูด ไม่จริงไม่ต้องนำมาพูด และเปิดโอกาสให้ประชาชน
เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเสนอแนวทางที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน

^{๑๓๕} เรื่องเดียวกันหน้า, หน้า ๑๓-๔๐.

๒.๔ วิธีการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

จากการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายอย่างสันตินั้น จำเป็นที่จะต้องมียุทธวิธีดำเนินการที่ถูกต้อง คำว่า “วิธีการ” ที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “means and end” คำว่า “means” หมายถึง วิธีการ ส่วน “end” หมายถึง เป้าหมาย ซึ่งในด้านที่เป็นลบจะตรงกับคำว่า “the end justifies the means” แปลว่า “การบรรลุเป้าหมายจึงใช้วิธีการใดก็ได้ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการที่ถูกต้องหรือไม่ก็ตาม”^{๑๓๖} หรือ ผิดศีลธรรมอย่างไรก็ตาม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ถ้าต้องการชัยชนะก็ใช้ทุกวิถีทางเพื่อเอาชนะศัตรูให้ได้โดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมาทั้งในแง่คุณธรรมจริยธรรม ที่สำคัญคือ ความเป็นมนุษย์ อย่างกรณีของ ฮิตเลอร์ซึ่งฆ่าชาวยิว ๖ ล้านคนก็เป็นตัวอย่าง the end justifies the means^{๑๓๗}

อย่างไรก็ตาม วิธีการสื่อสารในลักษณะที่หลากหลายหลายทางการเมืองสื่อสารนั้น ก็เพื่อเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ร่วมกันในการสร้างความเข้าใจที่ดีร่วมกัน โดยการใช้การพูดคุยเจรจาเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การตกลงเพื่อโน้มน้าวสร้างกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารและการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน ในการแสดงออกทางความคิดเห็น ทศนคติทางการเมืองต่างๆ ร่วมกัน แม้ว่าการสื่อสารจะยังไม่สามารถสร้างสันติให้เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ แต่ก็ช่วยลดความรุนแรงลงได้ ดังการศึกษาของ ดร. มาแชล โรเซนเบิร์ก^{๑๓๘} ผู้ก่อตั้งศูนย์การสื่อสารโดยไร้ความรุนแรง (center for nonviolent communication) พบว่า “ภาษาที่ใช้นั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การพัฒนาทั้งการพูดการฟังจะช่วยให้เราเข้าใจกันและกันอย่างลึกซึ้ง และเปิดให้ความกรุณาอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ได้ผลิบาน” เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ลดความขัดแย้ง สร้างสามัคคี และสันติให้เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ด้วยวิธีการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติ

วิธีการเจรจาที่ให้แต่ละฝ่ายหันหน้าเข้าหากันยอมรับฟังความคิดเห็น เพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อสร้างความเข้าใจ ในสถานการณ์สังคมปัจจุบันเพื่อสร้างสันติให้กับประเทศชาติ ดังนี้

๑) สื่อสารด้วยความซื่อสัตย์และจริงใจ

การสื่อสารอย่างจริงใจและซื่อสัตย์จำเป็นอย่างยิ่งในสังคมที่มีความเป็นเพื่อนพ้องน้องพี่ เพื่อสร้างความไว้วางใจเชื่อใจในการที่จะทำงานร่วมมือกันสร้างสังคมที่ดี สำหรับการเจรจาการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันตินั้น แต่ละบุคคลย่อมมีความรู้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ความ

^{๑๓๖} กาญจนา แก้วเทพ, **สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีแนวทางการศึกษา**, หน้า ๘๘.

^{๑๓๗} ลิขิต ธีรเวคิน , (๒๖ เมษายน ๒๕๕๕), “หลักการและวิธีการ”, Prof. Dr. Likhit Dhiravegin Electronic, [ออนไลน์], http://www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=001010 [๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗].

^{๑๓๘} Rosenberg. Marshall, **Nonviolent Communication: A Language of Passion**, Del Mar: Puddle Dancer Press, 1999. ดูรายละเอียดใน ไพรินทร์ โชติสกุลรัตน์, **สื่อสารอย่างสันติ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมสิกขาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗-๒๘.

คิดเห็นได้ก็ตามที่กลุ่มตนหรือตนเองไม่เห็นด้วย ควรจะแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา โดยบอกเหตุผลให้ชัดเจน ปฏิเสธที่จะเสนอความคิดเห็นในสภาวะที่เผชิญหน้ากันหรืออาจจะใช้วิธีการหลีกเลี่ยงโดยไม่มีนัยยะแอบแฝง การยอมรับแบบขอไปทีเพื่อให้ทุกอย่างผ่านไปเป็นการแสดงออกที่ไม่ตรงไปตรงมา อีกทั้งการรับข้อมูลด้วยการสื่อสารทั้งที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารข้อมูลข่าวสารควรผ่านการกลั่นกรองมีหลักฐานอ้างอิงเชื่อถือได้ และสื่อสารด้วยข้อเท็จจริง

๒) สื่อสารแบบไม่มีวาระซ่อนเร้น

การสื่อสารด้วยเจตนาบริสุทธิ์ คือ พูดด้วยความจริงอย่างตรงไปตรงมา ไม่สวมหน้ากากเข้าหากัน ไม่มีการแอบแฝง ไม่มีวาระซ่อนเร้น สร้างภาพสวยงามดูน่าเชื่อถือ จนอีกฝ่ายตายใจเห็นสิ่งนั้นว่าน่าเชื่อถือ โดยแฝงประโยชน์ที่พึงจะได้จากคำพูด เป็นการใช้คำพูดการสื่อสารที่จะต้องตีความหมายทางคำพูดอย่างลึกซึ้ง จนไม่สามารถคาดเดาได้ว่าคำพูดนั้นเพื่อวัตถุประสงค์อะไรจากคำพูดในการสร้างคำพูดโจมตีอีกฝ่ายเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับกลุ่มตนหรือไม่ การสื่อสารที่ดีต้องตรงไปตรงมา ไม่หวังอำนาจของกลุ่มพวกพ้องตน และผลประโยชน์ทางการเมือง เมื่อเกิดความสูญเสียผลกระทบที่ได้รับความเสียหายคือประชาชนคนในประเทศ

๓) สื่อสารด้วยการปฏิสัมพันธ์กันอย่างมนุษย์

เลือกใช้คำพูดที่สื่อสารกันด้วยการให้ความเคารพ ยกย่อง ให้เกียรติผู้อื่น ไม่ดูถูกดูแคลน แยกชนชั้นทางสังคม หรือดูถูกผู้อื่น ว่าเป็นผู้ที่ไร้การศึกษามองข้ามความเป็นตัวตนของความเป็นมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในสังคมโลกใบเดียวกัน ควรมีความเอื้ออาทรใส่ใจในความรู้สึกนึกคิด การแสดงออกที่ทุกคนพึงมีส่วนร่วมทางสังคม อย่างมองเห็นคนเหล่านั้นเป็นเพียงวัตถุสิ่งของที่ไร้หัวใจ มองคนเหล่านั้นด้วยความอคติ ความโลภ ความปรารถนาในอำนาจหรืออุดมการณ์ที่คับแคบ^{๑๓๙} แต่เมื่อไรก็ตามที่ต้องการให้เรามีส่วนร่วมกับมองว่าคนเหล่านั้นเป็นคนสำคัญ มีส่วนทำให้ทุกอย่างเป็นไปตามที่คาดหวัง ฉะนั้นควรยกย่องและให้เกียรติมนุษย์ด้วยกัน มีสิทธิเสรีภาพไม่แตกต่างกัน การดูหมิ่นดูแคลนไม่ได้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของการอยู่ร่วมกัน สร้างการปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่อยากให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเราตรงกับหลักที่ว่า เอาใจเขามาใส่ใจเรา สร้างมิตรสัมพันธ์ที่ดีประดุจญาติมิตร

๔) สื่อสารด้วยความเท่าเทียม

การสื่อสารข้อมูลอย่างทั่วถึง ทำได้โดยการกระจายข้อมูลข่าวสารไปในทุกภาคส่วนเพื่อให้ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทันต่อเหตุการณ์และสถานการณ์เพื่อที่จะได้ปรับตัวและเรียนรู้ถึงวิธีการแก้ไขสถานการณ์วิกฤตการณ์ที่รุนแรง ซึ่งจะเป็นผลดีแก่ทุกฝ่าย นำเสนอข้อมูลสาระที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมให้มีการเตรียมความพร้อมในทุกๆ ด้านทันต่อเวลาและสถานการณ์ ไม่นำเสนอด้านเดียวโดยมีอคติครอบงำ การสื่อสารเน้นเฉพาะส่วนจะทำให้ส่วนอื่นๆ ไม่สามารถร่วมแสดงความคิดเห็น ทศนคติต่างๆ ที่จำเป็นที่แต่ละฝ่ายต้องเรียนรู้ “ให้ และ รับ” เท่าๆ กัน ไม่มีใครด้อยกว่า หรือเหนือกว่าใคร ไม่

^{๑๓๙} ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์, สร้างสันติด้วยมือเรา, ตูรายละเอียดยใน พระไพศาล วิสาโลและคณะ, สันติ-สุขภาวะ สันติวิถีกับการจัดการความขัดแย้งในระบบสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดีวัน จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๗.

มีการครอบงำทางความคิด มีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เท่าเทียมกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มองผู้อื่นเฉกเช่นเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนปุถุชนคนทั่วไป

๕) สื่อสารเพื่อแสดงจุดยืนชัดเจน

การสื่อสารที่กล้าแสดงความคิดเห็นที่ถูกต้องบอกถึงหลักการ จุดยืน อุดมการณ์ที่ชัดเจนในการเจรจา โดยยึดความต้องการเป็นหลัก (interest-based) โดยเรียกร้องให้คู่ขัดแย้งมองลึกลงไปถึงความต้องการที่อยู่เบื้องหลังจุดยืน หรือข้อเรียกร้องแต่ละฝ่าย จุดยืนในที่นี้คือประเด็นที่ในแต่ละฝ่ายประกาศอย่างชัดเจนว่าต้องการจะได้มา โดยปกติจุดยืนจะมีความแข็งตัวและมักจะมียึดหยุ่น แต่ก็สามารถที่จะปรับตัวได้ ถ้าสามารถร่วมมือจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์เพราะความต้องการพื้นฐานหรือผลประโยชน์คือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังจุดยืนที่ให้ความสำคัญได้แก่ความห่วงกังวลอันเป็นรากฐานหรือเหตุผลของจุดยืนที่ได้ประกาศไว้ ถ้าทั้งสองฝ่ายเจรจาโดยยึดจุดยืนเป็นตัวตั้งโดยมุ่งถกเถียงต่อรองกันบนจุดยืนของแต่ละฝ่าย แทนที่จะพิจารณากันโดยผลประโยชน์เบื้องหลังจุดยืนเป็นหลัก การเจรจาจะประสบผลสำเร็จได้นั้นคู่เจรจาต้องมียึดติดกับข้อเรียกร้องของตนแต่มองลึกลงไปข้อเรียกร้องทั้งสองฝ่าย^{๑๔๐}

๖) สื่อสารอย่างพิจารณาใคร่ครวญ

การรับข่าวสารในช่วงวิกฤตการสื่อสารทางการเมืองย่อมมีทั้งข่าวจริง ข่าวลวง จนไม่สามารถวิเคราะห์ข่าวสารได้ทันกับข้อมูลที่ได้รับในช่วงเวลาของการหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสาร ต่างฝ่ายต่างต้องป้อนข้อมูลในข่าวสารเพื่อยืนยันความถูกต้องชัดเจนเพื่อแสดงความโปร่งใสในกลุ่มตน/ตนเอง อีกด้านหนึ่งก็เพื่อต้องการทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามด้วยข้อมูลข่าวสารด้วยการทำลายความน่าเชื่อถือ (discredit) ของอีกฝ่าย โดยเฉพาะ หากข่าวสารตรงกับความคิดเห็นตนด้วยความอคติก็จะยิ่งเพิ่มความเกลียดชัง ความกลัว ความหวาดระแวงเพิ่มขึ้น ช่วงวิกฤตทางการเมืองเป็นช่วงสงครามข้อมูลข่าวสาร ฉะนั้นผู้รับสารจะต้องไม่ด่วนสรุปตัดสินใจในการตัดสินใจของคนนั้น จากข้อมูลที่ขาดการกลั่นกรอง จงไตร่ตรองในความคิด ความเชื่อ ของตัวเราในการใช้วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจที่จะเลือกเชื่อข่าวสาร และไม่ด่วนตัดสินใจ วางใจเป็นกลางไม่เลือกข้างหรือให้ความเป็นธรรมกับทั้งสองฝ่ายในสิ่งที่เขามี อย่าตัดสินหรือเป็นไปตามอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง ไม่ตัดสินเขาบนฐานความเชื่อโดยขาดการไตร่ตรอง

๗) สื่อสารด้วยใจเปิดกว้างที่จะวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง

ในสถานการณ์ที่มีความสับสนทางการเมืองในการหาทางออกร่วมกันเพื่อสร้างสันติ ผู้ที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใดก็ตามที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารประเทศทุกฝ่ายต้องกล้าที่จะขจัดอคติ อารมณ์ความรู้สึกที่เป็นมานานับตา^{๑๔๑} ของตนเองออกไป คือกล้าที่จะเอาชนะตนเอง ต้องกล้าที่จะออกมายอมรับในความผิดพลาดของกลุ่มตน และกล้า

^{๑๔๐} Fisher, R., Ury, W., and B. Patton., Getting to yes: Neogotiating agreement without giving in, p. 42. ดูรายละเอียดใน พระไพศาล วิสาโลและคณะ, สันติ-สุขภาวะ สันติวิธีกับการจัดการความขัดแย้งในระบบสุขภาพ, หน้า ๔๒.

^{๑๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

ที่จะเปิดเผยความจริง สิ่งใดที่ไม่ดี หรือไม่ถูกต้องในการบริหารงาน ไม่ปกปิดบังซ่อนเร้น เมื่อมีความผิดพลาดก็ควรจะยอมรับความจริงอย่างไม่เข้าข้างตนเองหรือกลุ่มตนเอง กล่าวหาญใจกว้างพอที่จะวิพากษ์วิจารณ์ตนและกลุ่มของตนได้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาหาแนวทางที่ถูกต้อง ไม่หลงยึดเข้าข้างพวกพ้องฝ่ายตนต่างๆ ที่ขัดกับประชาติของคนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยถือเอาพวกพ้องตนเป็นฝ่ายถูกเสมอ โดยไม่คำนึงถึงความเสี่ยงที่จะเกิดกับคนทั้งประเทศ

๘) สื่อสารด้วยความไว้วางใจผู้อื่น

แรนดอล โรแกน (Randall Rogan) และคณะกล่าวว่า ความสัมพันธ์ที่ดีตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจต่อกัน (trust) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ไขความขัดแย้ง เมื่อทั้งสองฝ่ายเกิดความไม่ไว้วางใจ ก็จะไม่เชื่อในคำพูดเกิดความหวาดระแวงพฤติกรรมของกันและกัน^{๑๔๒} เมื่อเป็นลักษณะนี้ก็จะไม่สามารถร่วมมือกันได้ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหา ดังนั้นการแก้ไขปัญหาจึงต้องเน้นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน และมีกระบวนการสร้างความไว้วางใจต่อกัน (trust building) โดยทำใจเปิดกว้างเพื่อที่จะรับฟังข้อเสนอแนะต่างๆ ของอีกฝ่ายด้วยความเข้าใจ ยอมรับในความคิดเห็นให้เกียรติต่อความคิดของผู้อื่นว่า แต่ละคนก็ย่อมมีเหตุผลของตน พยายามหาหนทางออกที่ดีให้กับการแก้ปัญหา ความไว้วางใจในวิถีความเชื่อ ความสามารถ และเหตุผลของผู้อื่น จะช่วยคุณค่าความสำคัญกับความคิดของผู้อื่นในการแสดงความคิดเห็น ไม่จึงเกลียดชังมองผู้อื่นในแง่ลบ สร้างทัศนคติในเชิงบวกให้โอกาสอีกฝ่ายที่จะแก้ไขปัญหา อย่ารีบด่วนสรุปจนไม่เปิดโอกาสรับฟังความเห็นของผู้อื่นในด้านอื่นๆ จนอาจจะเสียโอกาสที่ดีในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

๙) สื่อสารไม่ปะปนหลักการกับปฏิบัติ

การสื่อสารเพื่อสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งความรุนแรงในประเด็นต่างๆ เมื่อเปิดการแสดงความคิดเห็นและเจรจาพูดคุยร่วมกัน ผู้ที่นำเสนอแนวทางแก้ไขจะต้องแยกแยะเรื่องให้ถูกเรื่อง ตรงประเด็น อะไร อย่างไร เมื่อผู้อื่นพูดหรือถามในเรื่องใด ผู้ตอบก็ควรจะให้คำตอบในประเด็นนั้น ไม่ควรนำประเด็นอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้งมาปะปน เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นจะต้องกำจัดที่ปัญหา ไม่ใช่ตัวบุคคล ถ้าจะมีความเกลียดชังใดๆ เกิดขึ้นขอให้เกลียดตัวปัญหามีใช้ตัวบุคคล^{๑๔๓} ก็อาจจะทำให้อีกฝ่ายที่ถูกกล่าวหาไม่พอใจ ปัญหาความขัดแย้งก็จะยังคงมีอยู่ต่อไป ในการอ้างหลักการก็เช่นเดียวกัน ถ้าอ้างแล้วสามารถทำให้แก้ปัญหาได้ก็ดีไป แต่ถ้าอ้างหลักการแล้วไม่ปฏิบัติตามที่กล่าวอ้าง จะมีประโยชน์อันใดในการอ้าง “แบบปิดบัง” ก็ถือว่าเป็นการซ่อนความจริงบางส่วนไว้ไม่สามารถสร้างสรรค์สังคมได้ตามที่กล่าว

๑๐) สื่อสารด้วยความยืดหยุ่น

ผู้ร่วมเจรจาต้องมีความตั้งใจ มีเจตนาที่ดีแต่เต็มไปด้วยความจริงใจ การเจรจาพูดคุยเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความตั้งใจจริง ความต่อเนื่องความอดทน การรับฟังร่วมกัน อีกทั้ง การสื่อสารเพื่อพัฒนาจิตภายในก็เพื่อการเรียนรู้ เกิดเป้าหมายร่วมกันและเพื่อสันติ ย่อมเป็นธรรมดาที่

^{๑๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

^{๑๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

อารมณ์ความรู้สึกฝ่ายลบอาจเกิดขึ้นได้ระหว่างการสื่อสารเพื่อพูดคุยตกลง โดยเฉพาะเมื่อเกี่ยวกับความคิดเห็น ซึ่งอาจแสดงอารมณ์ ความรู้สึก ออกมาได้ แต่ต้องมีสติในการแสดง ความเห็นต่างต่อผู้อื่น ไม่ก้าวร้าว ลดทฐิ โดยทาง กาย วาจา และใจ มีการท้วงติงได้อย่างสุภาพ ให้อเวลาและกำลังใจทุกคนที่เกี่ยวข้องให้พยายามเอาชนะ ความอึดอัดคับข้องใจอคติ ความวิตกกังวลทั้งมวล แม้กระทั่งการสื่อสารบางอย่าง ต้องยอมถ้อยทีถ้อยอาศัย มีการผ่อนปรนในสถานการณ์ที่ตั้งเครียดจำเป็นที่จะต้องลดความตึงลง เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นและผ่อนคลายความแข็งกร้าวความรุนแรงที่อาจจะเป็นตัวกระตุ้นให้สถานการณ์เลวร้ายขยายมากไปกว่านี้

กล่าวโดยสรุป วิธีการสื่อสารทางการเมืองเพื่อให้เกิดสันติในสถานการณ์การเมืองที่นำไปสู่ความรุนแรงในปัจจุบัน จำเป็นต้องหาวิธีการที่หลากหลายแต่มีประสิทธิภาพที่ได้ผลเพื่อให้เกิดผลที่ดีต่อระบบทั้งประเทศในการแก้ไขวิกฤตการณ์การเมือง การสื่อสารถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเจรจาต่อรองเพื่อหาทางออกให้เกิดความสงบสันติร่วมกันในสังคม จากปัญหาที่มาจากความขัดแย้งทางการเมือง การเจรจาพูดคุยสื่อสารด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่ พูดคุยด้วยเจตนาบริสุทธิ์ไม่มีวาระซ่อนเร้น ปฏิบัติกับผู้อื่นเช่นเดียวกับให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อตนเอง ดังเช่นคำที่ว่า เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความเท่าเทียมไม่ครอบงำทางความคิดผู้อื่น ถ้ายอมรับความคิดผู้อื่นที่แตกต่าง ไม่ด่วนสรุปการตัดสินใจผู้อื่น มีใจกว้างขวางพอที่จะวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง มีการสื่อสารการเมืองด้วยความจริง ไว้วางใจให้เกียรติความคิดของผู้อื่น ไม่ควรปะปนหลักการกับการปฏิบัติเพื่อหลีกเลี่ยงการพูดคนละเรื่องแต่เป็นเรื่องเดียวกัน และการพูดคุยต้องควบคุมสติเพราะขณะที่พูดจะมีทฐิทางอารมณ์ ความรู้สึกที่แสดงออกมาทางกาย วาจา และใจ การพูดคุย ปรับทัศนคติและพิจารณาให้ตรงตามข้อเท็จจริงด้วยเหตุผลและปัญญา จะนำพาความขัดแย้งความรุนแรงไปสู่ความสงบสันติในสังคมได้ในที่สุด